

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologia Scholastica

Mayr, Anton

MDCCXXXII

Disputatio II. De Conscientia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-84303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-84303)

sibilia, hortantis, valde clarè proponitur, & simul displicentia DEI ex omissione, vel positione actionis ejusdam, oritura, pari claritate, & cum aliquo conscientie remorsu, apparet; tunc enim planè non video, quomodo quis omnem justam reprehensionem effugere possit. Attamen, quòd nullus omnino actus in individuo dari possit, quin, vel honestus, vel positiva imperfectione morali (negativam enim facile concedo) infectus sit, necdum omnino persuasus sum.

214. Inprimis enim juxta hanc doctrinam, omnis actus moralis hominis Christiani, non directus ad finem supernaturalem, esset imperfectio moralis positiva, eoquòd non esset juxta consilium DEI, promulgatum per Apostolum, & adductum. n. 212. (nam omnia in gloriam DEI: omnia in nomine Domini Jesu Christi facere, non significat, tantum finem naturaliter honestum, seu virtutis naturalis, sed finem supernaturalem intendere; neque enim gentiles, naturaliter honesta agentes, dici possunt sua fecisse, in nomine Domini Jesu) hoc autem videtur difficile; quia incurrere positivam displicentiam DEI, & alia mala, ob tales imperfectiones positivas impendentia, non parvum est malum. Secundò. Non omnibus universaliter hominibus, moraliter agentibus, ita proposita sunt consilia DEI, sed solis fermè Christianis, adeoque hi fermè soli positivè imperfectè agerent, & non omnis universaliter cujuscunque hominis actus indifferens esset imperfectio positiva. Si velles repetere, saltem omnibus universaliter proponi consilium superioris alicujus, practicè observabile, id difficulter probares: & etiam ex mox sequentibus impugnari posses. itaque.

215. Tertio. Utrè ait Cardinalis de Lugo de incarnat. disp. 26. sec. 10. n. 131. potest homo etiam Christianus (de hoc enim Lugo juxta contextum loquitur) moraliter operari, quin advertat, actionem suam suaderi à DEO, vel non, sed tantum advertat, aliam esse meliorem: certè multi sæpe tam parùm videntur cogitare, aut scire, quòd omittendo actionem perfectiorem, etiam practicè possibilem, incurrant positivam displicentiam DEI, quàm parùm Arriaga (de quo n. 192.) ante ingressum Theologici studii cogitavit, se per actus non directos ad finem honestum peccare venialiter. Licet autem omittatur, quòd homines fortè implicite, confusè, vel interpretativè, aliquo modo cognoscant, rem meliorem suaderi à DEO, tamen non videntur id ita clarè cognoscere, ut dici possint, nolle DEUM suadentem audire, & quidem dici possint in sensu aliquo tam proprio, ut propterea positivam DEI displicentiam incurrant: sed videntur id tantum ita confusè cognoscere, ut dici possint, nolle melius agere; quia ipsis difficile, & ingratum accidit: atque adeò quidem negativè, non tamen positivè imperfectè agere.

Quartò. Saltem potest contingere, ut advertentia ad indifferentiam sui actus, & positivam honestatem, vel bonitatem alterius actus, vel omissionis, sit tantum semiplenè deliberata, quæ tamen adhuc sufficit ad moraliter agendum, imò etiam ad venialiter peccandum: hoc casu, si quis actionem indifferensem eliciat, difficile vi-

detur, eum statim arguere imperfectionis moralis positivæ, quæ DEO jus præbeat, si non ad poenam decernendam, saltem ad immittendam positivè gravissimam mala temporalia, & negativè, etiam spiritualia, ita, ut DEUS, non tantum pro sua libertate, atque dominio, sed pro merito hominis, ita imperfectè agentis, ea immittat, quæ non est res contemnenda. Sed hæc, non tam istam Ulloæ sententiam impugnandi, quàm ejus mentionem faciendi gratiâ, dicta sunt, simul etiam aliis occasionem dandi causâ, ut hanc opinionem pensculatius examinent.

DISPUTATIO II.

De Conscientia.

216. **R**egula moralitatis prima, remota, & objectiva, ac universalis, ut diximus num. 176. est lex æterna DEI: regula autem proxima, & formalis, ex S. Thoma cit. num. 157. & communi omnium, est humanæ rationis lumen, seu dictamen, aut conscientia; nam regula proxima, seu, ut aliis vocatur, formalis, aliud ex communi acceptione non est, quàm applicatio intentionalis, seu cognitio primæ regule objectivæ: quam applicationem facit conscientia; hinc dicimur agere juxta, vel contra conscientiam. De hac itaque nunc agendum, & præcipuè de conscientia certa, dubia, erronea, probabili.

QUÆSTIO I.

De Conscientia in genere, & Certa in specie.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Conscientia, & quomodo obliget Conscientia Erronea.

217. **S.** Thomas 1. p. q. 79. a. 12. in corp. sic ait: Oportet igitur naturaliter nobis esse indita, sicut principia speculabilium, ita & principia operabilium: scilicet, ut S. Doctor ibidem docet, sicut datur habitus primorum principiorum speculabilium, qui ex Aristotele 6. ethicor. 6. dicitur Intellectus, ita datur habitus principiorum practicoorum, qui vocatur Synteresis. Hanc quidam confundunt cum conscientia habituali: alii verò distinguunt, dicuntque, synteresin esse habitum principiorum tantum universalissimorum, e. g. Bonum est faciendum, malum vitandum, jus suum cuique tribuendum: at verò conscientiam habitualement dicunt, esse habitum principiorum magis particularium. Sed hæc parvi momenti sunt.

218. Jam Conscientia actualis (de qua præcipuè nobis agendum) definitur à Layman lib. 1. tr. 1. c. 2. Actus intellectus practici judicantis, aliquid, hic & nunc, agendum esse, vel fuisse, tanquam bonum honestum, vel fugiendum esse,

esse, aut fuisse, tanquam turpe, & inonestum. Brevius forte dici posset conscientia esse Diamen rationis, quo cognoscimus conformitatem, vel diffinitatem actus cum prima regula honestatis.

Extendit se autem conscientia ad actus, tam præteritos, quam futuros: & quidem ad præteritos, vel eos accusando, vel approbando. Si eos accusat, tanquam malos, dicitur *remorsus conscientie*: si laudat, tanquam bonos, dicitur ex Apostolo 2. Cor. 1. v. 12. *testimonium conscientie*: intellige bonum. Ad futuros autem actus se extendit conscientia, quatenus dicat, quinam faciendi sint, tanquam boni, quinam, tanquam mali, omittendi. Aliquando autem respectu bonorum actuum conscientia est tantum suavis, aliquando est etiam præceptiva: respectu vero malorum est prohibitiva: respectu indifferentium potest esse dissuasiva, vel permissiva. Hinc ortum habuere varii modi loquendi SS. Patrum, & Theologorum, quibus dicitur conscientia ligare, urgere, accusare, mordere, defendere, instigare, condemnare &c. Nos autem hic maxime consideramus conscientiam, prout se extendit ad actus futuros: tanquam ex occasione etiam acturi simus de ea, prout se extendit ad actus præteritos.

219. Dividitur autem conscientia actualis in Rectam seu Veram, & Falsam seu Errantem. Prima, seu recta est, quæ oritur ex principiis prædictis veris rite applicatis: e. g. Jus suum cuique est tribuendum: ergo Petro, cui debeo, est solutio præstanda. DEUS est colendus: ergo in templo non est garriendum. Altera, seu falsa, aut errans, vel erronea, est, quæ ex principio, saltem uno, falso deducitur: e. g. Actus charitatis est bonus, & licitus: sed mendacium pro conservanda vita proximi est actus charitatis: ergo est bonum, & licitum. Item. Hæc scheda nihil in se continet mali, sed meras cruces, & vocabula incognita: ergo potest adhiberi ad corpus contra ictus gladiorum indurandum &c.

Erronea alia est invincibiliter talis, quando scilicet error moraliter vitari non potuit: adeoque ad culpam non imputatur. e. g. si quis ex tali errore mentiatur. Ubi notandum, quod, si conscientia invincibiliter erronea obliget ad aliquid revera non præceptum, tamen debeat quis eam sequi, e. g. audire sacrum, quando per errorem judicat, esse diem festum, & dari obligationem sacrum audiendi. Ratio est; quia obiectum voluntatis non est bonum, vel malum præcisè, prout est objectivè in se, sed prout est in apprehensione intellectus: si ergo intellectus repræsentat omissionem sacri ut peccaminosam, eam voluntas ut talem amplectitur, & peccat, eodem modo, & eadem specie, ac si revera dies festus fuisset: certe, si talis non audiat sacrum, contemnit legem Divinam, & æquivalenter dicit: *Et si obliget audire sacrum, nolo illud audire*: quod utique DEO iniurium, & culpabile est.

Unde, quamvis in hoc casu non detur obligatio audiendi sacrum ex præcepto directo, datur tamen ex præcepto reflexo, scilicet nihil faciendi, quod existimatur prohibitum, nec contemnendi præceptum DEI, etiam tantum existimatum, cum injuria præcipientis. Et in hunc

sensum omnes explicant illud Apostoli: *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est*, ad Rom. 14. v. 23. hoc est, quod non est secundum dictamen conscientie, judicantis, id esse licitum. Hinc idem Apostolus v. 14. præmiserat: *Confido in Domino Jesu; quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid commune esse*, hoc est, ei, qui per conscientiam erroneam judicat, aliquid immundum, seu vitium esse.

Quare, si conscientia invincibiliter errans præcipiat etiam aliquid malum, e. g. mendacium, ad salvandam vitam proximi, debet ei obediri: quo in casu DEUS, non quidem per se, & immediate, sed tamen per accidens, & mediatè præcipit mendacium, quatenus præcipit, ut id faciamus, quod judicamus esse ab ipso præceptum, ne scilicet implicite contemnamus ejus voluntatem: qua de re pluribus agemus in tract. de virt. Theol. disp. 2. q. 1. a. 4.

Alia conscientia est vincibiliter erronea, quando scilicet error potuit, & debuit vitari, ac proinde indirectè voluntarius, atque culpabilis est. Et, si in tali casu erronea conscientia est conjuncta cum aliquo dubio, tunc coincidit cum conscientia dubia: adeoque talis homo, si advertat, culpam à se prius admissam, in non addiscendo necessaria, vel non deponendo errore, debet de ea dolere, ac postea se regulare iis principiis, quibus alius, qui habet conscientiam dubiam, de qua fuit infra num. 244. & seq.

Si autem conscientia, vincibiliter erronea, non est conjuncta cum dubio, e. g. aliquis non frequentavit catechesin, quamvis adverterit, se eam omittendo non addiscere ea, ad quæ scienda est obligatus: & sic culpabiliter nescit, e. g. esse peccatum mendacium, vel perjurium, etsi per id posset proximi vita salvari: si talis postea pejeret sine omni incidente scrupulo, vel dubio, in tali casu, cum hic ipse error, causans negationem scrupuli, vel dubii, fuerit voluntarius, in libera, & culpabili omissione adeundæ catechesis, seu accipiendæ instructionis, est etiam ipse peccatum, adeoque non excusat à peccato: sicut non excusat ignorantia culpabilis, seu vincibilis, quæ ipsa in tali errore imbibitur: & hinc tale perjurium, ex conscientia ita erronea commissum, est peccatum; aliàs enim nulla darentur peccata ignorantie, quæ tamen ab omnibus debent admitti ex illo psal. 24. v. 7. *Delicta juventutis mee, & ignorantias meas ne memineris*: & hinc quoque omnes cum S. Thoma. 1. 2. qq. 76. 77. & 78. distinguunt peccata in peccata ignorantie, concupiscentie, & malitie: non autem dantur peccata ignorantie invincibilis ex num. 56. & seq. ergo debent admitti peccata ignorantie vincibilis.

Rectè tamen advertit Gormaz de actib. hum. a. num. 142. debere omissionem culpabilem accipiendæ instructionis, adhuc moraliter in talem actionem, e. g. perjurium, influere, & necdum deletam esse, quæ deletio fieri potest, inprimis dolore retractativo, seu contritione; quia ista tollit inprimis rationem contracta, in negligentia, vel ignorantia prius contracta, dein etiam reatum culpæ, adeoque facit, ut ea ignorantia, in quantum culpabilis fuit, moraliter non amplius existat, consequenter neque sit causa sequentis actionis. Vel potest ea deletio fieri alia ratione,

tione, qualis potest esse longum temporis intervallum; nam etiam ratione istius potest error, aut ignorantia, in estimatione morali fieri invincibilis, de qua re fuse Gormaz loc. modò citato. Sanè, ut rectè hic auctor ait num. 144. esset valde durum dicere, quòd homo, qui ante multos annos culpabiliter neglexit discere, aliquid esse illicitum, modò autem, præteritæ negligentia immemor, sine omni scrupulo, aut dubio, id tanquam licitum agit, semper peccet, quin ulla temporis diuturnitas, faciat istum errorem moraliter invincibilem, & inculpabilem.

Ex antè dictis, de conscientia vincibiliter erronea, sequitur, quòd aliquis possit esse necessitatus ad peccandum; quia potest contingere, ut quis ex tali conscientia erronea putet, se obligari graviter ad aliquid, quod re ipsa peccatum est, e.g. ad mendacium, vel etiam perjurium committendum, pro redimenda vita proximi; in tali enim casu, si quis non pejeret, peccat; quia, ut paulò antè diximus, implicite dicit: *Esti obligatus ad pejerandum, tamen id nolo facere*: quod est peccaminosum. Si autem pejeret, iterum peccat; quia perjurium est in se ipso peccatum, & conscientia vincibiliter erronea non excusat à culpa.

Nec est absurdum, hanc necessitatem, tantum consequentem, & cuius ipse homo libera causa fuit, admittere. Sed de hoc inferius iterum: interim vide Bufenbaum l. 1. tr. 1. c. 1. resp. 3. Questio jam ulterius est inter auctores, an ista peccata, ex tali conscientia vincibiliter erronea, vel, quod idem est, ex ignorantia vincibili, commissa, habeant distinctam novam malitiam, vel an tantum à priore peccato negligentia, aut ignorantia, culpabiliter admissa, denominentur peccata: & mala sint, sicut actus externus, qui non habet distinctam malitiam à malitia actus interni, sed tantum ab isto denominatur malus, & peccaminosus.

P. Thyrsus tom. 4. select. disp. 6. sect. ultim. à num. 133. & Gormaz de actib. hum. à num. 134. multis contendunt, peccata illa, ex ignorantia tali admissa, habere novam distinctam imputabilitatem, seu malitiam; quia aliàs, ajunt, non darentur ulla peccata ignorantia; cum ipsa ignorantia, ac negligentia in necessariis addiscendis, fuerint contractæ cum plena advertentia, adeoque sint peccata malitiæ. Addunt exempla varia, & quidem P. Thyrsus num. 142. exemplum duorum mercatorum, culpabiliter ignorantium contractus usurarios, ita, ut unus plures tales celebret, quàm alter: Gormaz verò num. 134. exemplum alterius, qui ex tali ignorantia in omnia scelera ruit: qui utique videntur magis culpabiles, quàm alii, qui intra solius ignorantia, aut negligentia, limites sistunt, vel minorem longè numerum actionum per se illicitarum ponunt. Addit Gormaz num. 137. colligi ex propositione, ab Alexandro VIII. damnata (qua nempe adstruebatur possibile peccatum philosophicum) non requiri novam actualem advertentiam ad novum peccatum.

E contra La Croix l. 1. tr. 2. num. 757. fuse contendit, tales, ex culpabili ignorantia positas actiones, non habere novam imputabilitatem, seu malitiam, sed tantum illam, quam habuit ignorantia, vel negligentia, ex qua secutæ

sunt: citatque pro se SS. Thomam, Bonaventuram, Antoninum: item Suarez, Vasquez, Sanchez, aliosque communissimè. Et quidem ita sentit Sanchez l. 1. in decal. c. 16. num. 45. citatque etiam S. Thomam in 4. disp. 17. q. 2. a. 2. questum. 4. ad 2. Suarezium tom. 2. de relig. l. 3. de jurament. c. 7. num. 7. Vasquium in 1. 2. q. 71. a. 5. disp. 94. c. 3. n. 9. Sed hi auctores locis citatis non loquuntur de casu ignorantia culpabiliter prius admissa, sed de casu ebrietas, in qua quis prævidit, se commissurum varia crimina, e. g. homicidia, stupra &c. dicuntque, hæc non habere novam malitiam.

Attamen videri potest eadem esse ratio de ita culpabiliter ebrio, ac de culpabiliter ignorante: & si in tali ebrietate commissa, non habent novam malitiam, difficulter probari poterit, quòd novam malitiam habeant, commissa in tali ignorantia. Ut tamen rectè advertit Sanchez loco modò citato, ipsa negligentia accipiendæ instructionis (& par est ratio de ebrietate) est eò gravius peccatum, quòd plura, & graviora peccata, prævisa sunt ex ea, probabiliter secutura; quia in ista taliter negligens aliquo modo consensit: eò autem minus peccatum est, quòd pauciora, vel leviora, peccata secutura prævisa sunt.

Accedit, quòd, si talis actio, ex culpabili ignorantia posita, haberet novam malitiam, DEUS saltem per accidens determinaret, & quidem præcipiendo, ad formalem malitiam, e. g. perjurii, committendi in casu supra posito pro liberatione proximi; quia DEUS in tali casu perjurium, ut formaliter malum, præciperet, dum præciperet, obediri conscientia erronea: hoc autem videtur durum, nec in ullo alio casu admissum; nam, in casu conscientia invincibiliter errantis, tantum præcipit materialiter malum, imò fortè nec strictè materialiter malum, de quo vide tract. de virt. theol. disp. 2. q. 1. a. 4.

Si quis veller dicere, DEUM præcipiendo, ut reddatur debitum conjugale, determinare ad ponendum peccatum originale, quod etiam est formaliter malum: posset assignari disparitas; non enim in conceptione committitur novum peccatum, sed jam olim cum Adamo, cujus voluntati voluntas infantis alligata fuit, commissum, tunc contrahitur: præterquam quòd respectu infantis minus sit peccatum originale, quàm respectu alterius peccatum grave actuale. Licet autem utique dici possit, imò debeat, hominem esse causam hujus ipsius determinationis, aut necessitatis peccandi, tamen videri potest, non decere DEUM, in ullis circumstantiis præcipere formale peccatum.

Ad argumenta autem adversa responderi potest, in primis has ipsas actiones, ex ignorantia positas, esse verè peccata ignorantia, sufficienter distincta à peccatis malitiæ, licet non habeant distinctam malitiam, sed ab istorum malitia denominentur mala; sicut scilicet etiam actus externi sunt peccata, quamvis non habeant distinctam malitiam ab internis, sed ab his peccaminosi denominentur. Ad exempla autem reponunt secundæ opinionis patroni, quòd, sicut, qui actum externum addit interno, non est magis culpabilis, vel magis punitur, quàm qui solum ponit internum, ita etiam talis, ex ignorantia

rantia alias actiones, ex se malas, ponens, non magis puniri debeat, quam alius, qui solius ignorantia, & periculi pravi, nec tamen vitati, est reus.

Ad id, quod obijcitur, dari peccata, sine advertentia actuali ad malitiam, commissa, responderi potest, utique dari talia peccata: attamen non necessario semper habere distinctam novam malitiam: & talia esse peccata ignorantia. Sed de hac quaestione, quae videri potest apud citatos auctores, quilibet iudicet, prout ipsi verosimilius viderur; nam in ordine ad confessionem non videtur ea multum facere; quocumque enim modo istae actiones se habeant, debent tamen in confessione exponi, saltem sicut actus externi; quia ad minimum eodem modo denominantur peccata, possuntque, ac debent dici peccata ignorantia.

Uterius dividitur conscientia in certam, & dubiam. Prima, seu certa est, quando dictamen elicitur, nixum motivo certo: dubia est, quando quis nihil omnino iudicat, sed haeret: ad quam spectat etiam conscientia scrupulosa; quia & ista nil iudicat, sed terretur motivis inanis, & ob hac imprudenter angitur. Dividitur iterum in probabilem, & improbabilem: illa nixitur motivo probabili, seu gravi: hac improbabili, seu levi, saltem comparative: de quibus plura inferius. Aliae divisiones conscientiae, vel non sunt scitu necessariae, vel pro opportunitate facile inferentur.

ARTICULUS II.

An Conscientiae Dictamen ultimum debeat esse certum.

220. Aliud dictamen conscientiae dicitur remotum, quo iudicat conscientia de re, considerata tantum in se ipsa objective, & nondum attentis omnibus circumstantiis, e. g. iudicat, aliquem contractum probabiliter esse iustum. Aliud dictamen dicitur proximum, seu ultimum, quo conscientia post consideratas omnes circumstantias, etiam accidentales, ultimo iudicat de re, an licita, an illicita sit, e. g. iudicat, contractum, quem in se ipso consideratum remoto dictamine iudicavit, probabiliter esse iustum, hic & nunc, sibi absolute esse licitum.

Et ab hoc dictamine desumitur malitia vel bonitas actus; nam, quamvis res in se sit objective bona, si tamen ego eam dictamine proximo iudicem esse malam: vel etiam si remoto dictamine eam iudicaverim in se bonam, attamen proximo iudicem, mihi hic, & nunc, non esse licitam, actus, quo eam rem ago, vel amplector, erit malus. Sicut econtra, si res in se sit quidem objective mala, ego autem dictamine proximo invincibiliter iudicem, eam esse bonam, e. g. mendacium dicendum pro servanda vita proximi, actus saltem non erit malus: quidquid sit, an sit positive bonus. Item licet dictamine remoto iudicem, rem probabiliter, vel etiam juxta patrones sententiae, ut vocant, benignae, licet iudicem, rem notabiliter probabiliter esse malam, si ta-

men dictamine proximo inculpabiliter iudicem, eam esse licitam, actus eam amplectens non erit malus.

221. Quæritur jam, quale requiratur dictamen ad hoc, ut actus licite fiat, an debeat esse evidens, ut volunt Oviedo, Pallavic, Esparza, Terillus, Cardenas, Haunoldus, Illung, apud Ralslerum in norma recti disp. 2. q. 7. a. 1. vel, an debeat esse moraliter certum, ut volunt Suarez in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sect. 3. Layman. l. 1. tr. 1. c. 5. n. 4. aliquæ plurimi citati in eadem norma recti eadem disp. 2. q. 8. a. 2. n. 210. vel, an etiam sufficiat dictamen tantum probabile, ac opinativum, ut vult Vasquez, Thomas Sanchez, Salas ibidem citati n. 205.

Advertendum autem, nolle me hic miscere quaestionem, an hoc dictamen debeat esse formaliter actus iudicativus, vel, an sufficiat iudicium virtualiter, seu æquivalenter tale, sive apprehensio simplex, sed suavis proponens licentiam actionis, & dubium de inhonestate excludens: qualem apprehensionem posse sufficere defendit Ralslerus in norma recti disp. 2. q. 4. a. 1. n. 67. Item etiam, nolle me hic disputare, an debeat iudicium esse absolutum, seu absolute enuncians, hanc rem esse licitam, vel, an sufficiat iudicium, quod vocant modale, hoc est, tantum enuncians, quod sit moraliter certum, actionem esse licitam: quod item sufficeret idem author loco eodem n. 65. affirmat. Hæc enim videntur potius esse quaestiones philosophicæ, & in ordine ad honeste agendum parum referre; modò enim excludatur dubium practicum, parum refert, an hac, vel illa ratione, excludatur, ut ex dicendis colligi poterit.

222. Dico 1. Non requiritur ad actum bonum, vel indifferentem, ut præcedat dictamen evidens de licentia actionis. Prob. Necessitas talis dictaminis, nec auctoritate, nec ratione, nec experientia, probatur: ergo non datur. prob. antec. in primis auctoritas adversariorum est longè minor, & præter paucos supra citatos ferme omnes reliqui contenti sunt dictamine moraliter certo: nec antiquiores faciunt mentionem, nisi dictaminis practice, aut moraliter certi: rationes autem pro opposita sententia omnes solvemus: experientia verò illi nullatenus suffragatur; illa enim dictamina deberent esse valde reflexa, ut ex dicendis patebit: & experientia potius probat, tot reflexiones non fieri: imò, cum ipsi adversarii fateantur, illas reflexiones non esse à nobis discernibiles, eas experiri non possumus. Dein rusticus, si à parrocho audit, aliquid esse licitum, id bona fide facit; quin reflexe hoc dictamen faciat: Quod parochus mihi dicit esse licitum, evidenter mihi licet: sed hoc mihi dicit esse licitum: ergo.

223. Confirmatur, Non apparet, unde desumatur universaliter evidentia dictaminis, saltem, nisi fiant plures reflexiones: sed has adstruere necessarias, circa quamvis ferè actionem, est nimium: ergo. prob. ma. Multi etiam ex adversariis defendunt, licitum esse sequi sententiam minus tutam, minusque probabilem, vel saltem æquè probabilem: at isti non possunt habere evidentiam de licentia suæ actionis sine pluribus reflexionibus: ergo. prob. mi. dictamen remotum

tum, vel primum directum, est tantum probabile: nec etiam primum reflexum est evidens: ergo debent dari plures reflexiones.

Prob. 2. p. antec. Vel dictamen reflexum ita formatur: *Qui sequitur sententiam probabiliorum, evidenter licite agit: sed ego sequendo sententiam dictam benignam, sequor probabiliorum: ergo: & minor non est evidens; cum à valde multis probabiliter negetur.* Vel dictamen ita formatur: *Qui consideratis omnibus prudenter, & absque passione judicat, hanc actionem sibi licere, eam facit absque peccato: sed ita ego judico: ergo.* Et iterum mi. non est evidens metaphysice, vel etiam physice; quia non est evidens, me prudenter ita judicare; cum authores, quos rigidos vocant, me imprudentiæ damnent: item amor proprius valde subtiliter soleat nobis illudere, & Angelus tenebrarum in Angelum lucis se transformare.

Quare hoc dictamen ad summum est moraliter certum. Ut ergo habeatur strictè evidens, opus erit nova reflexione: si tamen etiam post hanc vera evidentia habeatur: debetque dictamen sic concipi. *Quandocunque ego moraliter certus sum, quod, hic & nunc, non agar ulla passione, & quod juxta præsentis circumstantias omnia, prout debui, consideraverim, & prudenter, quantum mihi videtur, judicem, hanc actionem mihi licere, tunc evidenter mihi licet: sed nunc ita se res habet: ergo.* Verum, licet sic ostendatur, quomodo ex principiis in se, & directè tantum probabilibus, possit formari dictamen certum, vel etiam evidens, quis tamen homines, his subtilitatibus non assuetos, obligabit ad faciendas tot reflexiones, circa actiones plurimas, & frequentissime occurrentes?

224. Dico 2. Requiritur, saltem ordinariè, ad honestatem, vel indifferentiam actionis, dictamen moraliter certum de licentia ejusdem. ita longè communius authores, quæ ipsa auctoritas in materia morali, in qua sæpe recurrendum est ad judicium prudentum, magni ponderis est. Prob. concl. etiam ratione. Operans licet debet excludere omnè dubium de inhonestate actionis: atqui hoc ordinariè non potest, nisi habeat certitudinem moralem: ergo. ma. est certa; alias enim operaretur cum dubio practico, quod nunquam est licitum, ut omnes docent, & infra probabimus. prob. mi. probabilitas sola per se non excludit omnè dubium: ergo, vel tali homini nullum deberet incidere dubium, quod ordinariè non fit, nisi circa res, quas saltem moraliter certas habemus: vel non posset dubium excludere, adeoque operaretur cum dubio practico: ergo.

225. Dico 3. Aliquando tamen potest sufficere dictamen, dictans probabilius, vel unice probabiliter, actionem esse licitam. ita præter authores citatos n. 221. qui volunt, tale dictamen universaliter sufficere, non pauci alii, præsertim recentiores: alii autem, quamvis requirant dictamen moraliter certum, non videntur debere accipi, nisi de ordinariè contingentibus. Prob. Potest utique contingere, ut quis, hic & nunc, non habeat judicium, ex natura sua plùs quàm probabile, seu ex natura sua non excludens omnè dubium prudens, & tamen nullum ei incidat dubium, neque etiam reflexè cognoscat, se nul-

lum habere dubium, aut judicium tantum probabile: in hoc casu honestè operatur cum solo dictamine probabili: ergo. ma. negari non potest, nisi fiat quæstio de nomine, & dicatur, tale judicium non esse tantum probabile: quod tamen est falsum; cum judicium, plùs quàm probabile, seu moraliter certum, debeat ex natura sua excludere dubium, & istud non tantum per accidens abesse. mi. prob. gratis plùs requiritur; nec enim potest dici, quòd talis operetur cum dubio practico, aut sit ita paratus, ut, etiamsi actio esset inhonesta, tamen ageret ergo.

226. Dico 4. Ad actum inhonestum non requiritur dictamen, neque probabile de inhonestate actus. ita communissima. Prob. Ad hoc, ut inhonestè agam, sufficit dubium de inhonestate actus, quod, hic & nunc, non deponatur: ergo non requiritur dictamen positivè enuncians, actionem esse inhonestam, antec. prob. omnes dicunt, quòd operari cum dubio practico sit peccatum; quia scilicet talis exponit se periculo peccandi, & virtualiter contemnit legem: ergo. Confir. Qui dubius, an intra dumetum sit homo, vel fera, tamen illuc iaculatur sagittam, juxta lumen naturalis instinctum agit illicitè, & inhonestè, si non prius ex principiis quibusdam prudenter deposuerit dubium: ergo non requiritur plùs quàm dubium practicum perseverans, quamvis non adit absolutum judicium.

ARTICULUS III.

Solvuntur Objectiones.

227. **O**B. 1. contra 1. conclus. Ap. stolus ad Rom. 14. v. 23. ait, *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est:* ergo, nisi actionem præcedat judicium evidens, seu actus certissimus fidei, non est licita. Confir. Ultimum dictamen non potest dependere à voluntate: ergo debet esse evidens; nam omnis assensus in evidens dependet ab imperio voluntatis, prob. antec. si dictamen dependeret à voluntate, esset in potestate voluntatis, habere hoc, vel aliud dictamen: sed hoc non potest dici: ergo. prob. mi. à dictamine ultimo dependet honestas, vel inhonestas actionis: ergo, si dictamen dependeret à voluntate, dependeret etiam honestas, vel inhonestas actionis: consequenter voluntas pro libito redderet actionem honestam, quod est falsum: ergo.

228. Resp. 1. Actus fidei non est evidens; unde hic textus æquè esset contra adversarios, quàm contra nos. Resp. 2. neg. conseq. Ex communi interpretum non intelligitur eo loco actus fidei; alias omnia opera infidelium essent peccata, quod ab Alexandro VIII. damnatum est propositione 8. quæ ita habet: *Necesse est, infidelem in omni opere peccare.* item propositione 11. *Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.* Quare per fidem ab Apostolo intelligitur dictamen

men conscientia (quod etiam nos requirimus, quamvis non evidens) cui actus conformetur. Paret hoc ex ipso contextu Apostoli; nam ibi vult probare, quod, qui ex conscientia erronea putat sibi illicitum, aliquid manducare, & tamen manducat, peccet.

Ad confirm. Inprimis consequentia non est certa; si enim dictamen sit moraliter certum, nec occurrat ullum dubium in oppositum, non est in potestate voluntatis, determinare ad assensum oppositum. Resp. tamen neg. antec. & dico, quod possit quoque dependere illud dictamen ab imperio voluntatis. ad prob. dist. ma. ita, ut utrumque possit habere prudenter. neg. ma. ut unum possit habere tantum imprudenter. om. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. mi. dist. antec. dependet honestas, vel inhonestas actionis, à dictamine habito prudenter. conc. ant. ab habito tantum imprudenter. neg. antec. & conseq. Licet omittatur, quod voluntas possit cogere intellectum ad assensum quemcunque, cuius oppositum non est ipsi evidens, tamen id non potest semper facere prudenter, ut est clarum.

229. Dices 1. Si ultimum dictamen subiacet imperio voluntatis, tunc datur processus in infinitum in dictaminibus: hoc est absurdum: ergo. prob. ma. voluntas non potest agere absque praeiudicio dictamine, vel illustratione intellectus: ergo iterum, ante hoc imperium voluntatis, debet dari dictamen: & si hoc iterum subiacet imperio voluntatis, debet iterum dictamen ali-quod antecedens dari, & sic in infinitum. Resp. neg. ma. ad prob. neg. conf. vel suppos. Non dicimus, quod nulla cognitio certa praecedat imperium voluntatis: sed dicimus tantum, quod dictamen ultimum, praecedens immediatè actum, & versans circa ejus honestatem objectivam, non semper sit evidens, quæ sunt diversissima. Modò igitur imperium voluntatis praecedat hic actus: in hoc casu possum imperare hunc, vel illum actum voluntatis (praescindendo etiam, an prudenter, vel imprudenter, ne dicatur esse implicite dictamen ultimum de honestate) & hic actus sit evidens, processus sufficienter sistitur.

230. Dices 2. Quandoque datur aliquod dictamen, vel moraliter certum, vel tantum probabile, semper datur dictamen reflexum evidens, simile, vel tale, quale attulimus n. 223. quamvis non sit discernibile, sicut, dum scribimus, semper datur reflexio ad regulas scribendi, quamvis eas reflexiones, ad tot regulas pro quavis litera, non discernamus. Sed contra est. Quod aliqua reflexiones admittendæ sint, probant rationes convincentes: non autem ideo admittendæ sunt aliæ, quæ non probantur; aliæ adstrui possent reflexiones sine fine, & possemus etiam dicere, quod nemo appetat bonum delectabile, directè cognitum, nisi etiam reflexè cognoscat, se cognoscere, hoc objectum esse delectabile: & par est ratio de bono utili. Quis autem dicat, bonum delectabile, directè tantum cognitum, non habere vim movendi ad actum voluntatis? igitur eandem vim habet bonum honestum.

Addo, quod videatur mihi etiam in scriptura, aut in recitatione ex memoria, saepe sola agere phantasia, excitata aliquo actu intellectus,

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

vel voluntatis; cum similia faciant, & bruta, & dormientes. Tandem hæc ratio probaret, non quod ad honestatem actus necessaria sit illa evidens, sed tantum, quod aliunde detur, ex natura intellectus humani, ita reflexè operari soliti: quod aliqui transmittunt, tanquam aliquid potius ad Philosophiam, quam ad Theologiam spectans. Mihi nondum videtur satis efficaciter probatum, quod intellectus universaliter ita operetur: quod si etiam probaretur, tamen nondum absolutè nostra conclusio everteretur.

231. Ob. 2. Qui habet iudicium moraliter certum, evidenter non peccat: ergo habet iudicium evidens de honestate sui actus: ergo tale iudicium semper praecedit actum honestum. Resp. neg. conseq. utramque. Etiam, qui perplexus est, evidenter non peccat, quidquid agat, quin de hoc habeat evidens iudicium. Pariter, habens moralem certitudinem, non peccat: at hoc non cognoscit evidenter, sed ad summum moraliter certò; non enim se reflectit semper in suam moralem certitudinem. videantur dicta num. 222.

232. Ob. 3. Dictamen ultimum debet esse actus prudentiae: ergo debet esse evidens. prob. conseq. prudentia est virtus intellectualis: ergo semper verum dicit: ergo ejus actus est evidenter verus. Resp. 1. Hoc argumentum, praesertim, si desumatur à prudentia supernaturali, tantum probat, dictamen debere esse certum, non verò evidens; quia actus supernaturalis debet quidem esse certus, non verò evidens. Resp. 2. dist. antec. dictamen debet esse actus elicitus prudentiae. neg. antec. imperatus à prudentia. conc. antec. & neg. conseq. Nōrunt Logici, actus regulatos, vel imperatos, à virtute intellectuali, non necessario esse veros, ut patet in syllogismis topicis. Pariter nec debent esse veri omnes actus imperati à prudentia: & sic saepe, dum quis videt mendicum, prudentia imperat hunc actum: Huic pauperi danda est elemosyna, & hoc etiam contingit, quando mendicus est fictus.

233. Dices 1. Prudentia non imperat actum dicentem: Danda est elemosyna huic pauperi: sed tantum alium, dicentem: Danda est elemosyna huic, qui apparet esse pauper. Resp. hoc esse contra omnem experientiam. Certè, qui dat elemosynam, praesertim multis, non secum examinat, nec cogitat, an sint verè, an tantum apparenter pauperes: sed sine his reflexionibus misericordiam exercet. Dices 2. Si prudentia imperat dictamen, debet imperare per aliquem actum elicitum: ergo debet dari actus prudentiae elicitus: ergo iste saltem est evidens. Resp. Potius voluntas directà à prudentia imperat: attamen om. totum. Illud imperium, seu etiam ille actus prudentiae, non est ultimum dictamen: sed est actus praeius, dictans, hic & nunc, prudenter elici illud dictamen, etiamsi reverà sit falsum, quamvis non cognoscatur esse falsum: sicut eadem prudentia potest prudenter dictare, mentiendum esse, in casu conscientiae erroneae, existimantis, DEUM id jubere ad conservandam vitam proximi.

234. Dices 3. Dictamen ultimum, saltem ad actus supernaturales, debet esse actus supernaturalis prudentiae: sed hic est necessariò verus:

rus: ergo. Resp. 1. Ex hoc non sequitur, quod non possit dari, saltem actus naturaliter honestus, sine dictamine evidenti. 2. Neque etiam ad actus supernaturales necessarium est dictamen evidens, sed tantum certum, quam tamen certitudinem operans reflexe non debet cognoscere: imò hoc dictamen debet esse tantum certum certitudine infallibilitatis, non autem certitudine adhesionis: unde potest concedi totum, & negari, quod tale dictamen sit evidens. 3. Ad actus supernaturales requiritur quidem aliqua illustratio supernaturalis: at non talis, quæ se sola sit ultimum dictamen, sed tantum aliqua illustratio, vel actus supernaturalis universalior, e. g. iste: *Pauperi danda est ex misericordia elemosyna*: ex quo, & simul ex alia propositione naturali, e. g. ista: *Hic est pauper*: quæ potest esse falsa, inferatur dictamen ultimum: *Hic danda est elemosyna*. Unde neque ad actus supernaturales necessarium debet præcedere dictamen ultimum, quod sit actus elicited supernaturalis prudentiæ: & hinc ma. potest negari.

235. Rasklerus in *norma recti disp.* 2. q. 6. a. 2. n. 154. ait, actum supernaturalem posse esse secundum quid falsum, adeoque in hunc actum: *Hic, & nunc mentium est ad servandum innocentem*; quia DEUS ipse nobis mendacium præcipit, quoties illud necessarium est ad talem finem: & faciendum est, quicquid DEUS præcipit: posse influere prudentiam supernaturalem, non quidem secundum primam partem, secundum quam actus falsus est, sed secundum alteram, secundum quam verus est. Idem auctores in eadem *norma recti disp.* 1. q. 9. a. 3. n. 415. contendit in talem actum influere posse habitum virtutis prudentiæ, & citat Valquium in 1. 2. disp. 58. c. 2. n. 13. & disp. 85. c. 1. n. 3. Verum, sicut Valquez loco citato tantum loquitur de virtute prudentiæ naturalis, ita etiam Rasklerus videtur hoc loco tantum loqui de eadem prudentia naturali, atque actibus naturalibus: & quoad hos non sum sollicitus. At vero loquendo de actibus supernaturalibus, videtur mihi difficile, eos posse esse simpliciter falsos, sicut tamen juxta communissimam simpliciter falsus est omnis actus, qui indivisibiliter, & determinatè, dicit verum, & falsum; nam ideo tam copulativa, quam causalis propositio, ob unum membrum falsum, dicitur simpliciter falsa.

Ratio autem, cur actus supernaturalis videatur mihi non posse esse ita falsus, est, quod cujusvis actus supernaturalis auctor peculiaris sit DEUS, juxta illud: *Non ego autem, sed gratia DEI mecum* 1. Cor. 15. v. 10. & alterum: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis* 2. Cor. 3. v. 5. non autem videtur DEUS posse esse auctor actus, simpliciter falsi, quamvis secundum quid veri; quia indivisibiliter falsitatem asserit: sicut non potest DEUS esse auctor actus, qui aliquid bonum, & simul malum vult: nec auctor materialis peccati &c. quare mihi præplacent responsiones superiores.

236. Ob. 4. Dictamen, tantum moraliter certum, potest esse conjunctum cum actuali formidine: ergo non sufficit, prob. conseq. SS. Canones exigunt tale dictamen, quod excludat omnem, tam prudentem, quam imprudentem formidinem: hoc non præstat dictamen tan-

tum moraliter certum: ergo. prob. ma. C. in *quisitioni tue* 44. de sent. excomm. dicitur, conjugi credenti ex credulitate levi, & temeraria, ad esse impedimentum matrimonii, explodendum esse conscientiam talem levem, vel dubiam, ad sui pastoris consilium, & sic debitum petendum, & reddendum: ergo debet explodi omne dubium, etiam leve. Confirm. Cap. *Per tuas* 30. de simonia dicitur, subdiaconum scrupulosum non debere contra conscientiam ad superiores ordines ascendere, licet, ob conscientiam nimis scrupulosam, in hanc difficultatem sit lapsus, ergo.

Resp. dist. antec. Dictamen moraliter certum potest esse conjunctum cum formidine prudenti. neg. antec. cum imprudenti. conc. antec. & neg. conseq. ad prob. neg. ma. ad hujus prob. neg. conseq. Ratio negandi patebit ex statim dictendis. Ad confirm. neg. conseq. Credulitas, & scrupulus, locis citatis, sumitur pro judicio erroneo, quo quis absolute, ex principis falsis, & levibus, judicat, adesse peccatum, ubi non est: & hoc judicium utique debet deponi, aut explodi; alias contra conscientiam peccaretur. Responsio hæc inferitur ex eo, quod dicto capite dicitur conjux non dubitare, aut suspicari, sed credere; hoc est, positive judicare: item, quod C. *Per tuas* addatur, scrupulosum illum non debere ad superiores ordines ascendere contra conscientiam, hoc est, contra judicium erroneum; quia illa conscientia mox vocatur error, dum additur, non evasurum eam difficultatem, nisi deponat errorem.

237. Aliquando autem sumitur scrupulus pro simplici tantum apprehensione, formidinem causante, vel pro formidine, aut judicio reflexo, quo quis ex levibus rationibus suspicatur, dictamen suum non esse veritati consonum, ac timeat periculum peccati; quamquam aliunde multo probabilius, vel etiam certo, judicet, se honestè agere: & talis scrupulus non debet necessario deponi; nam cum tali scrupulo non est quis ita constitutus, ut dicat, si sit malum, sive bonum, tamen faciam: sed ita, ut dicat: volo ponere hanc actionem, quam prudenter judico licitam, effi. adhuc levis suspicio in contrarium; quia DEUS non perit, ut in omnibus habeamus certitudinem metaphysicam.

Unde, ut Suarez, Castropalao, Layman, Illius, & hoc teste, communissime auctores, dicunt, scrupulosus non agit illicitè, quamvis agat, durante levi, & involuntaria formidine, ne DEUM offendant; quia non est in ejus potestate, hujusmodi muscas abigere: & nisi velit redigi ad insaniam, debet quandoque ita agere. Certè sunt sat multi, qui dicunt, stare posse cum ipso actu fidei formalis dubia involuntaria: quidni stare possint cum dictamine de honestate?

238. Ob. 5. contra 2. conclus. Ad actum malum non requiritur judicium, moraliter certum de inhonestate actus, imò nullum requiritur judicium ex n. 226. ergo neque requiritur ad actum honestum. Confirm. Si requireretur judicium moraliter certum, possemus esse certi de nostra justificatione: hoc est contra Tridentinum: ergo. Resp. neg. conseq. Disparitas colligi potest ex eodem n. 226. Adde, quod ad actum malum non requiratur, ut quis am-

plectatur malum ut tale: sed sufficit, si scienter amplectatur malum quod tale: at verò ad actum honestum requiritur, ut quis amplectatur honestum ut tale.

Ad confirm. dist. ma. possemus esse certi de nostra justificatione, certitudine quadam morali. om. ma. certitudine metaphysica, vel fidei, cui non potest subesse falsum. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Nam Tridentinum sess. 6. c. 9. *Et can. 16.* tantum excludit certitudinem fidei, cui non potest subesse falsum. Potest etiam negari ma. nam, etsi haberetur iudicium moraliter certum de honestate, non etiam statim haberetur de supernaturalitate actus.

239. Ob. 6. Non requiritur in ordine ad honeste agendum, ut excludatur omnis, etiam levis, formido: ergo non requiritur iudicium moraliter certum, sed sufficit probabilius. Confirm. Qui agit, quod ipsi spectatis omnibus circumstantiis, videtur probabiliter licitum, agit prudenter: ergo non peccat. prob. conseq. omne peccatum est imprudens: ergo. Resp. dist. antec. non requiritur, ut excludatur omnis formido imprudens. conc. antec. omnis prudens neg. antec. & conseq. Cum formidine tantum imprudente stat iudicium moraliter certum: at iudicium tantum probabilius stat etiam cum formidine prudente.

Nam, licet mihi probabilis sit, aliquid non esse peccatum, si tamen alii graves viri, ex rationibus non contemnendis, dicant, esse peccatum, est formido prudens: nec potest hac deponi per principia directa, sed debet deponi per reflexa. Ad confirm. dist. antec. qui agit probabiliter licitum, agit prudenter, si non addit simul prudens formido oppositi, vel hac deponatur per principia reflexa. conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. Ipsum antecedens, in hac confirmatione obiectum, est principium reflexum, ex quo, & altero, scilicet, quod prudenter agens non peccet: itemque ex notitia experimentalis, quod ipsi, hic & nunc, istud videatur probabilius, potest quis inferre iudicium sufficienter certum de licentia actionis. Quare, quando dicitur, quod operans secundum sententiam, quam prudenter iudicat esse veram, non peccet; eoquod nemo prudenter agendo possit peccare, id non ita intelligendum est, quasi operans cum dictamine ultimo, tantum prudenter affirmabili, eo ipso prudenter agat, & non peccet (nam iudicium, etiam probabile, vel probabilius, est prudenter affirmabile: quia tamen stat cum prudenti formidine, vel dubio de opposito, non prudenter cum eo solo agitur, aut non peccatur, antequam dubium excludatur; quia agitur cum dubio practico) sed tantum intelligendum est, quod, si quis prudenter possit iudicare, sententiam aliquam esse veram, facile sibi possit formare dictamen reflexum, quo excludat omne dubium, & sic prudenter agat, atque non peccet.

240. Ob. 7. Non tenemur vitare omne prorsus periculum peccati: ergo sufficit iudicium probabilius. prob. antec. si teneremur vitare omne periculum peccati, nemo posset fieri miles, aut mercator, in id vix posset quis esse secularis: hoc est falsum: ergo. prob. ma. in his omnibus est periculum, vel occasio satis propin-

qua peccandi: ergo, si istud omne debemus vitare, nemo potest eos status amplecti. Resp. dist. antec. Non tenemur vitare omne periculum tantum indeterminatum peccandi, & quando est nimia difficultas, illud omne vitandi. conc. antec. non omne periculum determinatum, etiam peccati determinati, & quando non est difficultas nimia vitandi. neg. antec. & conseq. ad prob. neg. ma. ut supra. ad huius prob. dist. ant. ut prius, & neg. conf.

In illis statibus periculum est tantum indeterminatum, simulque moraliter non potest vitari: at in nostro casu est periculum determinatum, in individuo peccandi, ea actione, quæ præ manibus est: simulque nulla difficultas excludendi formidinem per principia modicè reflexa: & licet non cuique semper ita promptæ sint istæ reflexiones formaliter tales, tamen faciliè incidunt æquivalenter tales, saltem, ut excludant actualement formidinem. Sed de hac objectione sufficienter agendum *tr. de penit.* ubi agitur de obligatione vitandi occasiones peccati.

QUESTIO II.

De Conscientia Dubia.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Dubium.

241. **D**ubium late sumi potest pro omni iudicio incerto; & sic etiam opinio, seu sententia tantum probabilis, quandoque vocatur dubia. At si dubium strictè sumatur, est *hesitatio, vel suspensio mentis, neutri parti assentientis ob formidinem erroris*: vel, ut definit Bardi de conscientia discept. 5. c. 1. n. 1. est *suspensio intellectus manentis in æquilibrio, inter duo contraria, & non assentientis, neque dissentientis*. ita communiter auctores contra aliquos, requirentes iudicium formidolosum de propositionis fallibilitate, quos rejicit Bardi loc. cit. ex eo, quod sine tali iudicio possit dari dubium, modò detur illa suspensio intellectus.

Non tamen sufficit ad dubium quæcunque omisio iudicii; aliàs etiam omnis nesciens dubitaret. Sed neque sufficit quævis suspensio intellectus; aliàs, quotiescunque suspenderem assensum, sive eum non elicerem circa mysteria fidei, quando de iis cogito, ea præcisè de causa, ne caput nimium fatigem, dicerem de illis dubitare, quod esset valde absurdum. Igitur ad dubium requiritur suspensio, orta ex formidine erroris, vel ex iudicio, quo quis putat, hic se falli posse. Unde Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia humanorum actuum disp. 12. sec. 5. n. 1. existimat, dubium involvere cognitionem, seu iudicium reflexum, de insufficientia rationum ad assensum: hoc tamen alii negant.

242. Dividitur jam dubium in *positivum*, & *negativum*, in quorum tamen terminorum acceptione auctores non conveniunt. Quidam vocant dubium negativum, quando assensus suspenditur ob carentiam omnimodam rationum in utramque partem, dummodo quis de obiecto cogitet, & rationes inquirat, nullas autem inveniat, & sic dubitare quis potest, an stellas, vel

vel arenæ maris, sint numero pares, vel impares: aut an Turcarum imperator modò dormiat, an vigilet. Dubium autem positivum dicunt, quando dantur rationes in utramque partem, sed in neutram convincentes, & ideo suspenditur assensus. Alii tamen cum P. Thyrsio, & Elizalde, negant, suspensionem intellectus, ob carentiam omnimodam rationum, vocandum esse dubium; cum sit pura nescientia. Meo tamen iudicio non male Bardin. 6. loc. cit. n. 241. ait, illam suspensionem assensus, ob carentiam omnis rationis, vocari quidem posse *dubium metaphysicum*, non verò *morale*; quia, quando intellectus non habet ullam rationem, sed tantum ideo hæret; quia videt, posse utrumque esse, fundatur illa hæsitatio in mera rei, physica, vel metaphysica possibilitate, quod dubium in moralibus non æstimatur.

Quare moraliter loquendo, videtur melius explicari *dubium negativum* dicendo, quòd sit *hæsitatio, vel suspensio intellectus, habentis quidem aliquam, sed non tam gravem rationem, vi cuius possit iudicium probabile ferri*: at verò *dubium positivum*, quòd sit *hæsitatio, vel suspensio intellectus, habentis rationem sufficientem, vi cuius possit ferri aliquod iudicium probabile*. Exemplum dubii negativum, in hoc sensu morali accepti, potest esse, si quis à duobus audiret contraria de voluntate superioris, vel si rudis in fide audiret ab iisdem contraria, circa mysteria fidei, aut leges Ecclesiæ: vel si quis duos sacre Scripturæ textus obscuros, apparenter contrarios, legeret, nescirèturque, quem literaliter, quem tantum metaphoricè, ita, ut alteri nihil contrarium diceret, exponere deberet. Exemplum autem dubii positivi præbent plurimæ opiniones contrariæ, comparativè probabiles.

Ubi nota, dubium negativum, prout à nobis explicatum est, vocari quandoque *dubium probabile*, ut distinguatur à dubio irrationali, seu scrupuloso: & pro tali, seu ita probabili, accipit dubium Cardenas p. 2. *crisis Theol. tr. 6. disp. 46. c. 1. n. 3.* item S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ante medium sic scribens: *Sumendo propriè, & strictè dubitationem, videlicet prout rationes sunt æquè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam, quàm ad ad aliam.* (scilicet propter insufficientiam rationum, ita, ut de neutra parte iudicium verè probabile ferri possit, juxta paulò ante à nobis datam explicationem dubii negativum) sed si dubitet leviter quis, & per modum scrupuli &c. unde patet, non esse idem dubium probabile, & dubium ortum ex rationibus probabilibus. Ulloa tom. 4. *agens de pœnitent. disp. 7. c. 2. n. 8.* dubium negativum aliter explicat: sed, quia videtur supponere, quòd quotiescunque non adest tanta ratio, ut sufficiat ad ferendum positivum iudicium, dubium sit contemptibile, tanquam inanis scrupulus (quod non videtur verum ex dictis) malumus cum communiore sentire.

243. Dividitur *dubium* rursus in *dubium juris*, & *facti*. Prius, seu *dubium juris*, est quando dubitatur, an existat jus, vel lex, quæ præcipiat, aut legitimam facultatem det, vel actum validum, aut invalidum reddat &c. e. g. an deur lex, obligans ad agendam pœnitentiam, statim post commissum peccatum mortale: an hoc,

vel illud crimen sit reservatum: an baptismus collatus in aqua rosea, vel cerevisia, sit validus: an Eucharistia validè consecratur in spelta &c.

Alterum, seu *dubium facti* est, quando dubitatur, an aliquid factum, vel omisum sit, an non, e. g. an dictum Breviarium, vel omisum sacrum die festo: vel etiam *dubium facti* est, quando quis dubitat de re aliqua particulari, quæ est objectum alicujus actionis moralis, ut diximus de ignorantia. n. 14. e. g. si quis dubitat, an sit clericus, quem vult percutere, an sit dies festus, quo vult laborare. Ista autem duo dubia sæpe concurrunt, vel unum ex altero nascitur: sic ex dubio facti oritur dubium juris, e. g. an adhuc detur obligatio dicendi Breviarii, an audiendum adhuc sacrum: Item ex dubio juris dubium facti: e. g. an peccaveris materialiter, vel formaliter, talem actionem faciendo, an validè baptizaveris &c.

Dividitur rursus *dubium* in *speculativum*, & *practicum*, quorum mentio sæpissime recurrit. *Speculativum* est, quod non immediate concernit actionem, sed aliquid remotius, e. g. dubium, an cerevisia sit materia valida baptismi; nam propterea non etiam dubitatur de licentia ita baptizandi, extra casum extremæ necessitatis; nisi enim quis sit valde rudis, certus est, id non licere; cum certum sit, non posse adhiberi materiam dubiam, quando potest haberi certa, & agitur de valore Sacramenti. *Practicum* dubium est, quod concernit licentiam actionis.

Aliqui hoc iterum distinguunt in *remotè practicum*, & *proximè vel practice practicum*. Illud ajunt esse, quod est circa licentiam actionis, vel omissionis in genere, e. g. an hic, vel ille labor sit licitus die festo: alterum dicunt, versari circa actionem cum omnibus circumstantiis specificis, vel individuantibus consideratam: e. g. an hic, & nunc, mihi audiendum, vel omittendum sit sacrum, quando domi est ægrotus, cui opus sit meâ præsentia. Alii tamen illud dubium remotè practicum dicunt esse speculativum, vel remotum: & secundum duntaxat dicunt practicum: atque in hoc sensu, nunc temporis fortè communiori, etiam nos ut plurimum loquemur.

244. Dico. Agere, vel omittere aliquid, cum dubio strictè practico, est peccatum, & quidem grave, si dubitetur, an sit peccatum grave. ita communissimè omnes: quæ ipsa auctoritas est magnum argumentum pro hac sententia. Probatur tamen ulterius 1. S. Paulus ad Rom. 14. v. 23. ait. *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est*: hoc juxta communissimam expositionem significat: *Id, quod non fit cum determinato dictamine intellectus dicantis, licitum est, est peccatum*: ergo. Prob. 2. Dubitans practice de honestate actionis, & tamen agens, est ita constitutus, ut, si sit licitum, si non, si DEO placeat, si displiceat, tamen velit agere: sed hic affectus est manifestè inhonestus, & virtualis contemptus legis Divinæ: ergo.

Confit. Qui committit se morali periculo peccandi, peccat: hoc facit operans cum dubio practico: ergo. Unde ex hac obligatione, non agendi cum dubio practico, infertur altera obligatio, inquirendi morali diligentia in obligatione,

nes, & leges servandas, quam etiam asserunt Scripturæ, Patres, & sensus communis: quare, si quis non debito modo inquirat, peccat: si autem inquirat, tunc, vel per principia directa, aut reflexa, poterit deponere dubium: vel dabitur casus aliquis perplexitatis, in quo, si eligat minus malum, non peccat: si non possit discernere, quid sit minus, nec utrumque possit evitare, non habebit sufficientem libertatem ad peccandum.

ARTICULUS II.

An in dubio semper sit eligendum tutius.

245. **T**utius dicitur illud, quod est remotius à periculo peccandi. Minus tutum, quod minus est remotum ab eo periculo, quodque faciens est in periculo majori committendi peccatum, saltem materiale. Sic tutior est sententia S. Bonaventuræ, docentis, peccantem statim obligatum esse ad agendam pœnitentiam, quam sententia S. Thomæ, docentis, peccantem non esse ita obligatum. Non autem est idem, opinionem esse tutiorem, & esse probabiliorē: sic pluribus est probabilior sententia S. Thomæ, quam S. Bonaventuræ. Ratio est. Opinionem esse magis probabilem, est, eam esse nixam firmiter rationibus, quibus sæpe nititur opinio minus tuta præ tutiori. Quæritur jam, an dubius inter duas opiniones, quarum una est tutior alterâ, debeat operari juxta tutiorem.

246. Dico 1. Stante dubio strictè practico, five eo non deposito, debemus sequi tutiorem. Ita communis, & certa, Probatio est etiam clara; quia aliis quis operaretur cum dubio practico, quod non licet ex n. 244. Et, si de hoc dubio intelligatur illud axioma juris (desumptum ex C. Ad audientiam 12. de homicidio, & aliis textibus juris) In dubio tutior pars est eligenda: utique ab omnibus admittendum est. Et sanè de hoc dubio istud intelligendum esse, volunt Arriaga, Oviedo, Tannerus, Layman l. 1. tr. 1. c. 5. n. 8. cum pluribus aliis: quanquam videatur, difficultate posse ostendi, quodd Pontifex cit. cap. de dubio practico loquatur. Qua de re plura ad objectionem primam. Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonit. & malitia actuum, hum. disp. 12. sec. 5. n. 2. ait, potissimum locum habere hoc principium in dubio practico: & n. 6. ait, juxta materiæ exigentiam, & negotii qualitatem, pensanda utriusque incommoda, quodque habeat minora, eligendum: tandem n. 9. ait, hoc axioma sæpe esse præceptum justitiæ, aut charitatis, interdum tantum consilium.

247. Dico 2. In dubio speculativo, seu remoto, non debemus semper sequi tutiorem. Ita hodie longe communior: sequi enim hæc opinio omnium, qui docent, nos non obligari semper, ad notabiliter probabiliorē, quæ sententia est plurimorum recentiorum, & etiam ab antiquis multis defensa, ut eruditè ostendit Ralslerus in norma recti disp. 3. q. 9. a. 4. Prob. conclus. Hæc obligatio universalis, tutiora semper sequendi, in omnibus dubiis speculativis, vel remotis, est valde gravis, ut patet consideranti in-

finita dubia, passim in materia morali occurrentia: neque sufficienter probatur, ut patebit ex solutione objectionum: ergo non debet hominibus imponi.

248. Confirm. 1. In dubio negativo non debemus sequi tutius: ergo nec in dubio positivo. prob. antec. in eo dubio, ut supponitur, invincibili, datur ignorantia legis; licet enim lex non omnino nesciatur, sed detur quædam notitia inchoata, tamen in sensu morali non datur notitia; huic enim moraliter æquivalere non potest tale dubium: atqui ignorantia invincibilis excusat: ergo. probatur etiam conseq. non est minus periculum in dubio negativo, quam sit in positivo, peccandi, seu contra legem agendi: & quamvis in dubio positivo detur aliquantò major notitia legis, tamen neque hæc (saltem nisi sit notabiliter probabilior, legem existere) tollit, quo minus moraliter dubitetur, nec facit, ut lex sufficienter, aut simpliciter sciatur: & si ratione periculi agendi contra legem, peccat is, qui aliquo modo positive dubitat, nec excusabitur à peccato, qui advertit ad periculum peccandi, quamvis negative dubitet; quia illa aliquantò major, non tamen simpliciter dicta notitia, nil facit ad rem, nisi ratione advertentiæ ad periculum peccandi, quod in utroque casu est æquale. Insuper, sicut in casu dubii positivi datur aliquantò major ratio pro existentia legis, ita datur etiam major pro non existentia ejusdem, adeoque non datur simpliciter major notitia legis.

Confirm. 2. Plura juris axiomata negant hanc obligationem, e. g. Reg. 15. de regulis juris in 6. Odia restringi, & favores convenit ampliari. Reg. 30. In obscuris minimum est sequendum. Reg. 65. In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis. & Reg. 56. ff. de reg. juris. Semper in dubiis benigniora preferenda sunt: ergo. Quod autem in quibusdam casibus particularibus, in jure expressis, debeamus sequi, quod est tutius, non debet extendi ad alios casus, de quibus jura non loquuntur, ex modò citata regula: Odia (sub quibus etiam juxta communissimam intelliguntur obligationes graves) convenit restringi.

249. Ob. 1. C. Ad audientiam cit. num. 246. refertur, quodd presbyter quidam, volens corrigere quendam de sua familia, tentaverit, eum verberare cingulo suo, cui adhærebat cultellus in vagina, qui elapsus hominem in dorso vulneraverit, ita, ut, accedente dein morbo, homo mortuus fuerit. Dubitatum inde fuit, an ex vulnere mors sit secuta, an verò ex accidente morbo, & an presbyter irregularitatem incurrerit. Clemens III. ad casum respondit: Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, vos convenit injungere presbytero memorato, ut in sacris ordinibus non ministret &c. ergo debemus sequi in dubiis, quod est tutius. Resp. cum Suarez, & Arriaga de act. hum. disp. 25. sect. 3. num. 18. Pontificem illud dictum non assumere tanquam principium universaliter obligans, sed duntaxat tanquam aliquam congruentiam: qua supposita ponit specialem legem circa dubium patrati homicidii, ut in hoc casu irregularitas incurratur: quod tamen, utpote odiosum, ad alia extendi non debet.

Verbo. Modus tendendi Pontificis decernentis hic erat. Congruentius est, & magis prudens

dens, sequi in dubiis tutiorem semitam: ex qua congruentia, & in odium homicidii, atque ob reverentiam erga SS. Sacrificium, decerno, ut in eo dubio contrahatur irregularitas: per quod non decerno, quod sit obligatio, in omnibus dubiis sequendi tutiorem. Adde, quod *loc. cit.* advertit Arriaga: sicut rationes, in Conciliis adhibitæ, ad faciendos canones fidei, non sunt canones, ita rationes, quæ congruenter moverunt Pontifices, ad decreta faciendæ, non sunt decreta. Sic Innocent III. *C. Significasti 16. eodem tit. de homicidio* clerico stimulantem graviter equum, qui postea cursu abreptus, mulierem obviam interfecit, clerico id nullatenus prævidente, huic, inquam, jubet iniungi *pœnitentiam competentem ad cautelam*: ex quo non sequitur, omnibus ita equum stimulantibus, imponendam esse pœnitentiam, quam nec ipse Innocentius imposuit alteri clerico: *C. Dilectus filius 13. eodem tit. ubi refertur etiam equus clerici, cursu abreptus, occidisse infantulum.*

Eadem responsio servit ad *C. Significasti 16. eodem titulo*: ac rursus ad *C. Petitio tua 24. eodem titulo*, in quibus semper est dubium de homicidio patrato: imò cum *C. Petitio tua* Pontifex dicat: *Cum sit consultius, in huiusmodi dubio abstinere, quam temerè celebrare*: non obscure indicat, antecedenter ad decretum peculiare, non esse sub præcepto, sed tantum sub consilio, sequi, etiam in dubio de homicidio, tutiorem, & multò magis esse tantum sub consilio in aliis dubiis. Sanè, si Pontifices tantum statuisent irregularitatem in homicidas, nec expressissent, quod etiam dubii homicidæ eam incurrerent, non ita statim eam incurri juris interpretes docerent.

250. Ob. 2. *Cap. Illud Dominus 7. de clerico excommunicato* ait Innocent. III. se misericordiam facere cum Episcopo Hildeshemiensi: adeoque tacitè dicit, eum pœnam incurrisse illam, quam canones aliàs infligunt iis, qui excommunicati Divina celebrant, vel celebrationi se ingerunt, propterea, quod per Archiepiscopum Magdeburgensem, tanquam Apostolicæ Sedis delegatum, denunciatus excommunicatus (eò quod, non tantum non obtentâ, sed nec petitiâ Sedis Apostolicæ licentiâ, ad Herbipolensem Ecclesiam, relicta Hildeshemiensi transisset) tamen Divina celebrasset, licet diceret Hildeshemiensis, Archiepiscopum Magdeburgensem suum iudicem ordinarium non esse, adeoque se credidisse, quod non præmissa trina monitione, quæ facta non esset, non posset delegata potestate contra se procedere. Secundo, quod idem Hildeshemiensis, postquam scivit, se à Pontifice excommunicatum fuisse, tamen Divina coram se celebrari fecerit. Rationem autem huius suæ sententiæ dat iterum Pontifex: *Quia tamen in dubiis via est tutior eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potius se abstinere, quam sacramenta Ecclesiastica pertractare*: ergo.

251. Resp. dist. conseq. in aliquibus dubiis debet eligi tutius. conc. conseq. in omnibus neg. conseq. in his enim huius Episcopi dubiis speciales rationes occurrunt, quare tutius debuisset eligere; nam, quod attinet ad primum, ut notant auctores, dubium illud fuit vincibile, in quo omnes dicunt, tutius eligendum, vel certè

illud adhibitâ diligentiam deponendum; nam ei per famam, ut ipse fatetur *cit. capite*, excommunicatio innouerat, & quidem lata, autoritate, & iussu Pontificis; hinc debuisset abstinere à sacris, & veritatem indagare: quod si fecisset, facile ipsi innouisset, quod excommunicatus fuerit ex speciali mandato Pontificis, qui, eoque factum notorium esset, non voluerit præmitti trinam monitionem.

Alterum dubium erat, an, stante notitia sufficiente de excommunicatione, & prohibitione, per epikiam, ob aliquod spirituale bonum, *Et sub spe veniæ*, posset coram se facere celebrari Divina. At, quando lex, vel prohibitio, est certa, & tantum dubium, an detur exculatio, vel exceptio, debet utique lex observari, seu quod idem est, tutius fieri. Et hinc istud secundum videtur Pontifex magis reprehendere, quam prius. Ex quibus tamen neutiquam sequitur, universaliter in omnibus dubiis tutius esse eligendum.

252. Ob. 3. *Cap. Juvenis 3. de sponsalibus* Eugenius Papa declarat, nullum esse matrimonium, quod juvenis quidam contraxit cum consobrina alicujus puellæ, quam puellam idem juvenis prius duxerat, necdum septennem, & dat rationem his verbis: *Igitur in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*: ergo debemus sequi in dubio tutius. Resp. Hoc argumentum etiam adversarios premit; nam etiam ipsi admittunt, in materia iustitiæ, in qua est matrimonium, meliorem esse conditionem possidentis. Nec dicant, defuisse bonam fidem in juvene; nam hoc gratis dicitur, & Pontifex de isto nullam mentionem facit. Deinde altera saltem pars contraxit bona fide.

In forma. dist. conseq. ergo iudex debet in dubio sequi, quod est tutius. conc. conseq. debet quivis alius in quovis dubio sequi tutius. neg. conseq. In primis, non tutius, sed certius, hoc loco ait Pontifex, inter quæ est magnum discrimen. Dein loquitur de se ipso, ut iudice, atque ut talis mandat, eos separari; unde ex hoc casu ad summum sequitur, iudicem debere tutius, aut certius sequi in iudicando. Responderi etiam potest 2. cum Arriaga, in hoc casu saltem datum fuisse impedimentum publicæ honestatis; nam, cum eo in capite dicatur, puellam illam, nondum septennem, dictam fuisse ejus uxorem, & juvenem forsan tentasse copulam, Pontifex inferre potuit, malitiam in puella supplevisse ætatem, adeoque fuisse saltem sponsalia, consequenter datum impedimentum publicæ honestatis, quod ante Tridentinum diminebat matrimonium usque ad quartum gradum, cum consanguineis sponsi, aut sponsæ, & oriebarur etiam ex sponsalibus invalidis, præterquam ex invalidis ob defectum consensûs, ut videre est apud Layman 4. 7. tr. 10. p. 4. c. 9. n. 1. quamvis modò hoc impedimentum, ob sponsalia de futuro, à Tridentino sess. 24. c. 3. de reform. restrictum sit ad primum tantum gradum.

253. Hinc Eugenius declaravit, matrimonium subsequens esse nullum: & inde est, quod *cit. cap.* dicat, *tum propter honestatem Ecclesiæ; quia ipsa conjux ipse fuisse dicitur, tum propter prædictam dubitationem*. Nec dicas, supposito hoc impedimento, non fuisse amplius dubi-

dubium matrimonium, sed certò nullum. Resp. enim, dubium tamen fuisse impedimentum affinitatis ex copula, & huc referuntur verba tum propter prædictam dubitationem. Dein potest fors etiam dici, licet certius, hoc est, longè probabilius, vel etiam aliquo modo certum, fuerit impedimentum publicæ honestatis, fuisse tamen etiam aliquale dubium de isto, propter ætatem necdum septennem puellæ, cujus consensus fortè tunc necdum validus fuit. Ex quibus tantum sequitur, quòd iudex debeat sequi in iudicando; quod est certius, seu tutius: non verò universaliter etiam alii; nisi tamen vox certius significet non tutius, sed absolute certum; quod non raro in iure significat; nam omnes debent facere id, ad quod certò obligantur.

254. Ob. 4. Clementina. Exivi. de verbo. rum significatione. Cum enim inter Fratres Minores fuissent exortæ controversiæ, de variis dubiis circa suam Regulam, Clemens V. in Concilio Viennensi interrogatus, eaque dubia resolvens; inter alia sic ait: *Nos itaque, qui in sinceris horum conscientiarum delectamur, attendentes, quòd in his, qua anime salutem respiciunt, ad vitandos graves remorsus conscientie, pars securior est tenenda*: ergo universaliter in dubio tutius est tenendum, ad vitandos remorsus conscientie. Resp. neg. conf. In his verbis non continetur universale præceptum, sed ad summum consilium, nisi velimus dicere, sermonem ibi esse de dubio practico, quò videntur laborasse multi Fratres Minores, & hinc habuisse graves remorsus.

Si enim esset præceptum, in omnibus, etiam remotis; vel speculativis dubiis, amplecti tutius, cur ipse Clemens id non in eadem Constitutione ubique præscribit? Sic ibidem quærebatur, an tenerentur Fratres, omnia consilia Evangelica; etiam, quæ non continentur in Regula, observare; eoque in principio Regulæ haberetur: *Regula, & vita Fratrum Minorum hæc est, scilicet Domini nostri Jesu Christi sanctum Evangelium observare*: & tutius foret, observare omnia: Papa tamen respondet; non teneri. Item quærebatur, an verba imperativi modi, in Regula posita, semper haberent vim præcepti: tutius iterum foret, observare omnia tanquam præcepta: attamen Pontifex statim post verba objecta respondet negativè. Videri potest ipsa Clementina valde longa, & ex ipsa patebit hæc veritas.

255. Dices. Tutius quidem esset, ista observare tanquam præcepta: at non esset tutius, ea præcipere, eoque infinitas humana nimium gravaretur. Resp. Rectè dicis: sed hoc ipso admittis, non semper in dubio tutiora esse de præcepto; si enim præcepta non sunt, etiam non sunt amplectenda tanquam præcepta. Adverte tamen, quandoquæ in dubio tantum unam partem esse tutiorem, & dici tutiorem, non comparative, sed exclusivè (sicut quandoque etiam particula magis ita sumitur: de qua re n. 208. de DEO) & tunc utique debemus sequi tutiorem. Rursus debemus sequi tutius, si non possumus deponere dubium; an fortè res sit prohibita, nec per principia directa, nec per reflexa: iterum, quando agimus contra eum, pro cuius jure stat possessio: item, quando in certis casibus id jura specialiter præcipiunt: vel in spe-

ciali materia, specialis ratio nos cogit: universaliter autem verum non est, quòd semper in dubiis, etiam remotis, vel speculativis, ad tutius teneamur.

256. Ob. 5. Omnes antiqui concordivoces docent, quòd in dubio tutior pars sit eligenda, adeò, ut Vasquez in 1. 2. disp. 65. c. 3. n. 8. dicat, se neminem ex scriptoribus invenisse, qui oppositum dicat, saltem in dubio juris; seu de existentia legis, quando est periculum peccati: atqui, in se tanti momenti; recedere à communi antiquorum sententia, est nefas: ergo. Confirmatur 1. Est incredibile, quòd tota retrò antiquitas, per plurà sæcula, erraverit in principio morali; adeò latè patente, & contra veritatem asseruerit, obligationem adeò universalem; atque ad omnes homines, & plurimas eorum actiones se extendentem; non sine periculo plurimum peccatorum formalium: ergo debet dici, verè dari obligationem sequendi tutius in dubio. Confirm. 2. Etiam plurimi recentiores idem principium adstruunt: & Clerus Gallicanus an. 1700. 4. Septemb. damnavit propositionem, qua assereretur, quòd tantum sit consilii, non verò præcepti, in dubiis sequi partem tutiorem: ergo tam antiquitas, quam hodierna tempora, conspirant in illud principium.

257. Hæc obiectio magnam præferret speciem, & ad eam ritè solvendam, exponendum est, qui hæc recentiores; qui antiqui dici soleant. In primis aliqui per recentiores intelligunt omnes non Thomistas; aut Scotistas; & præsertim intelligunt auctores nostræ Societatis, qui scilicet serius, quam illi scribere cœperunt. Hæc tamen denominatio, saltem inter nostros, non est usitata: neque etiam, quando à me recentiores communiter aliquid asserere dicuntur; omnes nostri auctores intelliguntur; quasi omnes communiter id docerent; hoc enim sæpe esset falsum.

Multò minus in hac quæstione usurpatur hæc vox in dicta significatione; nam eà supposita per antiquos deberent intelligi Thomistæ; & Scotistæ; ex quibus plurimi hoc principium negant, præsertim post Bartholomæum Medinam ex ordine S. Dominici, qui à quibusdam citatur, tanquam auctor sententiæ benignæ, quamvis jam aliqui ante eum sententiam illam, saltem cum aliqua moderatione, amplexi sint; de quo infra. Quare in ista quæstione, aut quando agitur, de obligatione sequendi tutiora, aut etiam probabiliora; per antiquos communiter intelliguntur scriptores ante Bartholomæum Medinam qui anno 1577. scripsit: qui autem hunc comitati, aut secuti sunt; adeoque omnes, qui post annum 1577. usque nunc per sesqui sæculum editi sunt, in ordine ad hanc quæstionem, recentiores vocantur. Quandoque tamen per recentiores intelliguntur recentissimi, vel moderni scriptores, à medio circiter sæculo: quòd ex circumstantiis materiæ, vel authorum, colligi poterit.

258. Jam in forma. Resp. 1. neg. mai. nam multi nec attingunt hanc quæstionem: & qui eam attingunt, non omnes dicunt, ex præcepto semper sequendum tutius, ut ostendimus, quando agemus de usu opinionis probabilis. Si Vasquez non invenit, invenere alii antiquos nobiscum sentientes: certè S. Antoninus, scriptor uti-

uniquè antiquus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. dicit, in dubio leges benignius accipiendas: & eodem §. prius dixerat: *Eligere viam tutiorem consilii est, non præcepti.* Certè ex antiquis multi permiscere electionem inter duas sententias æqualiter probabiles: multi etiam ex antiquis, magni viri, citandi n. 268. admisere, in dubio voti aliquem non teneri ad tutius: & tamen votum est quasi lex privata, atque rationes adversæ, vel in utroque casu, præcepti, & voti, probant obligationem, vel in neutro. Ipse Valquez videtur, admittere usum licitum sententiæ tantum probabilis, quod, quomodo ster cum isto principio, ita universaliter accepto, viderit ipse: nisi (ut Ralslerus in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. n. 802.* eum loqui putat, & sat bene probat) loquatur tantum in casu dubii practici. Accedit, ut bene advertit idem Ralslerus, quod multi antiquorum possint exponi de dubio practico; quia, nec ex materia subiecta, nec ex ratione, colligitur, eos intelligi debere de dubio etiam speculativo, seu remoto: & videntur convenientius de dubio practico exponi, tum, quod rationes ab iis adductæ, plus non probent, tum, quod aliàs aliquando nimis rigidè sensisse viderentur.

259. Resp. 2. neg. mi. Nam illi, qui hac in questione vocantur recentiores, sunt in primis numero plures, & (exceptis antiquorum primipilis S. Thoma, S. Bonaventura, Scoto, & quibusdam aliis) quoad ingenium, studium, eruditionem, ordinem, ac claritatem doctrinæ, tractationem questionum in terminis, & claram eorum expositionem, soliditatem rationum &c. omnes saltem simul sumpti, antiquis certè æquales, si non quandoque superiores, quæ fusiùs profunditur idem Ralslerus in *norma recti disp. 3. q. 9. per totum articulum §. qui dignus est legi.*

Refert ibidem hic auctor n. 493. Clerum Gallicanum anno 1700. gravissimâ censurâ notâsse assertionem cuiusdam recentioris, dicentis, omnia esse hodie melius examinata, & ob hanc rem, in omni materia, & præcipuè in morali, libentius juniores, quàm antiquiores se legere, & sequi. Et sanè propositio hæc est vigesima inter censuratas à Clero Gallicano, estque hæc ejus censura: *Hæc propositio temeraria est, scandalosa, perniciofa, erronea, SS. Patribus, & antiquis Doctoribus contumeliosa: spretâ in moribus Christianorum componendis necessariâ Scripturarum, ac traditionis autoritate, & interpretatione, moralem Theologiam arbitrariam facit, viamque parat ad humanas traditiones, & doctrinas Christo prohibente stabiendas.* Sed Ralslerus loc. cit. addit, hanc propositionem, si ritè, & intra suos limites, accipitur, nullam censuram mereri, si scilicet tantum intelligatur, juniores simul acceptos, melius discussisse questiones morales, quàm communiter antiqui fecerint: certè, ait, questiones, melius scriptas, vel tractatas reliquisse: dum antiqui non semper ita enucleatè, & distinctè scripserint.

Ex quibus omnibus hoc saltem habetur, quod cum tot recentioribus, afferentibus valde graves rationes, possit utique ab antiquis recedi, ut infert idem in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. num. 803.* Sanè videtur innegabile, à pluribus antiquorum sententiis, jam plures, etiam nostros in hac questione adversarios, recessisse. Ali-

ud esset, si ageretur de lege aliqua positiva Divina, quæ deberet nobis per traditionem innovescere; tunc enim, si antiqui, per plura sæcula, aliquid constanter servandum dixissent, quamvis rationem non attulissent, deberet utique eis credi; sic enim traditio Divina ad nos debuisset pervenire. At hic non agitur de lege positiva Divina, sed de naturali, quam non traditione, sed lumine rationis naturalis, aut supernaturalis, debemus rescire.

260. Ad 1. confir. negatur in primis suppositum, quod tota antiquitas illud principium tenuerit: quod autem maxima pars antiquorum Doctorum id tenuerit, omittitur: negatur autem, esse incredibile, eos in hoc principio errasse. Ut enim rectè observat iterum Ralslerus in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. n. 804.* debet admitti, per longum, plusquam centum annorum tempus, errasse maximam partem Doctorum, scilicet, aut antiquos, qui hoc principium adstruxerunt, aut sic dictos recentiores, qui hoc negarunt. Si ergo adversariis non videtur incredibile, quod per integrum sæculum (quod tamen ab eruditissimo Cardinali Bellarmino *Sæculum Doctorum, & Sanctorum* appellatur) per integrum, inquam, sæculum, & amplius, maxima pars Doctorum erraverit, non etiam mirentur, si nobis è contrario non videatur incredibile, quod quoad majorem partem antiquiores erraverint.

Et hoc etiam ex eo fit credibilis, quod quidam antiqui istam fortè rem non ita ex professo examinârint, & hinc faciliùs lapsi sint: de quo *norma recti disp. 3. q. 9. a. 5. n. 506.* Adde, quod quidam eorum hoc ipsum principium videantur fundâsse in alio priori falso, nempe, quod nulla detur ignorantia invincibilis juris naturalis, vel etiam positivi Divini. Nec dicas, non videri, quomodo DEUS talem errorem potuerit permittere; nam, si juxta adversarios potuit errorem permittere in doctissimo sæculo post Medinam, cur non in prioribus? Dein, si potuit permittere decipi illos, qui opinabantur, non dari ignorantiam invincibilem juris naturalis, cur non & alios, qui ex illo principio inferebant hoc alterum de eligendo tutiore in dubiis? Illos autem decipi permittit; nam quamvis non omnes antiqui id senserint, tamen tam multi id sensere, ut Gerson libro de vita spiritali l. 4. coroll. 3. dicat: *Concors est sententia, nullam in his, quæ legis Divine sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* Scilicet potest DEUS permittere conscientiam erraream, præsertim, quæ per se ad melius compellit, quamvis per accidens occasio aliqua peccatorum formalium esse possit.

261. Ad 2. confir. Dictus Cleri Gallicani Conventus consistebat in sexdecim Episcopis, & aliquot inferioris ordinis clericis; tot enim subscripti inveniuntur. Jam verò anno 1714. in causa Constitutionis *Unigenitus* Parisiis conveniunt 40. Episcopi, & in suo Conventu ediderunt Instructionem Pastoralem, eamque unâ cum epistola encyclica ad omnes regni Antistites miserunt: & tamen congregati hi Præsules, numero illis sexdecim longè superiores, in fine literarum sic scribunt: *Nos vos rogamus.... quia bene scimus, quod non possumus hac super re vobis ullam obligationem imponere: unde verosimiliter nec prio-*

priores poterant magis obligare. Sed quidquid sit, si Clerus Gallicanus suam censuram tantum vibrat contra sententiam, asserentem, in dubiis practicis non sequendum tutius, equidem nos non ferit: si extendit eam etiam ad dubia tantum remota, seu speculativa, nos iterum sapientissimus Conventus ferire non vult, extra Galliarum jura constitutos. Quod attinet ad adversarios modernos, in primis multi non sat distinctè procedunt, multi in nimium rigorem vergunt: quandoque etiam acerbis convitiis potius, quam argumentis pugnant, ut adeo & de ipsis non sit incredibile, eos fuisse lapsos: certè eorum auctoritas aliis maximo etiam numero, & insuper meliore ratione fultis, præferri non debet.

ARTICULUS III.

An obligemur ad tutius in dubio legis.

262. **D**iximus jam in genere, nos non semper teneri ad tutius, quando dubitatur speculative, seu remote de licentia, vel honestate objecti: ex quo utique inferitur, nos neque universaliter teneri ad tutius in dubio legis; quia tamen quæstio hæc, ad praxin utilissima, digna est, ut enucleatius tractetur, & auctores non conveniunt, saltem quoad omne genus, vel speciem legum, hinc ulterius statuendum, an non saltem in dubio de certa specie legum, teneamur ad tutius: qua ratione etiam, præcedenti articulo dicta magis confirmabuntur. Triplex autem communiter solet assignari lex, nempe Naturalis, Divina positiva, Humana.

263. Dico 1. Certus de lege, & dubius de dispensatione, privilegio, cessatione legis, vel excusatione ab ea observanda: item dubius, an legem positivam certam jam impleverit, stante hoc dubio, tenetur ad tutius, hoc est, ad observationem legis. Ita communissimè ferè omnes. Prob. In his casibus lex est in possessione, & pro ea stat præsumptio: at verò dispensatio, excusatio &c. sunt res facti, quæ in dubio non præsumuntur, ut habet communis: ergo debent probari facta, vel posita. Quare, qui dubitat, e. g. an vigesimum quartum annum compleverit, non potest absque dispensatione presbyteratum accipere: qui dubitat, an die sabbathi noctu jam sonuerit hora duodecima, non potest carnes comedere.

264. Dico 2. Dubius, an lex existat, debet veritatem inquirere, quantum moraliter convenit pro gravitate rei, & ipse moraliter potest, ac interim actionem minus tutam suspendere: vel, si nolit inquirere, debet tutius facere, seu legem etiam dubiam observare. Ita omnes. Prob. Nolens inquirere, an lex existat, vel non, laborat æquivalenter ignorantia vincibilis: sed hæc juxta omnes, tam Patres, quam Doctores, non excusat; cum omnes agnoscant peccata ignorantie, quæ maximè dantur, si ignorantia est vincibilis: ergo. Dixi in m. æquivalenter; nam, quamvis ponatur casus, in quo etiam adhibito labore, non possit veritas deprehendi, adeoque re ipsa sit ignorantia invincibilis, tamen, qui hoc

R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

nescit, neque potest rationabiliter supponere, & omittit inquirere, se habet ut alius, qui amittit, quando potest veritatem deprehendere.

Imò videtur, planè talis etiam non esse interrogaturus, quamvis putaret, se veritatem resciturum: saltem, in æstimatione morali omnium, ita se habet, estque culpabilis; quia non fecit, quantum in ipso fuit, ad quod tamen faciendum, hoc est, ad moralem diligentiam, in veritate inquirenda adhibendam, obligat lex DEI, ut omnes consentiunt; nam omnes dicunt, dari peccata ignorantie, scilicet vincibilis, quæ in tali non interrogante utique datur: id quod etiam probat remorsus conscientie, nasci solitus in iis, qui veritatem inquirere negligunt. Confit. 1. Illicitum est operari cum dubio practico: atqui non inquirens veritatem, & agens minus tutum, operatur cum dubio practico; nam ex dubio speculativo, de honestate objecti, oritur mox practicum, de licentia actionis: nec potest istud ab eo, qui veritatem non indagat, ex ullis principiis, directis, aut reflexis, deponi: ergo, vide etiam n. 244. Confirm. 2. Nisi daretur obligatio, vel inquirendi, an lex detur, vel sequendi tutius, corrueret fermè omnis disciplina, & quilibet faceret, quod liberet: hoc est absurdum: ergo.

265. Dico 3. Post factam sufficientem inquisitionem, adhuc dubius de existentia legis humanæ, non tenetur ad eam observandam. Ubi nota, parem esse rationem, sive dubiteretur, an lex omnino sit lata, sive, an sit universalis, & aliquem casum per se comprehendat; quia etiam hoc dubium est dubium de substantia legis; est enim dubitare, an detur lex præcipiens, vel prohibens illam materiam, vel actionem. Aliud est, si lex per se comprehendat illum casum, & tantum dubiteretur, an quis per accidens excusetur; tunc enim, ut jam dictum n. 263. tenetur ad legem. Conclusionem hanc nostram tenent S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. circa medium ubi ait: *Inter duram, & benignam circa præcepta sententiam, quod benigna est potius ceteris paribus interpretatio facienda: quod etiam asserit Wilhelmus. Suarez in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sec. 5. & tom. 2. de relig. l. 2. de voto c. 5. n. 7. & tom. 5. in 3. p. de censuris disp. 40. sec. 5. à n. 14.* Thomas Sanchez, Henriquez, Sa, Conink, Lessius, Tannerus, Lugo, Pallavicinus, Fillucius, Layman, Arriaga, Baldellus, Oviedo, Terillus, Haunoldus, Aloza, Mendo, Cardenas, Gobat, Abreu, Dicastillo, Giballinus, Gordon, Bardi, Tamburinus, Ant. Perez, Raynaudus, Schild ere, Rhodes, Escobar, Sarasa, Illung, Stoz, Busenbaum, Malderus, Abelli, Bonacina, Bosfius, Joannes à S. Thoma, Delbene, Gibbon, Sangallenfes, Passerini, Rheding, Engel, Biel, Vidal, Metzger, Bosco, Sporer, Neuffer, Cortonius, Antonius à sancto Spiritu, Leander à SS. Sacramento, Caramuel, Diana, & alii, quos citat in suis manuscriptis P. Josephus Vogler, vir à copiosissima lectione, & vastissima memoria, celebratissimus: & potuisset citare plurimos alios, imò omnes, qui amplectuntur sententiam, quam vocant, benignam.

266. Probatur autem conclusio 1. Obligatio servandi omnes leges, circa quas, omnibus consideratis, dubitatur, an existant, vel non, est

est valde gravis, & onerosa: sed talis obligatio non est adstruenda sine rationibus efficacibus, quales tamen non possunt afferri: ergo. major. prob. vi illius obligationis teneretur, non tantum ad leges re ipsa existentes, quando de illis dubitarem, sed etiam ad plures, re ipsa non existentes, easque sæpe difficillimas, quoties scilicet dubitarem, an darentur, quod læpissimè contingit, quod esset valde grave. mi. superior quoad primam partem est passim recepta, etiam ab adversariis in aliis materiis, etiam circa legem Divinam: ergo adhuc magis recipienda est circa legem humanam. Sic ex eo solo, quod non proberur efficaciter obligatio, confitendi circumstantias notabiliter aggravantes, P. Thyrsus, alias rigidius sentientium magnus fautor, eam negat in *quæst. selectis. tom. 3. disp. 41. sec. 1.* Quoad alteram verò partem ea mi. probabitur solutione objectionum. Huc spectat etiam probatio n. 248. adducta.

Nec dicas 1. probari sententiam oppositam saltem autoritate; nam hæc est ad minimum æqualis, si non major, pro nostra sententia, ut patet, partim ex isto, partim ex præcedente articulo. Neque dicas 2. praxin communem esse nobis oppositam; nam ista nullatenus probat oppositum rigorem. Belgæ etiam, & Galli rigoristæ, quamvis verbotenus valde rigidam disciplinam profiteantur, eam ipso opere non semper exequuntur, præsertim aliqui, qui, licet rigorem, & tutiora, ubique inclament, tamen, cum rigidè observandæ essent Pontificiæ Constitutiones, & juramentum Formularii syncretè præstandum, minimè tutiora sequuntur; foret enim sæpe longè tutius, beneficia deferere, quàm, prout ipsi jurant, jurare.

267. Prob. conclus. 2. Jus naturale, se solo, non obligat absolute, ad servandas omnes leges humanas dubias, saltem non obligat, si legislatores humani nolint, subditos obligari in dubio invincibili legis: atqui probabilius nolunt, eos in tali dubio obligari: ergo. prob. min. ex variis textibus juris utriusque (præter jam citatos n. 248.) primò ex Jure Canonico. C. Ex parte tua. finali de transactionibus dicitur: *In his verò, super quibus jus non invenitur expressum, procedas equitate servata, semper in humaniorem partem declinando*, item Reg. 57. de reg. jur. in 6. Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio faciendâ. Quamvis autem, ut notant auctores, hæc regula principaliter loquatur de contractibus, qui sunt leges privatz, tamen etiam adhibetur ad leges communes, quando scilicet interpretatio, quæ aliàs à principe peti debet, ab eo moraliter haberi non potest. Patitur quidem etiam hæc regula, uti aliæ, suas exceptiones: at nulla est contraria nostræ sententiæ. videatur P. Wiestner l. 5. tit. 41. in banc regulam.

Probatur eadem. mi. textibus Juris Civilis. leg. 9. ff. de reg. juris. *Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur*: quam regulam etiam acceptavit Jus Canonicum cit. n. 248. ergo, si dubium est, an major, an minor obligatio, sit imponenda, asserenda est minor: si dubium, an aliqua, an nulla, asserenda est nulla. leg. 192. eod. tit. *In re dubia, benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quàm tutius.* leg. Benignius 18. ff. de legibus. *Benignius leges interpretande sunt, quo*

voluntas earum conservetur. leg. Si fuerit. 10. ff. de rebus dubiis. In ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet. leg. Arrianus. 47. ff. de obligationibus, & actionibus. Arrianus ait, ubi de obligatione queritur, propensiores esse debere nos, si habemus occasionem ad negandum: ubi de liberando, ex diverso, ut facilius sis ad liberationem.

Confirm. Qui invincibiliter ignorat legem, non obligatur ad eam servandam: atqui invincibiliter dubius de lege, moraliter ignorat legem: ergo. ma. probata est à n. 57. mi. prob. Taliter dubius non potest affirmare, legem dari: ergo moraliter eam ignorat; sic enim moraliter dicimur ignorare ea, de quibus non habemus fundamentum sufficiens, ut dicamus, ea potius dari, quàm non dari. prob. ant. Talis, vel dubitat negativè, & non habet rationem sufficientem asserendi, quod lex detur, sicut nec negandi; adeoque non minùs ignorat, legem dari, quàm dari ejus negationem; ignorat enim utrumque. Vel dubitat positivè, dubio strictè tali, & tunc rationes se mutuo elidunt, ac neutrà prævalent: ergo iterum non potest affirmare, legem dari, sicut nec ejus negationem: adeoque necit, quid censeat, an, dari legem, an, non dari; quod moraliter est idem, ac nescire, quid detur, vel non detur: consequenter, invincibiliter dubius de lege, est in sensu morali invincibiliter ignorans legem, atque adeò non tenetur ad eam observandam.

268. Dico 4. Post factam sufficientem indagationem, dubius etiam de lege Divina positiva, aut etiam naturali, per se non tenetur ad tutius. Ita iterum S. Antoninus l. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ubi, cum dixisset, præcepta esse benignius interpretanda, mox addit: *Hujus ratio est, quia præcepta Dei, & Ecclesiæ non sunt ad tollendam omnem spirituale dulcedinem*: ergo loquitur etiam de præceptis Divinis: quod etiam manifestum est ex verbis paulò antè ab eodem Sancto positis circa præcepta, & humana, & Divina. Idem tenent plerique auctores, qui id sentiunt de dubio legis humanæ, & concedere hoc etiam debent omnes patroni sententiæ, ut vocant, benignæ.

Probatur hæc conclusio iisdem serè rationibus, quibus probata est conclusio immediate præcedens: scilicet, etiam hæc obligatio est gravissima, nec sufficienter probatur: ex quo ipso principio plures inferunt, non esse sequendum tutius in quibusdam legibus Divinis, e. g. non esse exponendas in confessione circumstantias aggravantes, ut dictum n. 266. Rursus rationes, quæ suaderent obligationem servandi leges Divinas dubias, suaderent etiam obligationem servandi leges humanas dubias: hanc non persuadent: ergo nec illam. Confirm. In dubio, an votum sit emissum, gravissimi auctores, jam ante Vasquezium, negant obligationem illud implendi, ut Dominicus Sotus de Justitia, Angles, Medina, Ludovicus Lopez, Emanuel Rodriguez, Glossa: & post Vasquez longè plures cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. §. 4. n. 31. atqui, ut habet Arriaga tom. 3. de act. hum. disp. 25. sec. 2. n. 5. votum est quasi lex particularis, quæ nos immediatè obligat DEO: ergo, si votum dubium non obligat, neque obligant aliæ leges dubiæ Divinæ.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

269. **O**B. 1. contra 3. conclus. Deuter. 17. v. 8. DEUS ita praecepit: Si difficile, & ambiguum, apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram: & iudicium intra portas tuas videris verba variari, surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus DEUS tuus: veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, queresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies, quodcumque dixerint, qui praesunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem ejus: sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram: ergo, vel debemus semper attingere verum, vel sequi tutius.

Hanc videtur consequentiam inferre Camargo, qui hoc textu triumphat in sua regula honestatis p. 1. l. 1. contrav. 9. a. 3. ubi statim sub initium n. 57. ait. Hoc unum testimonium Divinum, si satis ponderetur, & attendatur, probabilissimum radicatus convellit, totamque fabricam recentiorum ab ipsis fundamentis quatit, ac diruit. Quando autem sibi ipsi objicit §. 3. num. 74. hoc textu etiam probari, quod opus foret, ut pro quovis dubio recurratur ad Summum Pontificem, sicut scilicet Judaei propter illa dubia debebant recurrere ad supremum iudicem, respondet §. 4. a. num. 87. vel eos, qui veritatem sincere indagant, ordinari eam repertos esse (quod est falsum; cum gravissimi viri, & sinceri veritatis amatores, sint sibi valde saepe oppositi) vel eos tutius facere posse (quod in tot occasionibus semper facere est difficillimum.)

270. Resp. in forma neg. conseq. Judaei in illis dubiis, qualiacumque ibi intelligantur, (nam de hoc quaestio forte esse possit) debebant recurrere ad summum Sacerdotem, vel Iudicem; quia supponebantur potuisse recurrere, praesertim in regione non adeo magna: consequenter habebant dubia vincibilia. At nos saepe veriamur in dubiis invincibilibus, neque possumus habere recursum ad Pontificem, tum; quia sapissime tempus non patitur, tum; quia Pontifex dubia, pro quibus utrinque graves stant Doctores non ita facile decedit, tum; quia non quilibet potest eum accedere, ut per se patet; alias enim cur tot libri implentur opinionibus, aut sententiis practicis, probabilitatis metas non excedentibus, & non statim consultitur oraculum Vicarii Christi? Quod si tamen Pontifex aliquid deciderat (ut Alexander VII. & VIII. atque etiam Innocentius XI. multa deciderunt) illis utique parendum est. Tandem non praecipitur ibi Judaeis, ut, quando non possunt accedere summum Sacerdotem, sequantur in omni dubio tutius: unde hic textus non est ad rem.

271. Ob. 2. S. Thomas quodlibeto 8. q. 6. a. 13. sic ait: Illud autem, quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundum conscientiam: ergo debemus semper sequi tutius. Resp. Quid ergo faciendum, si in

utroque alicui appareat aliquid mali, & in uno quidem videatur ratio minor mali, reipsa tamen sit major, uti absolute contingere potest? an in hoc casu talis, faciens, quantum potest, tutius, tamen peccabit? Quare fatendum est, hunc textum, si in rigore, quem prima fronte adversariis videtur praefere, sumatur, probare nimium; nam sic vera esset propositio: Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam: si scilicet, ut potest fieri, opinio illa esset reipsa falsa, & minus tuta: haec autem propositio est tertia inter damnatas ab Alexandro VIII.

Rursus sequeretur, vel nullam dari ignorantiam, juris ullius invincibilem, vel cum illa operantem, non excusari a peccato. Primum est clare falsum; cum evidens sit, multas leges positivas ignorari, etiam a doctis, & aliqua quoque praecipua juris naturalis, non quidem quoad prima principia, sed tamen quoad conclusiones remotiores; cum auctores gravissimi, ac piissimi, quoad has sint sibi oppositi. Secundum non potest dici; nam iterum est propositio 2. ab Alexandro VIII. damnata: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.* Unde huic textui etiam adversarii aliquam expositionem benignam adhibere debent.

272. Quidam ergo respondent, S. Doctorem loqui tantum de actionibus factis contra legem naturalem, quod videtur posse sumi ex quaestione ibi tractata, scilicet, an liceat habere simul duas praebendas; hoc enim spectat ad jus naturale. Quare hic textus potius objici deberet contra quartam conclusionem: at, quia in eo expressa juris naturalis mentio non fit, sed S. Doctor legem ut sic tantum innuit, etiam contra tertiam conclusionem objicitur. Dicunt ulterius isti auctores, S. Thomam cum multis aliis antiquis negasse, quod detur aliqua ignorantia invincibilis juris naturalis: consequenter sensisse, quod faciens, quantum est in se, semper a DEO juvetur, ad veritatem circa illa objecta attingendam: quibus positus utique verus est textus ex eo objectus.

Mihi autem videntur de S. Doctore honorificentius illi sentire, qui dicunt, ipsum dictam sententiam nunquam docuisse: & mallet unum, alterumve vocabulum, minus proprie exponere, quam talem doctrinam Angelico ascribere, praesertim, cum in Summa, quae est ejus, quasi ultimum, & praestantissimum opus, aliter docuerit (ut alii etiam agnoscunt, & ideo dicunt, Angelicum priorem opinionem retractasse.) nam S. D. 1. 2. q. 94. a. 4. in corp. docet, quod, quamvis jus naturale sit commune apud omnes, quoad prima principia, & quoad haec sit notum, non tamen sit ita notum, quoad conclusiones; has enim, ait, posse a quibusdam ignorari propter hoc, quod aliqui habent depravatam rationem ex passione, seu ex mala consuetudine, seu ex mala habitudine naturae: quibus ultimis verbis non indicatur culpa, sed hebetudo naturalis intellectus, quae non est in potestate hominis, adeoque nec culpabilis.

Rursus ead. q. a. 6. in corp. ait: Potest lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas persuasiones (eo modo, quo etiam in speculativis errores contingunt circa conclusiones necessarias)

rias) vel etiam propter pravas consuetudines &c. ubi iterum per malas persuasiones non intelliguntur culpabiles, sed tantum falsæ, scilicet tales, per quales malas etiam in speculativis errores contingunt. Iterum 1. 2. q. 100. a. 1. in corp. cum dixisset, aliqua statim per se quemlibet hominem ratione naturali judicare esse faciendam, approbandam, vel reprobandam, post pauca ait: *Quædam verò sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à sapientibus judicantur esse observanda, & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplinâ, quæ minores à sapientioribus instruantur.* Quis autem non videt, posse absque culpa minorum, seu rudiorum, contingere disciplinam, seu instructionis defectum? Rursus quæstione 3. de malo a. 8. in corp. ait: *Per ignorantiam aufertur voluntatis actus, & sic tollitur voluntarium, quantum ad id, quod est ignoratum. Unde, si in eodem actu aliquid sit ignoratum, & aliquid scitum, potest esse voluntarium, quantum ad id, quod est scitum: semper tamen est involuntarium, quantum ad id, quod est ignoratum: sive ignoretur deformitas actus, puta, cum aliquis nescit, fornicationem esse peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem, sed non voluntarie facit peccatum &c.* ergo omnino non peccat; quia non potest dari peccatum non voluntarium: & tamen fornicatio est contra jus naturæ.

273. In forma igitur neg. conseq. S. Doctor enim ibi non agit de conscientia invincibiliter errante, sed de errante vincibiliter, vel practice adhuc dubia: quo casu utique etiam nos dicimus, quod debeat stante eo dubio fieri tutius. Et sic de ignorantia vincibili S. Thomam explicat S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ubi ait: *Hæc enim verba Beati Thomæ non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifeste patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem: & non de illis intelligi, ubi non apparet; alias sibi contradiceret in eodem libro, quod non esset credendum: ubi illud manifeste indicat ignorantiam vincibilem; nam ignorantia rerum, quæ in Scripturis manifeste prohibita sunt, vel etiam ab Ecclesia ut prohibita declarata, ordinariè saltem vincibilis est; quia docti ordinariè per se res illas prohibitas sciunt, rudas à doctis diligenter querendo rescire possunt.*

Dices. Hac ratione S. Doctor non solvisset quæstionem, eo loco propositam; nam ea non erat, an quis practice dubius possit duas præbendas admittere, sed, an absolute id fieri possit. Resp. legenti articulum illum patere, quod S. Doctor quæstionem ibi directe non resolvat, sed agat per principia reflexa: imò, quod non deciderit an admittens duas præbendas agat contra legem, vel non; hanc enim quæstionem dein resolvit quodlib. 9. q. 7. a. 15. dicens, posse concurrere circumstantias, in quibus licite duæ præbende acceptentur. Quando autem S. Thomas videtur insinuare, factam aliquam diligentiam, non hoc ipso ait, factam esse sufficientem: quare neque ex hoc capite nostra hæc responsio rejici debet.

274. Dices 1. Idem Angelicus quodlib. 9. q. 7. a. 15. eandem quæstionem de duplici præbenda tractans, ait: *Omnis quæstio, in qua de mortali peccato queritur, nisi expresse veritas habeatur, periculose determinatur; quia error, quo non cre-*

ditur, esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licet forte à tanto: & addit: *Precipue autem periculosum est, ubi veritas ambigua est, quod in hac quæstione accidit: Ratio ejus est; quia invenitur in ea Theologi Theologis, & Juriste Juristis contrariè sentire: ergo non licet in dubio agere, nisi tutius. Resp. Inprimis S. Doctor videtur hic potius loqui, de decisione quæstionis speculativa, seu in scholis à magistris, vel lectoribus faciendam. Si etiam de resolutionibus practicis loquitur, exponendus est de errore vincibili, qui, nisi sit omnino affectatus, videtur minus peccatum, quam, si scienter aliquid fiat, adeoque excusare à tanto, quamvis non à toto.*

Quod enim error invincibilis excuset à toto, clarè tradit S. Doctor quodlibet 8. q. 6. a. 15. sic scribens: *Error autem conscientie quandoque habet vim absolventi, sive excusandi, quando scilicet procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel scire non tenetur. Et in tali casu, quamvis factum de se sit mortale, tamen intendens peccare venialiter, peccat venialiter. Quandoque vero error conscientie non habet vim absolventi, vel excusandi, quando scilicet ipse error peccatum est, ut, cum procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire tenetur, & potest.*

275. Dices 2. Angelicus quodlib. 3. q. 4. a. 10. ait: *Nullus excusatur, si sequatur errorum opinionem alicujus magistri.* Resp. S. Doctor per opinionem erroneam non intelligit tantum falsam, sed eam, quæ est contra manifestum Scripturæ testimonium, vel Ecclesiæ auctoritatis opposita: & quidem loquitur de casibus regulariter contingentibus, in quibus talis error, vel ignorantia est vincibilis, sicut utique fuit vincibilis in iis, qui Arium, aut Nestorium fuere secuti, quos in exemplum S. Doctor adducit; cum apertissime reclamaret Ecclesia. Si autem error iste omnino invincibilis esset, uti potest contingere e. g. in rusticis, bona fide credentibus parrocho, male docenti, etiam tales excusarentur à peccato infidelitatis. videatur norma recti disp. 1. q. 5. a. 10. num. 244.

276. Dices 3. S. Doctor 1. 2. q. 96. a. 4. ad 2. ait: *Si enim dubium sit, debet, vel secundum verba legis agere, vel superiorem consulere.* Idem docet 2. 2. q. 120. a. 1. ad 3. ergo non potest quis in dubio ad minus tutum se resolvere. Confirm. Idem in 4. dist. 21. q. 2. a. 3. ad 3. docet, debere exponi in confessione peccata, de quibus dubitatur, an sint mortalia, an venialia: & addit rationem: *Quia, qui aliquid committit, vel omittit, in quo dubitat esse mortale peccatum, peccat mortaliter, discrimini se committens.* Idem in 4. dist. 38. q. 1. a. 3. quæstionculâ 1. ad 6. ait: *Si autem dubitet, quomodo se in vivendo habuerit, debet tutiorem viam eligere, ne se discrimini committat: ergo.*

Resp. disting. conseq. non potest quis se resolvere ad minus tutum in dubio de excusatione à lege, vel in dubio de cessatione legis, conc. conseq. in dubio de existentia legis, neg. conseq. S. Doctor primo loco querit, an quis possit aliquando ponere actum, quem lex prohibet: in secundo agit de epikia: in utroque casu supponitur lex existens. Ad confirm. neg. conseq. S. Thomas agens de peccatis dubiis suppo-

supponit, quod dubius speculative de peccatis non possit deponere dubium practicum; quia nullum habetur sufficiens fundamentum: & hinc paritatem instituit cum eo, qui practice de aliis dubitat.

Quod attinet ad votum, ibi S. Doctor principaliter agit, an votum semper obliget: & sic incidenter addit, quod etiam votum dubium obliget, quod tamen potest intelligi de dubio practico, quando quis scilicet non prudenter se resolvit: vel, quando est multo probabilius, aut quasi moraliter certum, quod voverit, & tantum dubium leve, aut non magnum in oppositum. Sed & dubium est, an S. Thomas, in hac responsione, circa dubium voti, fuerit omnino obfirmatus; nam eandem questionem in *Summa* iterum bis tractans, scilicet 2. 2. q. 88. a. 3. & 2. 2. q. 189. a. 3. repetit duas alias responsiones, in 4. sententiarum loco obiecto datas: at de dubio voti non amplius meminit.

277. Ob. 3. Scotus in prologo ad libros sententiarum q. 2. sub finem docet, etsi multa sint dubia, non tamen esse dubiam viam salutis; quia potest sibi homo à dubiis tanquam à periculosis cavere. Iterum in 3. dist. 25. q. 1. in responsione ad 6. Preterea videtur, quod majores, ad 1. sed sub finem, estque reipsa responsio ad 2. hinc post pauca additur: Et per hoc patet ad 2. ait Scotus. Si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, & alius dicat, quod licet: tutius est non procedere sic, nec sic: sed expectare, quousque veritas pateat aliunde. Rursus in 4. dist. 11. q. 6. idem Scotus ait: Cum... dubium sit, an amygdum sit hujus Eucharistiae materia, & pars negativa multum sit probabilior, non sine peccato aliquis se exponit tali dubio: ergo juxta Subtilem Doctorem sequendum est tutius.

Resp. neg. conseq. Ad primum textum, dico, loqui ibi Scotum de dubio practico; nam addit, etiam si actus per se non esset peccatum, tamen non caventem, sed se periculo exponentem, peccaturum: unde tantum debet evitari omne periculum formalis peccati, non vero tantum materialis. Ad 2. textum. In primis tantum dicit Scotus, esse tutius, non autem obligatorium: dein loquitur, ut vult, Mastrius, de sententia nondum satis examinata, ita, ut possit ferri iudicium probabile de illa; quia non statim auctoritas unius, quamvis periti, facit sententiam probabilem, si alius stet in oppositum. (qualis est casus à Scoto allatus) praesertim cum ratione graviore.

Potest etiam dici, Scotum non tam loqui de operando, quam de docendo; nam addit: Si enim ita esset, quod unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, nisi sic faceret, & alius, quod peccaret, si sic faceret, tunc simplex foret perplexus: ideo bene videndum est in moralibus, antequam aliquid asseratur. Vult scilicet, non statim ex stapede, ut ajunt, solvi questiones morales gravissimas, quod utique nequaquam prudenter fieret. Ad 3. textum. Agit ibi Scotus de eo, an amygdum, vel, ut ipse habet, amygdum, possit adhiberi ad consecrandam Eucharistiam: cum autem hic agatur de valore Sacramenti, utique tutior est adhibenda: nec Scotus tantum in genere dicit, quod se exponat dubio: sed ait, tali dubio: unde ab hoc casu non est argumentum universalis ad omnes alios. Adde, Scotum dicere, par-

tem negativam multum (ita enim habet exemplar Gothicum, quo usus sum, non multis, ut alii legunt) hoc est, notabiliter probabilior; adeoque non est amplius moraliter dubium, ut inferius pluribus dicemus. videri potest Mastrius in 2. sententiarum disp. 5. q. 2. a. 5. n. 100. ubi plures textus Scoti explicantur.

278. Ob. 4. Si lex humana dubia non obligat, non fuisset opus, ut Fratres Minores in dubio de obligatione suae Regulæ, an scilicet verba imperativi modi strictè sub præcepto obligarent, recurrerent ad Summum Pontificem: ergo. Resp. Ut in quovis Sacro Ordine, ita etiam in illo, fuere aliqui, aut multi simplices, qui habebant dubium practicum, quod ob varias, & oppositas Doctorum sententias, non facile poterant deponere: cumque insuper res esset maximi momenti, utpote concernens generalem disciplinam Ordinis, rectè petita est decisio authentica.

279. Ob. 5. Si lex humana dubia non obligaret, tunc ideo; quia non esset sufficienter promulgata: sed hoc est falsum: ergo, prob. mi. si non esset promulgata, tunc non esset lex: sed hoc est falsum: ergo, ma. patet; quia promulgatio est de essentia legis, prob. mi. ex absurdis; nam sequeretur, quod, quando lex alicui certò innotescit, tunc primum incipiat esse lex: & si denuò quis ejus obliviscatur, iterum desinat esse lex &c. Similia Camargo non sine lamentis ingeminat. Resp. dist. ma. lex dubia non obligat; quia non est sufficienter promulgata, promulgatione strictè dicta, neg. ma. promulgatione latè dicta, vel sumpta pro intimatione, insinuatione, aut notificatione, conc. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. ma. dist. illatum. promulgatio, strictè dicta, est de essentia legis, conc. illat. latè dicta, neg. illat. ad prob. mi. neg. sequelas.

Promulgatio strictè dicta, quæ solet ordinariè esse solennis, fit per certum signum publicum, e. g. decreta Pontificis affiguntur Romæ ad valvas Basilicæ S. Petri, vel in Acie Campi Florentinæ: vel mandata regia, aut leges novæ promulgantur publicè in metropoli, aut civitatibus aliis, per præconem, vel affixionem ad portas urbium: & hæc promulgatio iuxta communem est de essentia legis. Attamen hac posita, sæpè contingit, ut multi adhuc legem eam invincibiliter ignorent, & sic non detur promulgatio latè dicta, seu notificatio, sine qua non potest lex obligare infirmum. Nec est, cur hic modus loquendi reprobetur; sic enim etiam loquitur Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia actuum humanorum. disp. 15. ec. 6. n. 8.

280. Dices 1. Ergo neque lex obligat, quando practice dubito; nec est enim major vis obligandi in dubio practico, quam speculativo. Resp. neg. illatum. In casu dubii practici non tam obligat aliquem lex dubia, seu directæ, quam alia certa reflexa, quæ prohibet agere cum dubio practico, quamque dari probatum est n. 244. & quæ tam diu obligat, donec dubium practicum deponatur. At non datur lex certa, quæ obliget ad non agendum, cum dubio tantum remoto, vel speculativo. Alii dicunt, legem dubiam directam obligare conditionatè, scilicet, ni-

¶ *dubium practicum deponatur: quæ responsio quoad rem convenit cum nostra.*

281. Dices 2. Si manet dubium speculative, necessario etiam manet dubium practicum: ergo non licet agere. prob. antec. dubitans speculative, dubitat, an non sit prohibita actio: sed hoc est dubitare practice: ergo. Resp. Sic neque licebit agere, quando etiam multo est probabilius, actionem esse licitam; quia major quoque probabilitas non excludit dubium. In forma neg. antec. ad prob. dist. ma. dubitans speculative, dubitat, an actio in genere, vel specie, sit prohibita. conc. ma. an in individuo, sive in his circumstantiis, legis tantum dubia, vel dilectaminis reflexi, sit prohibita. neg. ma. & sic dist. min. neg. conseq. hoc enim non est dubitare, strictè, seu proxime practice, sed ad summum remotè practice, de quo n. 243.

Sic possessor bonæ fidei potest utique dubitare, an res sit sua, vel, an non retentio ejus in genere, vel specie, abstrahendo à circumstantiis possessionis, sit iniqua, & res debeat alteri dari: at non dubitat, an, in circumstantiis, possessionis præviæ cum bona fide, possit eam retinere: nec est ulla oppositio inter hos actus: *Dubito, an absolute, abstrahendo à circumstantiis, hæc res liceat. Non dubito, sed judico, eam in his circumstantiis mihi licere.*

282. Dices 3. Certus de existentia legis particularis, & dubius, an casus sit exceptus, tenetur obedire legi, ut diximus n. 263. ergo etiam certus de lege universali, qua DEUS jubet servari omnes leges humanas, & dubius, an hæc, vel illa lex existat, tenetur servare legem. Resp. neg. conseq. & paritatem. In primo casu certa est lex, & tantum dubium, an non per accidens, ob aliquam difficultatem, vel causam extrinsecam, aliquis excusetur: in secundo casu est quidem certa lex universalis, jubens servari omnes leges humanas certas: sed non est certa lex universalis, obligans ad observandas etiam leges humanas dubias: imò vel maxime dubitatur, an DEUS talem legem universalem posuerit. In priori casu præsumptio est pro lege tamdiu, donec elidatur fortiori motivo, quo subditus prudenter judicare possit, se, hinc, & nunc, per accidens excusatum; alias enim, si sufficeret dubium, sequeretur nimia transgressio legum. In secundo casu, non adest talis præsumptio pro lege: certè non probatur adesse.

Dices 4. Si in aliqua cathedrali Ecclesia excluduntur à canonicatibus non nobiles, tunc, dubius de sua nobilitate, non potest canonicatum in ea acceptare: & tamen dubium est, an lex illa ipsum comprehendat: ergo tenetur quis legem dubiam servare. Resp. neg. 2. p. antec. & conf. In hoc casu nobilitas quidem est dubia, sed lex est certa, excludens omnes, non certò nobiles, adeoque talem certò comprehendens. Hinc est, quòd candidati talium canonicatum debeant nobilitatem suam clarè probare, quandoque etiam de ea jurare. At nullo modo potest probari, quòd detur lex prohibens omnes actiones contra leges humanas dubias.

283. Ob. 6. Qui agit contra legem dubiam, exponit se periculo peccandi, & DEUM offendendi, atque perdendi salutem animæ: sed hoc ipsum est peccatum: ergo. Resp. dist. ma.

exponit se alicui periculo peccandi materialiter, om. ma. periculo peccandi formaliter, neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. Aliud est periculum agendi injustè, ut ait Aristoteles, sive formaliter malum: aliud est periculum agendi duntaxat injustum, seu materialiter malum. Jam non debemus omne periculum, etiam cupulvis peccati materialis, vitare; alias, cum hoc etiam non semper vitetur, in sententiis, probabilioribus quidem, sed minùs tutis (nam etiam falsa sunt quandoque probabiliora veris) neque possemus sequi sententias probabiliores, sed semper deberemus amplecti, omnino tutas, aut certas, quod est nimis rigidum.

284. Ob. 7. Qui inter homines ferio, & sincere est amicus alteri, debet omittere actionem, de qua dubitat, an non violet amicitiam: ergo multo magis, qui ferio est amicus DEI, debet similem actionem omittere. Confirm. Servus, aut subditus dubitans, an actione sua transgrediatur mandatum domini, vel superioris, debet eam omittere: ergo etiam servus, & subditus DEI: atqui violans etiam legem dubiam quamcunque, sive humanam, sive Divinam, dubitat, an non violet amicitiam DEI: ergo. Resp. dist. antec. amicus debet omittere actionem, si dubitet practice, an violet amicitiam. conc. antec. si tantum dubitet remotè, & speculative, sibi què prudenter persuadeat, amicum non esse tam rigidum, ut ad tam dura obliget. neg. antec. & conseq. Ad confirm. dist. ant. si dominus obliget ad omittendas actiones ita dubias. conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. DEUS non est tam severus, ut ad ista obliget: domini inter homines aliqui tam rigidi sunt, alii non sunt.

285. Dices 1. Ergo licet etiam explodere sclopum versùs id, de quo dubito, an sit homo, vel fera. Resp. neg. illat. Diximus jam n. 277. dari in quibusdam particularibus casibus dubis obligationem sequendi tutius, qualis utique est iste, quando potest actio, juncta periculo gravis damni alterius, facile omitti: certè licentia faciendi actiones sic dubias cederet in perniciem universi. Unde non est dubia, sed certa lex, non jaculandi cum periculo occisionis: sed tantum est dubium aliud, scilicet, an sit homo, an non. Imò in hoc casu, etsi multò probabilius sit, esse feram, quàm hominem, si tamen adhuc suspicio probabilis sit, esse hominem, non possum sclopum explodere: quare, si esset paritas, neque liceret sequi sententiam notabiliter probabiliorē, quod nec adversarii dicunt. Hinc nulla est paritas inter istud dubium, & dubium de existentia legis.

286. Dices 2. Plus est, offendere DEUM, quàm occidere hominem: ergo, si non licet agere in dubio de occisione hominis, neque licebit in dubio de offensa DEI. Resp. Sic neque licebit sequi sententiam minùs tutam, multò etiam probabiliorē: sicut non licet sclopetum explodere, quamvis multò probabilius sit, esse feram, modò prudens adhuc dubium, vel suspicio sit, esse hominem. In forma. neg. antec. quia ipsa occisio hominis est offensa DEI, & major, quàm e. g. comedere carnes, si id prohibitum sit, & de ea prohibitionē dubitetur. Si replices, plus esse, offendere DEUM, quàm occidere hominem,

nem, casu quo hoc non sit prohibitum, seu non sit offensa DEI. Resp. Si non esset prohibitum occidere hominem, posset non tantum in dubio, sed absolute id fieri sine peccato: sicut quando Abraham voluit occidere innocentem Isaac, non peccavit. Dein, si adversarii occisionem hominis tantum materialiter accipiunt, debent etiam ita accipere alias actiones, e. g. commestionem carnis, acceptionem rei alienæ: & tunc ista non erunt universaliter majora.

Responderi potest 2. dist. conseq. non licebit agere in dubio de offensa formali, sive quando quis dubitat, an hic, & nunc DEUM formaliter offendat, quod esset dubium practicum. conc. conseq. in dubio tantum de offensa materiali, seu quando tantum dubitat, an DEUM offendat materialiter, neg. conseq. Non licet explodere sclopus in dubio de occisione formali; nam hæc ipsa est offensa, & formalis quidem; quia ipsa operatio, in hoc dubio facta, est certo prohibita, ut dictum n. 285. at licet agere in dubio de offensa tantum materiali; quia non debemus vitare omne ejus periculum, ut hucusque probatum. Neque ita operans contemnit legem; cum omnino paratus sit ei obedire, quodcumque ipsi fuerit sufficienter proposita.

187. Ob. 8. contra 4. conclus. I. Titia 38. ff. de auro & argento §. c. legatis §. Seia refertur, quod Seia voverit statuam a se faciendam: vel, si ipsa non posset, obligaverit hæredes ad ponendam statuam librarum centum in certo templo. Cum autem in eo templo non essent, nisi signa aerea, aut argentea, quaesitum fuit, an statua deberet fieri ex auro, vel ex argento, vel ex ære: & responsum est, debere fieri statuam ex argento: ergo in dubio circa legata pia, vel vota debemus sequi tutius: atqui ista dubia revocantur ad jus Divinum, vel naturale: ergo. Resp. non ab omnibus eodem modo legi eam legem. Molina tom. 1. de just. tr. 2. disp. 198. loco vocis aerea legit aurea: eodem modo legit Suarez tom. 2. de religione. tr. 6. de voto. l. 4. c. 7. n. 11. itemque Layman lib. 4. tr. 4. c. 3. n. 4. citans etiam Tiracellum.

Hæc lectio si vera est, tunc in hoc dubio voti non obligati fuerunt hæredes ad tutius, sed ad minus tutum, scilicet non ad auream, sed tantum ad argenteam statuam, ad quam ad minimum tenebantur, ratione consuetudinis, non ponendi alia signa in eo templo, quam aurea, vel argentea. Sicut etiam, si nunc temporis legaretur calix in aliquam Ecclesiam; cum ordinariè sint saltem argentei, ex consuetudine videtur faciendus, non stanneus, sed argenteus: hinc supposito, quod legendum sit aurea. conc. ant. neg. conf. Quod si autem contendas, alteram lectionem esse servandam, tamen non probabis, id certum esse, & ex dubio textu tuam sententiam non satis firmabis. Addit Suarez, supposita etiam altera lectione, interpretationem factam esse, non contra voventem, vel legantem, sed ejus hæredem; cum plus profuerit voventi mortuo statua argentea, quam tantum aerea: unde dici potest, in tali peculiari dubio faciendum, quod est melius leganti; cum enim conveniens fuerit, ut hæres gratus legata pia solvat modo magis utili, jura potue-

runt id statuere: quod non est extendendum ad casus disparatos, vel universaliter ad omnes.

288. Ob. 9. Cap. Dominus 2. de secundis nuptiis, & Cap. Inquisitioni tue 44. de sentent. excommunicat. dicitur, quod conjux post contractum, etiam bona fide, matrimonium, oborto dubio de ejus valore, tantum possit reddere, non verò petere debitum: sed hujus rei non est alia ratio, quam, quia dubium est, an non copula sit fornicaria. Pariter ibidem statuitur, quod debeat reddere debitum; quia est dubium, an non negatio esset injusta, & injustitia per se est majus peccatum, quam tantum incontinentia: ergo in dubio legis Divinæ, aut naturalis, non licet lequi, nisi tutius. Respondet I. Arriaga disp. 25. sec. 4. n. 31. si tali dubitanti sit prohibita petitio debiti, eam non esse prohibitam ex jure naturali, sed ex specialibus Pontificum Decretis, sicut statuta est irregularitas in casu dubii homicidii. Sed ratio in capite Inquisitioni addita, ne contra judicium conscientie committat offensam, non videtur satis bene huic responso convenire: quare

Resp. 2. primam partem antec. esse valde incertam, atque adeo ex eo nihil firmi posse inferri; nam C. Dominus de secundis nuptiis loquitur clarè de iis, qui contraxerunt cum dubio, an uxores priores sint mortuæ, quo in casu non suffragatur possessio secundi matrimonii, sed potius obstat possessio prioris: seque habet hic casus, ut, si die sabbathi de nocte evigilans nesciam, quæ sit hora; tunc enim non possum comedere carnes; cum dies sabbathi sit in possessione. Item C. Inquisitioni potest explicari cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 23. §. 24. de eo, qui non adhibuit debitam diligentiam, adeoque habet dubium vincibile: vel cum eodem Layman loc. cit. de eo, qui mala fide, seu cum dubio contraxit, ut adeo ferme idem sit casus, qui in C. Dominus paulò antè citato.

289. Quare, licet multi graves auctores, præsertim antiqui, defendant, in tali casu, si post adhibitam diligentiam adhuc remaneat dubium, non posse conjugem petere debitum: tamen etiam multi, & graves auctores, docent oppositum, quos vide apud La Croix l. 6. p. 3. n. 302. quibus ipse consentit; & possent addi adhuc plures ut Oviedo, Lugo, Tamburinus, Sporer, Metzger, & alii: imò Layman loco citato num. præc. hanc vocat communiorem. Et sanè usus matrimonii est in materia justitiæ, in qua possessor bonæ fidei non debet ob dubium superveniens spoliari suo jure. Et quid si uterque conjux dubitaret, nec dubium vinci posset, deberentne semper abstinere cum periculo incontinentiæ perpetuæ, cum extinctione familiæ, aliisque gravissimis malis? Sanè juxta oppositam sententiam videtur sequi, quod alter conjux ante consummationem matrimonii ingredi debeat monasterium ad vitandum periculum incontinentiæ materialis: quod esset valde durum.

290. Dices 1. Ergo dubius de valore matrimonii poterit petere debitum, etiam ante adhibitam diligentiam, saltem eo tempore, quo illam adhibet, & inquit; sicut possessor potest continuare possessionem. Resp. neg. illat. ut enim probavimus n. 264. dubius de lege debet inquirere veritatem, & interim suspendere actionem

ctionem dubiam, vel minus tutam; at verò possessor non debet abdicare nudam possessionem rei, seu puram detentionem (& sic nec maritus debet expellere uxorem) nec tamen potest per se interim pro libitu re uti, præsertim, si talis usus non esset ipsi licitus, casu quo sciret, rem non esse suam: & hinc non potest rem consumere, vel deteriore reddere. Secundò non est per se adeò difficile suspendere facultatem petendi debitum, donec adhibita fuerit sufficiens diligentia: at verò, si pro omni tempore deberet conjunctum carere ea potestate, esset difficillimum.

291. Dices 2. Ergo etiam invincibiliter dubius de impedimento, poterit, saltem si post adhibitam diligentiam tamen dubium non potuit vinci, contrahere matrimonium. Resp. neg. illatum; quando enim agitur de valore sacramenti, non potest adhiberi sententia, vel materia tantum probabilis, si possit haberi tuta, qualis potest haberi in nostro casu; potest enim contrahere cum alia. Quare autem minus liceat agere in dubio de conficiendo invalidè sacramento, seu periculo talis sacrilegii, quam in dubio de committenda fornicatione, ratio est ipsa gravis irreverentia exponendi periculo nullitatis sacramentum: item sunt omnes aliæ rationes, quibus motus est Innocentius XI. ad condemnandam primam propositionem inter 65. ab eo proscriptas.

QUÆSTIO III.

De Conscientia Probabili.

ARTICULUS I.

Quid sit Opinio Probabilis.

292. **A**D quæstionem hujus tractatus facile gravissimam accedimus, nempe de usu licito, vel illicito, sententiæ, aut opinionis probabilis, ad quam ritè intelligendam, opus est, terminorum, hac in materia usitatorum explicationem enucleatam præmittere. Itaque alia sententia est vera, alia falsa, alia certa, alia erronea, alia dubia, alia probabilis, alia tuta. Sententia vera est, quando est conformis objecto materiali, ita, ut istud se habeat, prout sententia affirmat. Falsa verò est, quando se habet opposito modo. Certa dicitur, quæ vi sui motivi excludit omnem formidinem: & si quidem motivum sit clarè propositum, dicitur insuper evidens: si verò obscurè, ut contingit in actibus fidei, dicitur solummodò certa.

293. Hæc certitudo assignari solet communiter triplex. *Metaphysica*, quando neque supernaturaliter: *Physica*, quando saltem non naturaliter, res aliter habere se potest: *Moralis*, quando quidem naturaliter res potest aliter se habere, at non nisi valde rarò, ut adeò excludatur dubium prudens. Alii cum La Croix lib. 1. num. 179. distinguunt inter certitudinem moralem perfectam, & imperfectam, illamque dicunt nisi motivo morali tam certo, ut excludat dubi-

um etiam imprudens: talis est certitudo de existentia Urbis Romanæ: alteram volunt, excludere dubium solummodò prudens.

Quidquid sit de hoc, an illa prior sit vocanda certitudo tantum moralis (nam alii eam ad metaphysicam, vel physicam reducunt, & moralem tantum dici volunt; quia principia moralibus, sed tamen metaphysicè, vel physicè certis nititur) communis saltem per certitudinem moralem intelligitur illa, quæ excludit tantum dubium prudens, non verò etiam imprudens. Addendum, etiam posse contingere, ut dubium excludatur ab aliquo assensu, non ob meritum motivi, sed ex erronea apprehensione, aut æstimatione motivi, supra meritum suum, vel ex imperio tantum voluntatis, quæ certitudo tantum dicitur *apparens*, aut *adheptia*, vel *affectiva*, potestque dari etiam in actu fallo, & sæpius datur in assensibus hæreticorum falsis contra veritatem Catholicam.

294. *Erronea* sententia, si latissime sumatur, est omne iudicium falsum, existimatum verum: & in hoc sensu sumptum conscientiam erroneam num. 219. si strictissime autem sumatur, est sententia, quæ opponitur conclusioni Theologicæ certæ, seu deductæ ex una præmissa de fide, & altera evidente: & in hoc sensu sumitur erroneum, quando sententia ut erronea condemnatur. Nos autem hic sumimus hanc vocem, in sensu quasi medio, pro omni ea sententia, quæ nec objecto materiali conformis est, nec est concepta ex motivo probabili. Dubia opinio jam explicata est à num. 241. Tuta autem vel Tutior à num. 245.

295. Restat exponendum, quid sit Probabile. Non autem loquimur hic de probabilitate Academicorum veterum, quos impugnat S. Augustinus tribus libris, qui, si non omnium primi, certè inter primos ab eo conscripti sunt, & dicti *Contra Academicos*. Non, inquam, loquimur de illa probabilitate; illorum quippe Academicorum principium erat, sapientem nulli rei assentiri debere ut certæ, sed omnia esse incerta, & probabilia. Quid autem probabile juxta Philosophos illos fuerit, refert idem S. Doctor lib. 2. cap. 11. dum sic loquentem inducit Licentium: *Id probabile, vel verisimile Academici vocant, quod nos ad agendum sine assensione potest invitare: sine assensione autem dico, ut id, quod agimus, non opinemur verum esse, aut nos id scire arbitremur, agamus tamen &c.* Unde, vel ineruditum, vel malignum est, si dicatur S. Doctor scripsisse contra veram probabilitatem Theologicam, quam plurimi tunc in praxin deduci posse affirmant; nemo enim ex Theologis somniat, quod illi Academici docuerunt, scilicet licitum esse agere id, quod intellectus non potest prudenter judicare esse licitum: cumque nihil ipsis esset certum, omnia etiam turpissima erant probabilia, adeoque licita. De hac igitur probabilitate tantum Academica non agimus, sed de vera, & Theologicè sumpta probabilitate: quamvis fatendum sit, etiam in hujus descriptione, auctores non convenire, quæ de re videri potest La Croix lib. 1. à num. 103. ubi variae probabilitatis definitiones rejiciuntur: mihi non vacat longum eorum examen instituire.

296. Dico igitur, cum satis communi; Sententia,

tentia, vel opinio probabilis est assensus incertus quidem, & fallibilis, non tamen precipitanter, aut temerario conceptus, sed ex motivo gravi, seu motivo virum prudentem ad irreprehensibilem assensum. Gravitas autem motivi, ut recte observat Banholzer in *ethice Christiana* a. 2. n. 3. debet sequi connaturaliter propositionem objecti, & non oriri ex affectu indebitè propenso, aut inclinante ad unum præ alio: neque ex iudicio iam ad unam partem determinato. Gravitatem hanc alii multis conantur magis explicare, & præsertim Terillius in *regula morum* p. 1. q. 23. assert. 3. sed non bene, aliorum est iudicium. Puto cum auctore *ethice Christiane* loc. cit. hanc rem vix clariùs posse exponi, & quemvis in se ipso satis experiri, quid sit, non temerè, vel ex levitate animi, sed prudenti iudicio, & ex gravi motivo, absolute rei assentiri, vel certè eam probabilem censere.

297. Insuper motivum probabile non debet esse certum, vel, si in se tale sit, saltem id opinanti non debet esse perspectum, aut penetratum; alias non differret talis assensus à certo, quod est contra suppositum omnium. Neque tamen etiam debet esse motivum, quod tantum sit magnum absolute, hoc est, magnum, & forte, si nulla esset ratio in oppositum: sed debet etiam esse magnum comparative, hoc est, in comparatione cum motivis contrariis. Hinc, licet aliquæ opiniones, oppositæ dogmatibus fidei, se solis spectatæ, haberent pro se rationes apparenter magnas, e. g. quæ sunt contra *Mysterium SS. Trinitatis*, tamen non sunt probabiles; quia comparatæ cum motivis credibilitatis fidei, penitus enervantur. Et hinc strictè probabile nihil esse potest, cuius oppositum, quocunque demum ex capite, five ex autoritate Divina, five humana, five ex ratione, est strictè moraliter certum.

Id tamen verum non est, quod Caramuel in sua definitione opinionis probabilis requirit, nempe, quod hæc debeat habere contra se fortes rationes; nam contingere potest, ut alicui res quædam probabilis sit ex motivo fallibili, ita tamen, ut non adsint ullæ rationes in oppositum, vel saltem, hic & nunc, nullæ opinanti incident: & sic maritus sæpè iudicat probabiliter, prolem esse suam, etsi nulla ratio adsit, ob quam existimetur aliena. Et potest utique dari pro una parte contradictionis ratio aliqua, fallibilis tantum, quin tamen pro opposita appareat ulla ratio: quo casu illa opinio dicetur unice probabilis; nisi velis facere quæstionem de nomine, & sententiam unice probabilem vocare moraliter certam: quæ tamen acceptio esset valde lata, & ut mihi videtur, non vera; cum vi motivi talis, vel ex ejus exigentia, non excludatur omnis formido oppositi.

298. Diximus etiam num. 296. motivum ita grave esse debere, ut virum prudentem possit movere ad irreprehensibilem assensum: quod non ita accipiendum est, quasi quemvis deberet posse permoveere ad assensum talem, absolute rei præstandum; nam visum est mihi semper difficile, quòd quis vir prudens à motivo, quamvis adhuc comparative probabili, sed tamen, in comparatione motivorum contrariorum, longè, vel notabiliter minus probabili, possit prudenter

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

moveri ad assensum absolute ei præstandum, ita ut quasi implicite, vel æquivalenter dicat: *Quamvis pro opposito sit longè major apparentia veri, tamen istud est verum.* Non quidem nego, voluntatem posse intellectum permoveere ad assensum talem: quòd autem verè prudenter id possit, & non tantum prudentiæ carnis, quando nullum aliud motivum extrinsecum virtutis accedit, mihi semper valde durum est visum.

Hinc, ut dixi, ad hoc, ut aliquid sit verè probabile, opus non est, ut quis, stantibus quibuscunque in oppositum maioribus, sed tamen adhuc intra limites probabilitatis contentis, motivis, possit absolute prudenter ei assentiri: sed sufficit, si prudenter possit iudicare, id esse probabile, & viros alios prudentes, si ei absolute assentiantur, propterea reprehendi non posse; cum contingere possit, ut ipsis motiva opposita (ad quæ ritè expendenda etiam ipsi merito censentur idonei) non videantur excedere, vel certè non tantum excessum habere; sæpè enim contingit, etiam inter æqualiter doctos, ut uni ratio aliqua videatur longè efficacior, quàm alteri, atque adeò, quod uni est probabile subjective, alteri sit tantum probabile objective, de quibus terminis mox plura.

ARTICULUS II.

Quomodo dividatur Opinio Probabilis.

299. **D**ividitur jam opinio absolute & comparative probabilis (de qua ordinariè saltem loquemur) primò in probabilem intrinsecè, & probabilem extrinsecè. Illa est, quæ nititur ratione, seu motivo gravi, rei intrinsecò, id est, petito ex natura rei, seu huic annexo. Altera est, quæ nititur autoritate, iudicio, vel testimonio doctorum, vel aliunde fide dignorum. Quòd si opinio, & ratione, & autoritate fulciatur, erit intrinsecè, & extrinsecè probabilis, quod sæpè contingit.

Ubi obiter adverto, quòd, etsi quis author non ex eadem ratione, ac alter, sententiam aliquam adstruat, imò, eius ratio ejus non videatur efficax, tamen possit ejus autoritate firmari sententia; alias (ut faciliè patebit consideranti) non esset diversitas inter probabilitatem intrinsecam, & extrinsecam, seu inter argumentum à ratione, & ab autoritate. Accedit, quòd alias sapius non possent pro aliqua sententia adduci, valde celebres auctores, imò sæpè nec SS. Patres; quia sæpè eorum ratio non videtur efficax, aut cum aliis principiis illius, qui eos adducit, non cohæret, adeoque non assumitur; cum tamen passim, etiam à prudentissimis viris, tales auctores soleant citari.

Ex occasione etiam noto circa probabilitatem extrinsecam, quòd non statim unius, aut alterius authoris, etiam impressi, assertio, faciat opinionem ab autoritate probabilem: esto, non contradicat manifestis principiis fidei, nec sit ab Ecclesia proscripta; nam Alexander VII. damnavit hanc propositionem 27. *Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.* Imò nec plures auctores faciunt sententiam extrinsecè probabilem

Q

babilem, si istorum autoritas, & ratio, communissima aliorum, oppositum ex solidis rationibus sentientium, autoritate elidatur, de quo vide La Croix *l. 1. n. 136*. Et sanè quis credat, omnes omnino infinitas quasi sententias, quas collegit Diana in utramvis partem, adscriptis etiam diligenter auctoribus, esse Theologicè verè probabiles?

Uterius sæpe potest contingere, ut scriptor sit doctor, potius à gradu, quàm à doctrina, nec tam doctus, quàm audax, & prurigne scribendi, vel contradicendi, aut etiam vanà glorià ductus. Sanè quidam videntur existimare, se optimè de universo mereri, si Jura Canonica hinc inde restringant, aut opiniones laxiores protrudant. Accedit, quòd viri, etiam aliàs magni, quandoque in grandibus tomis, sui obliviscantur, vel cum Homero dormitent: alii autem, qui eos tantum inspiciunt, non attendant, an ex sua, an ex aliorum mente loquantur, an tantum aliquid transmittant, an positivè asserant, an obiter tantum insinuent potius, quàm asserunt.

300. Rursus, ut observat Navarrus, auctores quidam volant ut grues, hoc est, turmatim sequuntur præeuntem, absque examine opinionum: alii, quasi jurassent in verba magistri, certum quendam autorem sequuntur, quorum proinde autoritas, nisi novas rationes afferant, vel doctrinà suà aliunde notā existimationem sibi pararint, ferè ad illum unum reducitur. Quare in æstimanda probabilitate, non tantum numeranda, sed vel maxime etiam ponderanda sunt suffragia: nisi tamen auctores, tantum ut testes traditionis, vel praxis, adducerentur, & non ob æstimationem doctrinæ. Hinc utique contingere potest, ut pauci viri docti, hoc est, in materia morali universa, vel saltem ea, de qua consuluntur, benè versati, nullo præoccupati sinistro affectu, aut studio partium, nihilque afferentes contra communem aliorum (nisi istorum argumenta efficaciter solvant, suamque opinionem firment rationibus, quas priores non attigerunt) potest, inquam, contingere, ut tales præ pluribus aliis, tantum grum in morem sequentibus, faciant sententiam extrinsecè probabilem.

Hac ratione, ait Banholzer in sua *ethice Christiana, a. 2. n. 4*. se credere, multas introductas esse sententias, olim singulares, nunc communes: vicissim sententias quasdam olim communes, modò abolitas esse, ut nec probabiles amplius existimentur. Quin La Croix *l. 1. n. 155*. ait, etiam unum auctorem, si sit omni exceptione major, & asserat rationem, quam alii non considerarunt, vel non satis solverunt, quamvis doceat aliquid contra communem, posse reddere opinionem suam certò probabilem: citatque pro hac sua assertione Cardenam cum viginti, & pluribus auctoribus. Illum autem auctorem, ait *n. 160*. esse omni exceptione majorem, qui 1. non doceat opinionem contrariam certo alicui principio. 2. qui non nitatur levi, & sophistico argumento. 3. qui non aliàs improbabilia, & ab aliis reprobata, docuerit. 4. qui non sit merus summista, seu tantum ex aliis conscribat, aut colligat; nam, ait, de tali non constat, an quæstionem bene intelligat.

301. Dividitur 2. Opinio probabilis in *magis probabilem*, & *minus probabilem*. Illa est, quæ graviore motivo intrinsecò, vel extrinsecò nititur; hæc, quæ minus gravi. 3. in *certò probabilem*, & *probabiliter tantum probabilem*. Illa est, de qua certum est, quòd habeat motivum grave: ista, de qua non est certum, sed tantum reflexè probabile, quòd habeat tale motivum, qua de re plura La Croix *lib. 1. à num. 119*. ubi etiam *n. 126*. addit, quòd opinio *tenuiter probabilis* sit illa, cujus motivum non meretur assensum viri prudentis 4. in *objectivè*, & *subjectivè probabilem*. Prior, sive *subjectivè probabilis* est, cui quis ipsemet prudenter potest assentiri, recipiendo illam opinionem, in proprio suo intellectu, tanquam subjecto, eamque affirmando. *Objectivè probabilis* est, cui ipse quidem assentiri non potest, habet tamen illam pro objecto suæ cognitionis, judicatque, illam niti tali motivo, quòd saltem alios viros prudentes movere possit, ad assensum irreprehensibilem, nec habeat contra rationem, vel autoritatem aliquam convincentem. vide *n. 289*.

302. Dividitur 5. in opinionem *speculativè probabilem*, & *practicè probabilem*. Illa, seu *speculativè probabilis* est, quæ quidem non caret suo fundamento, sed in praxi adhiberi non potest: nec ejus probabilitas versatur immediate circa licentiam actionis. Sic est probabile, formam absolutionis sacramentalis stare in his duobus verbis: *Absolve te*: non tamen quis possit licitè in praxi ita absolvere. Altera, seu *practicè probabilis* est, quæ nititur gravi fundamento, & immediate versatur circa ipsam licentiam actionis, atque adeò juxta auctores, dictos benignos, in praxi adhiberi potest: sic e.g. est *practicè probabile*, posse taceri in confessione circumstantias tantum aggravantes. Unde sæpe dicitur aliqua sententia *speculativè probabilis*, sed *practicè improbabilis*, saltem extra casum necessitatis; quia extra hunc casum in praxi adhiberi non potest: potest tamen sæpe in tali casu adhiberi; quia circumstantia talis necessitatis, objectum extrinsecè potest immutare, & licitum reddere.

303. Alii tamen auctores non malè dicunt, etiam in similibus casibus, eas opiniones non esse de eodem objecto; cum nec *speculativè probabile* sit, posse illam formulam: *Absolve te*: adhiberi in praxi, aut actionem talem licitam esse (neque enim est *speculativè probabile*, posse licitè adhiberi materiam, vel formam dubiam Sacramenti, extra casum gravissimæ necessitatis) sed tantum probabile est aliquid remotum, nempe, quòd ea forma sit valida: quare una opinio, e.g. *Forma: absolve te: est valida*: versatur circa valorem istius formæ: altera: *Forma illa practicè potest adhiberi*: versatur circa usum ejusdem, aut licentiam, quæ sunt objecta prorsus diversa, & una propositio est valde probabilis, altera est omnino falsa.

Hinc isti auctores dicunt, quòd opinio *speculativè probabilis* sit illa, quæ est de actione in genere considerata, independentè à circumstantiis, hic & nunc, conjunctis: at verò *practicè probabilis* sit illa, quæ versatur circa actionem cum omnibus circumstantiis conjunctam, & in ordine ad licentiam, in praxi consideratam. Sic, e.g. potest esse *speculativè probabile*, quòd ali-

aliquis ob aliquam infirmitatem posset die Veniens comedere carnes; si tamen illa comestio cederet in grave scandalum aliorum, vel contempnum fidei, non erit probabile practice. Uterque modus loquendi est bonus, uterque etiam utilis: accommodabimus nos cuique pro occasione, modo prius argumentans se explicet, quo in sensu hæc verba accipiat.

ARTICULUS III.

An liceat in praxi sequi opinionem magis probabilem, sed minus tutam.

304. **D**ico cum communissima, tum antiquorum, tum recentiorum, contra paucos Belgas, ac Gallos. Licet in praxi sequi sententiam magis probabilem, quamvis sit minus tuta. Prob. 1. In opposita sententia deberet admitti, quod jam à tempore Magistri Sententiarum, per annos ferme sexcentos, erraverint communissime ferme omnes Theologi, qui tradiderunt sententias plurimas, tanquam tutas in praxi, quamvis fuerint minus tuta; quia iudicaverunt ipsas probabiliores: hoc est falsum, ac incredibile, & tale assertum ab adversariis in æternum non potest probari: ergo. Confirm. ex quodam recentiore. Juxta adversarios deberent comburi omnes libri, aut lucubrationes, in quibus continentur decisiones morales, vel iudicæ; nam in his omnibus continentur plures sententiæ, probabiliores quidem, sed simul minus tuta; cum tamen sapientissimi quique, atque etiam sanctissimi viri, semper habuerint hujusmodi Scriptores Theologiæ moralis, magno in pretio, e.g. S. Carolus Borromæus (cujus auctoritatem rigoristæ passim auctoribus benignioribus obtrudunt) in decretis suis provincialibus, valde commendavit Summas Navarri, Toleti: & à toto quasi orbe laudatur *Medulla Casuum* P. Hermannii Bufenbaum, quæ jam anno 1670. fuerat 45. vicibus typis impressa.

305. Equidem Wendrockius ait; se non curare, si contra se producantur decem millia Casuistarum. Sed hoc ejus dictum tam parum nos movet, quam illud Lutheri libro contra Angliæ regem dicentis, se non curare mille Augustinos, mille Cyprianos. Pariter Jansenius in suo *Augustino* lib. proemiali. c. 9. col. 24. sic scribit: *Arbitror, Sacre Scripture libris, Conciliis, & primorum seculorum Patribus, nos contentos esse debere.* (vide La Croix lib. 1. n. 461.) at cur ipse suum librum non perpetuis tenebris sepelivit, ubi sine damno æternum latuisset? Idem refertur dixisse Havermannus apud La Croix loc. modo cit. ac reprobasse lectionem Theologorum moralium, eo ex capite, quod ante editos hosce libros, aut summas, jam confessarii debuerint resolvere casus conscientiæ. Sed nunquid non etiam debuerunt, eos resolvere ante volumina à Patribus edita: quin imò ante editos libros sacros novi testamenti? num & hos negabit legendos?

Elizalde quoque, seu, qui idem est, Cella DEI p. 2. l. 6. q. 15. & 16. fulissime probat, lectionem sacrorum librorum magistro Theolo-

giæ moralis necessariam esse, quod facile concedimus. Sed insuper q. 17. contendit, solam Sacram Scripturam cum traditione, sufficere resolvendis omnibus conscientiæ casibus. Verum hæc, saltem de communi Theologorum moralium ordine, negamus. Et quis, obsecro, ita sibi fidere possit, ut ex sola Sacra Scriptura, vel traditione, eruat omnes leges, præsertim humanas; cum plurimæ semper novæ accedant? Quæ ad jus naturale, vel Divinum spectant, quamvis omittam, quod in Sacris Scripturis, quasi in principiis universalissimis continentur, quis tamen de se tantum audebit confidere, ut speret, solâ Sacrorum Voluminum lectione, omnia illa, tanquam conclusiones ex præmissis, à se eruenda; & præsertim, ut vult Elizalde, rationis longè probabiliore? alias enim semper quis adstringetur ad tutius.

Et quomodo hæc assertio stat cum alia ejusdem authoris apud La Croix lib. 1. num. 93. asserentis, neminem in conscientia posse esse tutum, qui rationes suas, per magnum tomum in folio, allatas, non expendisset? Hæc certe ratione sola Scriptura non sufficit. Sed, quæso, si quis intricatior casus de matrimonio, vel de restitutione, aut contractu, occurrerit, recurrat hic auctor in omnibus casibus ad Sacram Scripturam, & nobis afferat dein responsum: videbimus, an id ita probet, ut contenti esse debeamus. Verum hæc ex occasione sint dicta.

306. Probatur conclusio 2. Ex una parte est difficillimum, & spectata humani intellectus imbecillitate, sapissime impossibile, assequi certam veritatem, circa honestatem actionum: ex alia autem parte, esset onus intolerabile, hominibus cujuslibet conditionis, si in praxi obligarentur omnes sequi, & confessarii, aliique omnes confulti, tenerentur semper respondere tutiora, etiam rigidissima, modo non essent improbabilia; neque est ulla ratio probans obligationem tam duram: ergo nullo modo est admittenda. Et quis vellet supposita tam difficili obligatione esse confessarius? quis administrare officium in republica?

Confirm. 1. Praxis totius orbis Catholici est adversariis contraria; nam & auditores Rota Romanæ, & Theologi, & Jurisconsulti, in suis resolutionibus, amplectuntur probabiliora, etsi minus tuta: quin & sanctissimi viri, etiam S. Thomas tradunt sententias minus tutas, & tamen, quia iudicant probabiliores, asserunt licite adhiberi in praxi: quis autem credat, præter pauculos quosdam, totum reliquum orbem Christianum tam graviter errare? Asserit quidem Vincentius Baronius, Angelicum semper, vel certa, vel tutiora amplecti: sed, nisi velit, ipsam Angelici auctoritatem solam conciliare opinioni certitudinem (quod modestissimus Sanctus ipse non ferret) falsum dicit. Sanè negat S. Doctor, exponendas circumstantias aggravantes in confessione, quæ sententiæ minus tuta est, nec tamen certa: quin Cardenas 3. parte Cris. tr. 1. dissert. 56. cap. 8. num. 474. paratum se, ait, ad texendum catalogum ex eodem S. Doctore plusquam ducentarum hujusmodi opinionum. Et quis dicat, omnes sententias S. Bonaventuræ, aut Scoti, oppositas S. Thomæ sententiis, esse improbabiles? Quod autem hic dictum

de Angelico, idem dici potest de Seraphico, atque Subtili.

Confirm. 2. Ipsi adversarii practicè revocant, quod speculativè docent. Sic Fagnanus in 1. p. *Primi Decret. in C. Ne imitatis. de Constitutionibus. n. 206. § seq.* valde invehitur in usum sententiæ probabilis, & plurimis argumentis conatur probare, non esse licitam sententiam minùs tutam, nec certam: at in *Cap. Si quis sanè. de peculio clericorum* ait, sententiam, obligantem clericos ad expendenda bona, in pios usus ex justitia, esse communioem, & tutiorem: tamen oppositam ut verioem, & in praxi tutam propugnat. An igitur sola ejus autoritas reddidit hanc sententiam certam? non credo. Maxime autem sequaces Janseii, qui rigorem ubique præferunt, sententias plures, non tantum non certas, sed certò falsas, sequuntur, & eorum autoritas nullius momenti est.

307. Probant conclusionem alii 3. ex propositione 3. damnata ab Alexandro VIII. quæ sic habet: *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam*: non autem est sermo de propositione probabilissima, & simul magis tutam, sed de minùs tuta, quam, etiam probabilissimam, sequi illicitum dicebant; nam neque Wendrokus, qui in *nota prima in epistolam quintam Provincialium*, neque Synichius, qui in *Saule exrege lib. 1. cap. 27.* eam propositionem docuerunt, voluerunt, illicitum esse, sequi sententiam probabilissimam, & simul magis tutam: & aliunde certum est, licere talem opinionem sequi, imò etiam sententiam improbabilem, dummodo sit magis tuta: ergo licet sequi sententiam probabiliorem, & minùs tutam; quia etiam probabilissima est aliis probabilior.

Quia tamen reponi potest, ex ea damnatione tantum inferri, quòd liceat sequi sententiam probabiliorem, quando simul est probabilissima, non autem in aliis casibus: quæ licentia esset nimis restricta; hinc probatio ista valeat, quantum potest. Interim tamen ratio adversæ partis, scilicet, quòd opinio probabilior, minùs tuta, in concursu tutioris, quamvis minùs probabilis, non excludat periculum peccandi, per hanc damnationem eversum est. Dein etiam satis constat, quòd, sicut Alexander VII. & Innocentius XI. suis decretis voluerunt restringere nimiam laxitatem, ita Alexander VIII. voluerit prohibere nimium rigorem: & nobis meritò videtur, nimis rigidum esse, si homines semper adstringantur, vel ad omnino tutius, vel ad certum.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

308. **O**B. 1. ex Synichio, Christus Joannis 14. v. 6. dicit. *Ego sum veritas*: non dicit: *Ego sum probabilitas*: ergo non licet sequi probabilitatem. Confirm. 1. Idem Dominus dicit: *Matth. 7. v. 14. Angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam*: sed porta probabilitatis est valde laxa: ergo non ducit ad vitam. Confirm. 2. Probabilissimus est Academicismus: sed hic est fons omnis

flagitii ex S. Aug. lib. 3. contra Academicos. c. 16. ergo & ille: adeoque est illicitum, eum sequi. Resp. retorqueo argumentum. Christus neque dicit: *Ego sum moralis, vel etiam physica certitudo, neque conscientia invincibiliter errans, aut ignorantia invincibilis*: sed absolute dicit: *Ego sum veritas*: ergo neque istas licet sequi. Videant adversarii, quo se, aliisque abducant zelo, non secundum scientiam. Nec malè argumentum retorquet Banholzer in *ethice Christiana n. 44.* Christus dicit: *Ego sum panis*, & non dicit: *Ego sum placenta*: ergo non licet comedere placentas. In forma. neg. conf. cum enim veritatem semper assequi sit impossibile, Christus Dominus contentus est, si saltem sequamur id, quod majorem præferet verisimilitudinem.

309. Ad 1. confirm. neg. min. si præsertim intelligatur porta majoris probabilitatis: nam inprimis multæ leges Christianæ Religionis, e. g. circa dilectionem inimicorum, castitatem ac justitiam, quæ certæ sunt, satis adstringunt introitum in cælum. Sanè *Ador. 24. v. 23. disputante S. Paulo de justitia, & castitate, & de iudicio futuro, tremefactus est prætor Felix*, nec tamen illi gentili, nisi certa proposuerit Doctor Gentium. Si addamus, quòd nunquam licitum sit, se eximere lege, nisi probabilius sit, eam non dari, (quod pro nunc his adversariis permittimus) januam cœli satis arctamus; non enim debemus eam tam arctam facere, quam faciunt adversarii; nam semper debere, facere aut tutiora, aut certa, videtur esse supra conditionem humanam; fere, sicut lex, faciendi semper optima, esset pessima; quia foret perpetua causa peccatorum. Ad secundam confirm. neg. ma. Aliud longè est probabilitas Theologica, tam absolute, quam comparative talis: aliud probabilitas illa Academica. vide dicta num. 295. § seq.

310. Ob. 2. *Proverb. 14. v. 12.* dicitur: *Es via, quæ videtur homini justa, novissima autem ejus deducunt ad mortem*: ergo non est sequenda via probabilitatis, etiam majoris. Confirm. Homines ut plurimum discordant à regula moralitatis, seu principiis moralibus, potius per defectum, quam per excessum: sic videmus, ordinariè hæreticos laxare viam salutis, contra SS. Patres eam stringere: ergo & nos debemus eam potius stringere, quam laxare. Resp. Argumentum est simile huic: *Aliquod animal est rugibile; ergo etiam Petrus*. S. Scripturæ ibi est sermo de via voluptatis, & ambitionis, quæ hominibus carnalibus videtur justa, seu comoda, sed ducit ad mortem: at non ita via majoris probabilitatis. Ad confirm. Semper habendum præ oculis illud: *Ne quid nimis*. Sanè homines faciliùs deficiunt à moralibus principiis in executione, quam cognitione juxta illud Poëtæ: *Video meliora, probòque, deteriora sequor*: & quamvis etiam deficiant aliquando in cognitione, non ideo debemus, probabilitatem majorem respuere, & ubique quærere certitudinem; cum hæc acquiri sæpiùs nequeat, neque tutum sit, omnes ad tutiora adstringere.

311. Quod attinet ad hæreticos, inprimis non rectè ducitur ab iis argumentum; nec enim debemus in omnibus prorsus esse ipsis contrarii: sufficit contradicere eorum erroribus.

Quod spectat ad SS. Patres, hi aliquando
tutiora, aliquando minus tuta proponunt;
quippe sciunt, sicut non demandum, ita nec
addendum legi: & reprehensos fuisse à Chri-
sto Phariseos, quod imponerent hominibus o-
nera importabilia. In forma, quia ant. habet
plures partes. dist. primam. Homines ut pluri-
mum discordant à regula moralitatis in ex-
quendo, con. in cognoscendo, neg. dein etiam
neg. secundam partem; quia ex dictis saltem
valde dubia est: tertiam partem etiam nego;
quia SS. Patres nec semper stringunt, nec sem-
per laxant: absolute autem neg. conf. in sensu
adverbariorum acceptam.

*Solvuntur reliquæ Objectiones ex
SS. Patribus.*

313. Ob. 2. Idem S. Doctor l. i. de utili-
tate credendi c. 11. ait: Tria sunt item, velut fini-
tima sibi in animis hominum, distinctione dignis-
sima, intelligere, credere, opinari: quæ, si per se
ipsa considerentur, primum semper sine vitio est, se-
cundum aliquando cum vitio, tertium nunquam sine
vitio: & inferius addit: Quod intelligimus igitur,
debemus rationi: quod credimus, auctoritati:

314. Ob. 3. S. Bernardus *tractatu de præcepto, & dispensatione c. 14. n. 35.* ait: *Ut interior oculus verè simplex sit, duo illi esse arbitror necessaria, charitatem in intentione, & in electione veritatem:* ergo non sufficit probabilitas. Resp. neg. conf. Doctor mellifluus, per oculum simplicem, non intelligit tantum illum, qui evitat peccatum formale, sed etiam, qui evitat materiale, ut clarè patet ex contextu, & ex ejus intentione, quæ est, ostendere, quòd, qui aliquid, quod reverà est bonum, judicat esse malum, & tamen id facit, peccet: non tamen vicissim, quòd, qui aliquid, quod reipsa est malum, judicat esse bonum, idque facit, tantum boni faciat, ac si reverà id objectum bonum esset; quia scilicet deficit ei veritas, seu, ut ait, oculus non est perfectissimè simplex, hoc est, simul bonus, & prudens, prudentia attingente veritatem.

315. Ob. 4. Juxta S. Thomam *q. 18. de veritate a. 6.* non habuisset locum in statu innocentie etiam opinio probabilissima: ergo hæc non est actus prudens: ergo non potest esse regula directiva nostrorum actuum. Confirm. Regula nostrorum actuum debet esse dictamen certum: ergo non sufficit opinio etiam probabilissima. Resp. dist. primum conf. non est actus prudens, seu non est actus prudentiæ elicitus. conc. 1. conf. non est actus directus, vel regulatus à prudentia. neg. 1. & etiam 2. conf.

Licet opinio non sit actus immediate elicitus à prudentia (Cum hæc, utpote virtus intellectualis, videatur debere elicere tantum actus certos) tamen potest esse actus directus, seu imperatus: plura hæc de re vide supra *num. 232.* unde opinio probabilior est sufficienter prudens, si ipsa sit regula directiva, saltem in quibusdam casibus, si eâ suppositâ possit elici dictamen certum immediate directivum actuum, de quo vide *num. 224. & sequentibus.* Quod autem, ut docet S. Thomas, in statu innocentie

non potuerit esse opinio, non est ratio, quod opinio non possit esse actus directus à prudentia, sed quia in eo statu nil potuit affirmari, nisi, ut ait S. Doctor, ex motivo infallibili, quod statui naturæ lapsæ non competit. Ad confirm. om. vel conc. ant. dist. conf. non sufficit opinio probabilissima pro ultimo dictamine. om. conf. non sufficit, ut eâ suppositâ possit ultimum dictamen certum per principia reflexa formari. neg. conf. Hac de re fusè actum *num. 224. & seq.*

ARTICULUS VI.

An inter duas sententias æqualiter probabiles liceat sequi minùs tutam.

316. **D**ico. Si datur inter duas sententias æqualis probabilitas, quæ immediatè concernit licentiam actionis, vel cadit immediatè supra existentiam legis, licet sequi etiam minùs tutam. Ita omnes Doctores, qui vocantur benigni, quique sunt plurimi, præsertim elapso sæculo: & multi etiam isto: quin etiam ex antiquioribus, seu Bartholomæum Medinam antegressis scriptoribus, hæc sententia habet suos patronos, ut suo loco inferius pluribus monstrabitur, & interim videri potest Ralslerus in *norma recti disp. 3. q. 10. a. 1. per totum.*

317. Prob. concl. 1. In dubio de existentia legis qualiscunque, sive, quando datur dubium moraliter tale de existentia legis, non tenemur eam observare: atqui, quando etiam post adhibitam diligentiam, moraliter requisitam, & factam sufficientem indagationem, æquè probabile est, legem non dari, quàm eam dari, planè dubium est, an detur, vel an non detur lex, actionem aliquam præcipiens, vel prohibens: & quod consequitur, dubium est, an actio sit prohibita, vel non: aut econtrà, an sit actio præcepta, vel non: ergo non tenemur observare legem, cujus existentia tantùm est æqualiter probabilis, ma. suprà fusè probata est à *num. 263.* quare huc revocandæ sunt omnes probationes, quas pro superioribus conclusionibus, circa legem dubiam, tam humanam, quàm Divinam & naturalem attulimus.

Confirm. Si nullæ adessent rationes utrinque, nec pro, nec contra legem, tunc planè non tenerer ad illam; daretur enim eo in casu ignorantia invincibilis strictè dicta: ergo neque teneror ad illam, quando dantur rationes utrinque æquales; quia planè non est minus dubium in hoc, quàm in altero casu: neque habetur in hoc casu scientia legis, etiam tantùm moraliter dicta, seu intimatio sufficiens: neque periculum peccandi materialiter est majus in uno, quàm in altero casu: periculum autem formaliter peccandi removeri potest dictamine reflexo.

318. Prob. concl. 2. seu potius explanatur magis argumentum jam suprà adductum *num. 247.* (pro conclusione, qua negavimus, teneri nos ad legem dubiam) & desumptum ab onere valde gravi per oppositam sententiam hominibus sine sufficienti probatione imposito. Si quis, stante æquali probabilitate, deberet sequi semper

tutorem, tunc etiam deberet sequi tutiorem, etiam si minùs tuta foret modicè probabilior: sive non posset sequi minùs tutam, nisi hæc foret notabiliter probabilior: sed sic imponitur hominibus onus valde durum: ergo, Major in primis admittitur communiter à doctoribus rigidioribus, è quibus Pater Noster Thyrsus, ad licitam præxin sententiæ minùs tutæ, ubique requirit, ut hæc, vel sit unicè probabilis, vel sit moraliter certa, vel post sufficiens examen citra passionem (quæ tamen circa utilia, & delectabilia facile irrepit) appareat clarè, manifestè, notabiliter, aut longè verisimilior: quod ipsum etiam innuit Eminentissimus Aguirre.

319. Secundò, In moralibus parum reputatur pro nihilo: ergo, si excessus non sit sat clarus, notabilis, atque sensibilis, non est ratio, quare liceat sequi sententiam, modicè tantùm probabilior, & non etiam liceat sequi æqualiter probabilem. Tertiò, In modicè tantùm probabiliori sententia æquale ferè datur periculum peccandi, quàm in æqualiter probabili: & in sensu morali non vitatur in illa magis periculum errandi, quàm in ista: ergo, si non licet amplecti sententiam æqualiter probabilem, neque licebit amplecti alteram modicè tantùm probabilior. Quartò, Etiam in æstimatione morali non magis potest prætereundè ignorantiam legis, qui habet modicè minorem probabilitatem de ea, quàm qui habet modicè majorem. Quintò tandem, Videtur mirabile, quod quis non possit sequi sententiam, quæ defenditur ab egregiis doctoribus, graves rationes afferentibus, contra totidem alios æquè doctos, similibus rationibus instructos: possit tamen eam sequi, si e. g. tantùm novus unus, aut alter, prioribus non omnino par, cum aliqua confirmatione, nova quidem, sed non admodum valida, accedat.

320. Probatur jam minor prioris syllogismi. Si non liceret sequi sententiam minùs tutam, nisi clarè, & notabiliter probabilior, ordinariè deberemus sequi tutiorem: hoc est onus valde durum, & ab adversariis non probatur: ergo probatur ma. Dudum observârunt Bartholomæus Medina, Antonius Perez, Franciscus Suarez, & alii maximi viri: idemque clara docet experientia, quod in tanta multitudine actionum, quæ ubique occurrunt, & in tanta varietate sententiarum, in quibus auctores gravissimi sibi opponuntur, valde difficile sit, clarè, notabiliter, ac sensibilibiter discernere, quænam opinio sit probabilior alterâ. Et sanè debet esse satis animosus, qui in conflictu sententiarum, etiam post diligentem indaginem, ordinariè decidere audet, quæ opinio non tantùm utrunque videatur, sed etiam clarè, notabiliter, ac sensibilibiter sit probabilior. Neque dicas, id colligi posse ex eo, quod sententia sit, vel non sit, communis; nam non statim ex eo sententia est notabiliter probabilior, quod sit communis; cum sæpius detur communis contra communem. Certè Hieronymus de Cævallos scripsit tres tomos, (quos vocat *speculum aureum*) communem contra communes: ergo semè ordinariè non posset quis absque passione judicare, licitum sibi esse, sequi sententiam minùs tutam, in materiis hinc inde probabilibus, & ex quorundam qui-

quidem opinione licitis, ex aliorum verò sententia illicitis: ergo ordinariè teneretur ad tutius sequendum.

321. Minor quoad secundam partem, seu quòd hoc onus non probetur ab adversariis, patet ex solutione objectionum. Quoad primam, seu quòd sit onus valde grave, patet, tum ex dictis n. 266. quia scilicet deberemus observare leges plurimas, reipsa non existentes: tum etiam ex eo, quòd docti interrogati de conscientie dubiis, deberent ordinariè responsa dare iuxta opiniones tutiores, quas consequenter indocti deberent sequi: vel deberent consulentes remitti ad alios doctiores, & quidem non benignos, sed rigidos, cum molestia gravi poenitentium. Deberent etiam confessarii non tantum, quando agitur de valore Sacramenti poenitentiae, sed etiam, quando agitur de licentia, sequi ordinariè sententias tutiores: quòd esset addere onus oneri, jam antè fat gravi. Plures aliae onerosae sequelae possent deduci, quae cuique facile incidunt: & quamvis adversarii modo allatas speculariè videantur admittere, practice tamen non videntur eas observare.

322. Sic P. Thyrsus tom. 3. *selecl. disp. 41.* cum pluribus, sed etiam contra plures, negat, dari obligationem confitendi circumstantias tantum aggravantes: imò *ibidem n. 12.* admitit, non esse necesse, ut distinctè explicetur numerus obsectorum, etiam totalium, iniqua quis una voluntate tendit. e. g. quando quis uno actu proposuit sibi, se velle decem occidere; talis enim juxta ipsum sufficiens ter se accusat dicendo: *Habui desiderium multos occidendi*: cum tamen opposita sit communior, & Dicastillo *tr. 8. de poenit. disp. 9. dub. 4. n. 217.* dicat, ante tempora sua eam fuisse unanimem Scholasticorum sententiam. At quomodo probabitur, hanc sententiam, quae, dum negat eam obligationem, ex se minus tuta est, notabiliter, & clarè probabiliorem esse opposita tutiore? Certè non habetur, nisi fermè argumentum negativum, quòd scilicet hæc obligatio non probetur, & onus tale sine gravi ratione imponi non debeat, quam rationem etiam nos pro nobis adducere possumus in praesenti quaestione.

Sic etiam Munieffa, ex rigidioribus unus, docet, non esse peccatum mortale, distribuere in statu peccati mortalis sacrosancta in Euchari- stiam: & tamen Castropalao *tract. 18. de Sacramentis punct. 5. num. 12.* ait, hanc sententiam esse paucorum, & nullatenus admittendam: unde ergo illa tam clarè, & notabiliter major probabilitas? De Prospero Fagnano jam aliquid diximus n. 307. addendum ex eodem, quòd *eodem loco ibi citato*, ubi probabilitatem multum exagitat, tamen n. 448. ponat hanc conclusionem, quòd auctoritas unius gravis doctoris reddat opinionem probabilem, & fundamentum sufficiens eam tenendi, ac in praxin deducendi, si in contrarium nullus occurrat Doctor, & rationes utrinque aequaliter probabiles sint. Quomodo autem auctoritas unius Doctoris, nullatenus rationes majores pro sua sententia, quam stent pro opposita, afferentis, statim faciat eandem sententiam clarè, & notabiliter probabiliorem, imò, ut Fagnanus exigit, certam? Dein fac, casum esse novum, quem alii non-

dum examinàrint, an ideo opinio statim erit manifestè, notabiliter probabilior, aut certa, ob carentiam auctoris contrarii? Similia alii ostendunt de Julio Mercoro, itémque Vincentio Barono. Legatur etiam P. Gervasius Brisacensis, ex ordine Cappuccinorum, & videbitur, quòd rigorem primæ conclusionis, qua negat licitum, sequi sententiam minus tutam, nisi probabilior, sequentibus paragraphis, vel articulis valde mitiget. Solet huc etiam afferri, tum argumentum desumptum ex obedientia, superioribus debita, tum ex illo principio: *Melior est conditio possidentis*: sed de horum efficacia sermo redibit inferius: mihi huc usque dicta sufficiunt.

ARTICULUS VII.

Solvitur prima objectio ex SS. Patribus.

323. **O**B. 1. SS. Patres docent, nos debere sequi semper, aut sententiam tutiorem, aut probabiliorem, ergo non licet sequi aequaliter probabilem, antec. prob. asserendo textus, quos legere potes apud P. N. Thyrsium Gonzalez de recto usu opin. probab. *disert. 13. c. 2. §. 2.* Resp. Ut rectè observat Ralslerus in *norma recti disp. 3. quest. 9. art. 16. n. 707.* de hac quaestione inprimis non agunt Patres: dein quandoque suadent severiora, quandoque etiam benigniora permittunt. Ulterius non agunt semper asserendo obligationem, sed sæpè tantum consilium dando, quandoque etiam concionatoriè rem aliquantò magis exaggerando. Sanè usque ad tempora Magistri Sententiarum vix habetur aliquid firmi: ipsi certè textus, quos asserit P. Thyrsius, mea opinione non multum probant.

Et inprimis S. Clemens *epist. 5. ad suos discipulos* (si tamen epistolæ illæ sunt hujus Sancti, & incorruptæ, de quo videri meretur Bellarminus; quòdenim hunc textum Gratianus in *Decreto Cap. Relatum. 14. disp. 37.* referat, non reddit certam ejus auctoritatem) tamen hic, inquam, S. Pater aliud ibi non asserit, quàm Scripturas Sacras non esse privato sensu, nec juxta proprii duntaxat ingenii vim, & intelligentiam, accipiendas, sed ex majorum, seu Patrum traditione. S. Cyprianus tantum docet, religiosas mentes errorem deponere, & invenire veritatem, eundo ad Divinæ traditionis originem. S. Basilus ait, quòd, sicut corporea pondera per justam libram comprobantur, ita electio eorum, quæ ad vitam instituendam spectant, debeat fieri per liberum arbitrium, ratione regulatum. S. Augustinus vetat, asserre stateras doctos, & vult asserri Divinam, tanquam de Sacris Scripturis, & thesauris Dominicis. Lactantius, qui etiam allegatur, non est sanctus, nec Ecclesiæ Pater, ejusque opera à Gelasio Papa relata sunt inter apocrypha: & tamen etiam iste solummodo ait *loc. cit.* nempe l. 3. *Divinarum Institutionum. c. 13.* non debere nos potius trahi auctoritate, quàm veritate; cum æterna poena immineat, si nos persona inanis, aut opinio falsa, decipiat. Sed hæc omnia non sunt nobis contraria, eaque absque ulla tergiversatione ad-

mit-

mittimus, ut patet; nam dicimus, Sacram Scripturam non spiritu privato explanandam: dicimus, inquirendam esse veritatem, diligentia morali, pro qualitate negotii: at, si veritas deprehendi nequeat, non dicitur in his textibus, quid tum faciendum sit, nisi, quod in rem nostram Lactantius c. 27. dicat, stultum esse, velle praeceptis parere, quæ utrum vera sint, an falsa, dubitatur. Adde, quod *cir. c. 13.* tantum loquatur de autoritate Philosophorum gentilium, quod non facit ad rem.

324. Dices. S. Chrysostomus in opere imperfecto bomila 44. in *Matth.* ante medium sic scribit: *Si enim vestimenta empiurus gyras unum negotiatorem, & alterum, & ubi meliores vestes inveneris, & pretio villiori, ab illo comparas: quomodo non oportet populum circumire omnes Doctores, & inquirere, ubi sincera veritas Christi venundatur, & ubi corrupta: & omnium confessiones cognoscere, & veriore eligere, plusquam vestimentum?* Idem bomil. 13. in c. 6. ep. 2. ad *Cor.* in morali sub finem, juxta versionem, quam ego solam habui (P. Thyrsus aliam habuerit, accidentaliter diversam) sic ait: *Pulgi opiniones ne circumferamus, sed res ipsas expendamus. An non enim absurdum, ac preposterum fuerit, nos, cum de pecuniis agitur, aliis fidem non habere, sed numero, & calculo id committere: cum autem de rebus judicandum, in aliorum opiniones temere, ac velut obtorto collo trahi, idque, cum exactam rerum omnium lancem, ac normam, & amissim habeamus, nempe Divinarum legum sententiam?*

Resp. Auctor operis imperfecti illius, vel non est S. Chrysostomus, sed hæreticus: vel certe liber ille ab hæretico est corruptus; quia bomil. 4. habet propositiones Arianas. vide Belarminum de scriptoribus Eccles. in S. Chrysostomo. Verum, hoc omisso, textus tantum probat, deberi morali diligentia inquire veritatem, quod etiam dicimus. Sed neque omnino literaliter accipienda sunt ea verba; alias quivis rusticus deberet circumire omnes Doctores orbis, quod nemo prudens dixerit. Sicut etiam nemo, empturus vestem, circuit omnes mercatores, sed tot, ut moralem adhibuisse diligentiam possit censeri. Accedit, quod textus loquatur de inquirenda veritate fidei: qua in re non est utique statim credendum cuique ministrallo. Secundus textus etiam plus non probat, quam debere veritatem moraliter inquire, nec posse statim cuique credi, præsertim in materia fidei. Imo, cum S. Pater ibi loquatur de elemosyna, videtur tantum reprehendere minorem fidem divitum, qui promissionibus firmissimis DEI non satis fidunt, nec satis liberaliter erogant.

325. Solet etiam objici S. Gregorius Nazianzenus, qui *orat. 27.* ita scribit: *Atqui plerisque secus videtur, inquit: quid vero meâ interest, qui rei veritatem magis curo, imò solùm curo? hoc enim vel me condemnaverit, vel absolverit: hoc miserum vel beatum reddiderit: ex quo volunt adversarii inferre, non sententiam probabilem, sed veritatem excusare, ac esse sequendam.* Sed textus non venit ad rem. Loquitur ibi S. Nazianzenus de suis obrectatoribus, à quibus dicebatur, ambuisse infulas Constantinopolitanas, atque, se eorum judicia non curare, dummodo se conscientia propria non incuset.

Afferuntur etiam S. Bonaventura, qui citatur *tom. 2. opusc. de processu religionis proc. 5. c. 3.* itemque S. Bernardinus Senensis *serm. 17. in Dom. 2. quadragesima*, quorum verba vide apud P. Thyrsium de usu opinion. *probab. differt. 13. c. 2. §. 4. & 5.* quæ tamen, prout citantur, invenire non potui: afferuntur, inquam, isti SS. Doctores, tanquam nostræ conclusioni contrarii. Sed respondetur, vel ex iis nimium, vel nihil probati, nam SS. Bonaventura, & Bernardinus, si sitius accipiantur, videntur docere, ignorantiam juris, vel legis Divinæ, non excusare; utitur, ne aliquid contrarium definitioni Alexandri VIII. inde inferatur, explicandi sunt de ignorantia vincibili: & tunc nobis non opponuntur.

S. Antoninus, qui etiam ut nobis contraria citatur *1. p. tit. 3. c. 10. §. 10.* magis videtur nos favere; ait enim, quod cum bona conscientia potest quis tenere unam partem alicujus opinionis, secundum eam operari, excluso saltem scandalis, quæ scilicet pars habeat pro se notabiles Doctores, dummodo talis opinio non sit contra auctoritatem expressam Sacre Scripturæ, nec contra determinationem Ecclesie Catholice. Addit, quod operari non debeat dubitare, scilicet practice, sed ut formare bonam conscientiam de eo, quod credit, tanquam de probabiliori parte, scilicet practice, quatenus dictamine reflexo judicat, probabilis, vel moraliter certum esse, quod actio aliqua sibi liceat: id quod fieri posse judicat præcipue, quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an liceat, nec invenit, quod eum sufficienter moveat ad hoc, quod sit illicitum. Eodem loco citat Hostensium, qui in *extrav. de cognat. spon. Cap. si vir.* ait: *Ubi sunt diverse opiniones, & diversa judicia, semper humanior est preferenda, & æquior.* Quod dictum Sanctus hic nullo modo refellit, sed omnino approbare videtur: imò idem hic Sanctus. *3. p. tit. 13. c. 4. §. 7.* amplectens opinionem mitiorem circa recitationem Brevarii, ait, hanc sententiam tenendam: *Quia benignior est, & quia non debet Ecclesia alicui laqueum injicere.* Sed de S. Antonino iterum inferius.

ARTICULUS VIII.

Solvuntur aliæ objectiones ex SS. Patribus.

326. **O**B. 2. S. Augustinus *libr. 1. de baptismo, contra Donatistas. c. 3.* ait: *Quamquam, etiam si dubium haberet, non illic recte accipi, quod in Catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret, in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta præponeret: ergo ex S. Augustino peccatur, quando in salutis negotio incerta certis præponuntur.* Resp. dist. conf. peccatur præponendo certis incerta, in quibusdam negotiis, maxime, in quibus non habetur vera probabilitas de opposito. con. conf. universaliter, & in omnibus. neg. conf. S. Augustinus ibi agit de eo, qui aliquo modo adhuc infirmus in fide, robustius credit, quod utraque pars, Catholici scilicet, & Donatistæ, simul dicunt: interim tamen etiam, quod Catholici soli dicunt contra Donatistas, verum, & certum ha-

habet, atque adeo certus est, quoddam salutem necessarium sibi sit, in Catholica Ecclesia vivere: tamen, nescio, quibus de causis, vellet à Donatistis baptizari; cum tamen Catholici negent, extra casum necessitatis (de quo S. Doctor agit cap. *precedenti*) posse à Donatistis, tanquam hæreticis, baptismum suscipi, quamvis oppositum Donatistæ affirmant: & ait, talem graviter peccatum, si incerta certis præponat.

In hoc casu id nos quoque admittimus; quia, ut patet consideranti, talis nullam veram probabilitatem habet de licentia recipiendi baptismum ab hæretico, certumque ipsi est, non tantum tutius posse, sed etiam debere, baptismum apud Catholicos recipi. Nostra autem sententia non loquitur de casu, quo obligatio est certa, sed quo tantum certa est major securitas sententiæ, quæ sunt longè diversa; nam licet aliquando præponi incertam directam probabilitatem de licentia, alteri certitudini tantum de securitate majori sententiæ oppositæ, negari non potest; alias enim neque liceret operari juxta sententiam probabilissimam, contra magis tutam, adeoque certius securam: quod ab Alexandro VIII. in propositione 3. est damnatum.

327. Ob. 3. SS. Patres nullibi docent nostram sententiam: ergo non est ipsis conformis. Confirm. 1. SS. Patres docent, animarum regimen esse plenum periculis: sed non ita esset, si liceret uti nostrâ sententiâ: ergo. Confirm. 2. Sancti viri metuebant, etsi probabilius judicarent, aliquid esse honestum: ergo multo minus suadebant tantum æqualiter probabilia, & minus tuta. Resp. retorquendo argumentum. SS. Patres neque docent sententiam rigidiorum: imò de hac quæstione ex instituto non tractant. in forma neg. conf. vel dist. non est SS. Patribus positivè conformis. om. conf. non est ipsis conformis negativè, sive, nullatenus eis opposita. neg. conf. Ad 1. confirm. neg. min. Tamen adhuc est satis magnum periculum, ne omittantur etiam ea, ad quæ quis certò obligatur, ob varios scilicet timores, respectus humanos, spes, vel cupiditates, difficultates, & negligentias.

Accedit, quoddam sæpè occurrant casus novi, saltem ratione circumstantiarum, in quibus non statim occurrat, quid probabilius, vel æquè probabile, quandoque vix, quid Theologicè probabile sit: neque quisvis post lectam unam, aut etiam alteram casuum Summam statim erit universaliter bonus animarum dux: poterit tamen facilius esse bonus secundum quid, & aptus pluribus in locis agere parochum; aliàs si nemo, nisi in Theologia morali versatissimus, esset aptus animabus etiam ruri pascendis, quis rusticis provideret? Certè soli rigidissimi, qui ubique tuta præscribere vellent, etiam apti non essent spiritali regimini: sanè ad illos accederent rari. Ad 2. confir. neg. conf. Ubique viri sancti cum Jobo c. 9. v. 28. verentur opera sua, ne scilicet occulta passio irrepat, ne aliquis negligentia intercurrat &c. non tamen ideo nunquam suadent æqualiter probabilia aliis, licet forte ipsimet, ob majoris perfectionis amorem, faciant tutiora, non tanquam ex præcepto, sed tanquam ex consilio.

R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

328. Dices. SS. Patres semper suadebant quæ magis videbantur conformia legibus, ac SS. Canonibus: ergo & nos debemus ea suadere. Confirm. Post decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. non amplius est ita communis sententia benigna: apud Gallos, & Belgas viget rigor: ex aliis etiam multi à benignis ad rigidos transierunt: inter quos Eminentissimus Aguirre, item Elizalde, P. Thyrsus, & alii: quin ullus à rigidis ad benignos transierit: ergo. Resp. neg. ant. quod probari non potest, saltem in hoc sensu, quòd SS. Patres suaserint tutiora, tanquam sub præcepto posita, & non tantum sub consilio, seu tanquam magis perfecta. Imò etiam Patres in Conciliis (idem dicendum de Pontificibus) sæpè nil auli sunt statuere, quando viderunt sententias hinc inde esse probabiles: nec voluerunt homines ad tutiora adstringere. Certè Concilium Triburienfè habitum anno 895. sub Formoso Pontifice canon. 48. ait, se nec definire, nec refutare aliquid *propter eos, qui diversè de eo sentiunt*: imò minus tutam, nec notabiliter probabilior sententiam amplecti permittit, ut quis scilicet utatur conjugio, quod bona fide inuit cum filia suæ spiritualis commatris, de quo dubium inter doctos tunc temporis erat, an valeret. videatur Cabasutius in hoc Concilio, canon. 48. Ad confirm. Etsi transierint aliqui ad majorem rigorem, tamen adhuc pro sententia, minus rigida, præferim ea, quæ tantum in casu æqualis probabilitatis sententiæ minus tutæ, docet licitum esse, hanc sequi, stant valde multi auctores, de quo plura inferius.

ARTICULUS IX.

Solvitur objectio ab autoritate antiquorum.

329. Ob. 4. Omnis antiquitas sensit, debere nos sequi sententiam, aut tutiorem, aut notabiliter probabiliorum: atqui non est præsumendum, quòd DEUS tantis sæculis permiserit tam universalem errorem, in materia morali, & obvia: aut, quòd docti communilimè imposuerint tantum onus hominibus, absque sufficienti fundamento: ergo. Confirm. 1. Ipsi auctores benigni in aliis materiis sæpissimè probant aliquam obligationem, ex constanti traditione Ecclesiæ, quam colligunt ex communi usu fidelium, aut sensu Doctorum, per tempus immemorabile: ergo eadem probatio debet sufficere in hac materia. Confirm. 2. Doctores antiqui non sunt usi alia methodo regendi conscientias, nisi illa, quam didicerunt à majoribus, & quam viderunt, ab immemoriali tempore, à piis per consuetudinem adhiberi: ergo, cum semper adhibuerint eam, quam vocamus rigidam, signum est, illam methodum fuisse semper usitatam in Ecclesia DEI, & ab Apostolis derivatam in SS. Patres, ab his verò in posteros.

330. Resp. Similia à Mercoto, ac aliis, sæpè dicuntur, sed non probantur: nec libri, aut loci, ubi doctrina hæc contineatur, allegantur. In forma neg. interim majorem: de minore quid sentiam, paulò post dicam. Utrique ne-

R

gar

gari non potest, ex antiquis multis nobis fuisse contrarios; at, quod omnes contrarii fuerint, probari non potest: & imprimis, quod attinet ad SS. Patres, jam vidimus, ex iis solidi nihil posse probari: cum neutri parti sit factum exploratum, quid isti senserint: idem esto iudicium de aliis Doctoribus usque ad initium Theologiæ Scholasticæ, & Petrum Lombardum. Post hunc ex Scholasticis pro nostra sententia stant non pauci ex antiquis, quos afferemus in sequenti questione: quibus accedunt illi, qui affirmarunt, in dubio cæteris paribus sequendam benigniorem, ut S. Antoninus, Hostiensis, citati n. 325. & alii.

Favent nobis etiam ij veteres, qui admiserunt, excusare ignorantiam invincibilem à peccato; nam in æstimatione morali planè datur in casu æqualis probabilitatis aliqua ignorantia invincibilis ex n. 317. qui verò negarunt, hanc ignorantiam excusare, fuerunt aperte nimium rigidi. Sed & ipsi recentiores, rigidi dicti, non videntur constanter sententiam rigidam amplecti; ut enim ostensum à n. 321. sibi non constant in suo rigore; ut adeò autoritas sententiæ rigidioris, etsi sit magna, tamen non sit tanta, ut in ejus comparatione autoritas sententiæ benignioris, etiam ab antiquis proveniens, & præsertim recentiorum plurimorum consensu suffulta, sit minus habens, seu levis, censenda.

331. Jam, quod attinet ad minorem, diximus n. 260. debere admitti, quod DEUS permiserit valde diuturno tempore aliquem errorem, aut antiquorum, aut recentiorum: & non esse rationem dicendi, quod eum potius permiserit posterioribus, quam prioribus temporibus; quia DEUS, & potuit permittere errorem, qui per accidens esset multis causa peccati formalis, & potuit permittere errorem, qui esset causa peccatorum materialium. Cæterum, quod fuerit error prorsus universalis, ut omnes Doctores decepti sint, probari non potest: imò jam est ostensum, & ostendetur infra ulterius, etiam antiquiores quosdam rigorem hunc non approbasse; quare verum non est, quod omnes Doctores onus hoc grave imposuerint: quod autem illi, qui id imposuerunt, sine fundamento sufficienti id fecerint, probatur partim nostris argumentis, partim etiam solutione objectionum.

332. Ad primam confirm. neg. conf. & paritatem. In illis casibus ordinariè agitur de lege positiva Divina, cujus existentia potissimum ex constanti praxi est probanda, & hinc auctores adducuntur tantum ut testes continuæ praxis: in nostro autem casu agitur de lege naturali, scilicet, quod debeamus in dubio semper sequi tutius, vide num. 259. Insuper negatur suppositum, quod tam constans semper praxis, & opinio fuerit: certè istam adversarii non probant. Accedit, quod sint rationes graves in oppositum à paritate cum ignorantia invincibili, cumque legibus civilibus, à maxima gravitate oneris &c.

Ad 2. confirm. Rectè ait recentior quidam, hoc argumentum probare nimium; nam sic nulla sententia veterum deferri unquam posset, & omnis eorum doctrina deberet transferri ab Apostolis tradita, quod non est verum; cum multæ antiquorum sententiæ sint etiam ipsæ an-

tiquæ, sicut est innegabile. Certè complures ex antiquis Doctoribus censuere, non excusare à peccato etiam ignorantiam invincibilem, quod defacto communissimè negatur, & negati debet post decretum Alexandri VIII. damnantis triginta, & unam, propositiones, & præsertim secundam, quam adduximus n. 57. Si dicas, id non omnes sensisse, id quidem concedo (quavis aliter senserit Gerson citatus num. 260.) at vicissim etiam dico, pariter non omnes antiquos sensisse, quod semper sequenda sit opinio tutior, aut probabilior. Si replices, saltem multos istud sensisse, repono etiam multos sensisse, non excusare ignorantiam invincibilem, imò in hoc principio fundasse rigidam suam affectionem. Accedit, quod DEUS decreverit, successivè illustrare Ecclesiam suam: insuper plurima disputationibus hominum reliquerit. Sic ante Scotum Immaculata Conceptio Beati-ssimæ Virginis, per unum, aut alterum sæculum, ita latuit, ut vix non erronea conferetur pia sententia, etiam maximis viris, in forma neg. ant. & conf. quæ non probantur.

333. Dices 1. Si sententia rigida non esset vera, nunquam eam tanto consensu fuissent amplexi Doctores; quia est sensui valde ingratum. At verò sententia, dicta benigna, sensui valde aridet, atque adeò mirum non est, statim fuisse in mores inductam. Hoc argumentum videtur alludere ad demonstrationem, quæ pro Catholica Religionis veritate solet alteri, scilicet eam nunquam propagandam fuisse sine miraculis; cum sensui sit valde adversa: cum e contra Machometismus, sensibus omnia indulgens, facile propagari potuerit absque prodigiis: atque adeò hoc argumentum sententiam benignam, saltem aliquo modo, cum Machometismo comparare videtur: quidquid autem de hoc sit, Resp. facillimè negando suppositum, quod tantus fuerit consensus Doctorum, & multò magis negando, quod homines ita communi studio fuerint in executione hanc sententiam amplexi, sicut innumeri populi amplexi sunt Catholicam fidem: certè à multis sententia hæc dicitur fuisse occasio aliqua multorum peccatorum formalium; eò quod multi ex erronea conscientia peccaverint, scilicet veram existimando sententiam rigidam, nec tamen eam sequendo. Nec DEUS deseruit, uno, vel altero sæculo, Ecclesiam suam, tum, quia nihil mali fiebat, si homines tutius sequerentur, tum, quia non omnino universalis erat consensus: potest autem DEUS permittere errorem, seu conscientiam erroneam, etiam in pluribus, quin possit dici deserere Ecclesiam suam, ut est innegabile. videantur dicta num. 260.

Quod autem dicitur, sententiam benignam, utpote sensibus mollem, statim placuisse recentioribus, seu Bartholomæum Medinam secutis scriptoribus, si ita intelligatur, quasi ipsismetiam arripserit ejus usus, non congruit sanctitati magnæ plurimorum talium recentiorum. Certè, si quis legat, quæ Patres Dominicani scribunt de Dominico Bannez, Joanne à sancto Thoma, ac aliis: vel quæ nostri de Suarezio, Lessio, Thoma Sanchez &c. non sibi facile persuadebit, eos sensui ita fuisse addictos, ut in hujus gratiam laxas doctrinas in scholas invehere voluerint.

nint. Sed nec in gratiam aliorum voluissent perdere animas suas, & doctrinam, propria opinione nimium laxam, orbi obtrudere. Quod autem jugum Domini, quantum licet fieri posse putarunt, reddiderint suave, & leve, reprehendendi non sunt.

334. Dices 2. Etsi omittatur, quod Doctores plurimi stent pro nostra sententia, non ideo est vera: ergo tamen non licet eam sequi, prob. ant. ut ait Seneca de vita beata c. 2. *Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum pessimi turba est:* ergo. Resp. dist. ant. non ideo hæc sententia est certo vera, om. ant. est probabilis vera. subdist. non est ex sola autoritate, om. non est ex ista, simul, & ex ratione, neg. ant. & conseq. Non sola auctoritate, sed etiam, & potius, ratione sententiam nostram probamus. ad prob. antec. dico, non esse satis modeste huc applicatum dictum Senecæ. Auctores gravissimi, & doctissimi, atque plurimi eorum etiam sanctissimi, non sunt tantum turba quedam, in pessima quæque, aut ignorantia vincibili, aut etiam malitia vix corrigibili, proruens: unde, quamvis multitudo pessimorum exemplorum non reddat sententiam verosimilem, id tamen utique præstat cumulus maximorum virorum, in aliquid consentientium: & si numerus Doctorum non reddat sententiam æstimabiliorem, ad quid adversarii tanto studio pro sua opinione auctores corradunt? ad quid toties prædicant, omnes antiquos pro ista stare?

ARTICULUS X.

Solvuntur objectiones à ratione.

335. **O**B. 5. Juxta nostra principia posset quis licet agere contra legem, quandoque est probabilis opinio de dispensatione, vel excusatione: hoc est falsum: ergo. Confirmatur. Qui agit contra sententiam tutiorem, agit contra conscientiam: ergo male agit, prob. ant. conscientia dicat, agendum esse tutius: ergo, si quis hoc non agit, agit contra conscientiam. Resp. neg. maj. in eo casu non datur æqualis probabilitas immediatè de licentia actionis, sed tantum de aliquo remoto, scilicet de dispensatione, vel excusatione: non est autem aequaliter probabile, quod quis, supposita tantum probabilitate de dispensatione, vel excusatione, licet agat; quia, quando lex est certa, & dispensatio tantum dubia (qualis est illa, quæ tantum est aequaliter probabilis) tenetur quis legem observare, ex dictis n. 263. Ad confirm. neg. ant. ad prob. dist. antec. conscientia dicat, agendum tutius, tanquam ex præcepto, neg. antec. tanquam ex consilio. om. antec. & neg. conseq.

336. Ob. 6. Quilibet, volens navigare ad Indos, eligit navem, tutius, & probabilius illuc perventuram: ergo quilibet volens venire in cælum, debet etiam eligere medium tutius, & probabilius. Resp. Hoc argumentum probaret, quod neque liceret uti sententia probabiliori; quia navigaturus ad Indos, cæteris paribus, si pru-

denter agit, eligit, si potest, navem certo perventuram, & non tantum probabilius perventuram. In forma dist. antec. si cætera omnia sint paria, conc. antec. secus, neg. antec. & sub eadem dist. conc. vel neg. conseq. si quis enim habet rationabilem causam, e.g. quia navis minus tuta, pergit in aliquem portum, ubi ipse magnum potest sperare lucrum, vel quem cupe-ret etiam lustrare: vel quia in minus tuta navi habet aliquem, qui ipsi in via præstet alimenta, vel quia vitat nimis magnos sumptus, ipsi valde difficiles &c. potest prudenter eligere navem minus tutam, modo ea adhuc moraliter tuta sit.

Pariter in nostro casu potest quis ob rationes suas eligere sententiam minus tutam, æqualiter tantum probabilem; quia hæc omnino moraliter tuta est, præsertim, si per principia reflexa deponatur omne dubium; tunc enim non est periculum peccati, nisi materialis, quod à cælo non excludit, quando quis non tenetur illud evitare, ut non tenetur in nostro casu ob nostras rationes. Nec dicas, rem nullam comparari posse cum periculo salutis; nam etiam eodem fere modo nullum lucrum æquivaleret vitæ, & tamen non censetur imprudens, qui ob lucrum eligit navem minus quidem, attamen adhuc moraliter tutam. Dein non est periculum salutis in nostro casu. vide dicta n. 283.

337. Ob. 7. Stante æquali probabilitate, pro & contra legem, est dubium de licentia: sed, hoc stante, non licet operari: ergo. Confirm. Æqualis probabilitas non potest esse certa agendorum regula: ergo non potest præbere licentiam agendi. Resp. dist. ma. stante æquali probabilitate, est dubium speculative, vel remotum, conc. ma. est dubium practicum, seu proximum, & tale, quod per principia reflexa non possit prudenter deponi. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conf. In casu æqualium rationum, pro & contra legem, potest quis reflexè dicere, legem sibi esse moraliter dubiam, nec sibi sufficienter cognitam, aut promulgatam, adeoque non obligare: & sic potest, per hæc, vel similia principia reflexa, dubium practicum deponere. Ad confirm. dist. antec. æqualis probabilitas non est regula certa, se sola, sine adjumento principiorum reflexorum. conc. antec. non est regula certa cum istis. neg. antec. & conseq. Posita æquali probabilitate de non existentia legis, potest quis secum ratiocinari ulterius, ac dicere, legem dubiam, seu invincibiliter ignoratam, non obligare, seque prudenter id facere, vel omittere, quod omnino absque passione prudenter judicat, sibi esse licitum, vel non præceptum. vide n. 223. ubi ostensum, quomodo possit dictamen reflexum certum de licentia erui ex præsupposita æquali probabilitate &c.

338. Ob. 8. Honestas, vel inhonestas objectiva, seu ipsarum actionum, non dependet ab opinionibus humanis: ergo, si actio non sit in se honesta, non potest excusari per dictamen probabile, sive directum, sive reflexum. Resp. Hoc argumentum (ut patebit expendenti probaret, nec excusare ignorantiam invincibilem, nec certitudinem apparenter talem, quod est falsum. In forma dist. antec. honestas, vel inhonestas materialis objectiva actionum, distin-

Actum ab actu voluntatis, non dependet ab opinionibus humanis. om. antec. honestas materialis objectiva, actionum ipsius voluntatis, seu ipsarum, volitionum. subdist. honestas positivè talis. om. ant. honestas negativè talis, seu non inhonestas. neg. antec. & conseq.

Explico rem in exemplo. Ponamus, aliquem invincibiliter existimare, mentiri in bonum reipublicæ esse licitum, & consequenter eum, hac persuasione motum, reipsa mentiri (eodem modo discurrendum est de aliis objectis, sive ex se, sive ex prohibitione malis) in hoc casu conceditur, mendacium esse materialiter malum, nec hoc dependet ab opinionibus humanis. At verò de actu voluntatis, imperante mendacium, aliter discurrendum est; nam iste in hoc casu in se non habet aliquam entitativam, seu objectivam, etiam tantum materiale, malitiam: consequenter est negativè saltem honestus, seu non est positivè inhonestus; nam talem actum à positiva tali inhonestate excusat ignorantia invincibilis; actus enim voluntatis non specificatur ab objecto præcisè, ut istud est in se, sed ut proponitur ab intellectu; unde, sicut objectum, in se etiam bonum, si per dictamen ultimum representetur ut malum, specificat, seu reddit actum malum: ita etiam objectum, e. g. mendacium, si per dictamen ultimum (quod tali homini, qui invincibiliter ignorat, mendacium esse malum, non representat istud ut malum, sed potius ut bonum) si, inquam, per dictamen ultimum representetur ut bonum, non potest actum, amplectentem e. g. mendacium, reddere positivè malum.

Quod autem facit ignorantia invincibilis, idem ex nostris rationibus facit dubium invincibile, vel æqualis probabilitas: atque adeò inhonestas, vel honestas, saltem negativa, actus voluntatis, dependet multum à præcedenti cognitione intellectus; si enim hæc bona fide, seu invincibiliter, aliquod objectum proponat ut honestum, vel saltem proponat ita, ut possit judicari, per principia reflexa, honestè amabile, vel factibile, tunc actus voluntatis, objectum illud amans, vel amplectens, erit honestus. Cum autem in casu æqualis probabilitatis cognitio proponat objectum, ita, ut saltem per principia reflexa possit judicari honestè amabile, vel factibile, hinc actus voluntatis consequens est honestus, saltem negativè, sive non inhonestus.

339. Alia esset quæstio, an talis actus sit positivè honestus, seu etiam meritorius, de quo adhuc lis est inter auctores; cum aliqui velint, omnem actum tendentem in objectum in se, seu independentem à modo representandi intellectus, materialiter malum, non posse esse positivè honestum; quia, ut ajunt, bonum est ex integra causa, malum ex quocunque defectu. Alii verò putant, talem actum voluntatis esse positivè honestum; cum alijs, qui putaret, se obligatum ad mortem subeundam pro proximo (quando tamen reverà obligatio illa non daretur, sed potius obligatio conservandi suam vitam) eisi mortem reipsa subiret, tamen nihil mereretur, quod videtur valde durum. Quidquid tamen de hac quæstione sit, conclusioni sufficit, talem non peccare; an verò etiam mereatur, hic non decido, quamvis valde inclinem, talem,

si agat ex motivo virtutis, etiam posse mereri.

340. Ob. 9. Non ignorat legem, qui potest prudenter judicare, eam dari: sed, qui habet æqualem probabilitatem pro lege, potest prudenter judicare, eam dari: ergo non ignorat eam, neque potest prætereundere ignorantiam invincibilem. Resp. retorq. arg. Etiam non scit, neque in sensu aliquo morali, legem, qui potest prudenter judicare, non dari legem: sed hoc juxta adversarios potest, qui habet æqualem probabilitatem contra legem: ergo. Si adversarii vellent negare hanc minorem, nego etiam illam priorem; si enim sunt æquales rationes, pro, & contra legem, poterit pro libitu utriusque assentiri, vel neutri poterit. In forma dist. ma. talis non ignorat legem ignorantia proliis omnimodâ. conc. ma. ignorantia moraliter tali, & sufficiente ad eum excusandum ab obligatione observandi legem, neg. ma. & om. mi. neg. conseq. Etiam quando quis habet tantum aliquam probabilitatem, quamvis notabiliter minorem pro existentia legis, hanc non omnimodè ignorat, quin tamen juxta adversarios, quibuscum modò agimus, debeat eam observare. Sufficit igitur ignorantia aliqua moraliter talis, & aliquantò laudis dicta, seu talis, ut quis ob eam adhuc moraliter, & quidem invincibiliter, dubius sit, an lex detur, vel non; tunc enim lex nondum est sufficienter ei propofita, vel intimata.

ARTICULUS XI.

Solvuntur alie objectiones à ratione.

341. **O**B. 10. Certus de lege, & dubius de exceptione, debet servare legem, seu agere iustius: ergo certus de lege e. g. non laborandi serviliter diebus festis, & dubius, an labor sit servilis, debet servare legem, & laborem omittere: item certus de lege audiendi omnibus diebus festis sacrum, & dubius, an sit dies festus, debet sacrum audire; & tandem etiam certus de lege universalis, qua DEUS præcipit servare omnes leges, & dubius, an hæc, vel illa lex existat, teneatur eandem servare. prob. conseq. In omnibus his casibus est dubium de exceptione à lege: ergo. Resp. supposito, quòd sit verè dubium, ob æqualitatem, vel defectum rationum, in utramque partem, & quidem dubium invincibile, neg. conseq. quoad omnes partes.

Aliud est, quando certus es de lege universaliter omnes personas, vel actiones comprehendente, pro certo die, aut certis circumstantiis, & dubitas tantum, an per accidens ob difficultatem, vel aliam causam extrinsecam, excuseris. Aliud est, quando dubitas, an lex sit universalis, & per se comprehendat omnes personas, atque actiones. In priori casu est lex certa, & excusatio dubia: unde debes legem servare; alijs enim, si sufficeret dubia quævis excusatio, sequeretur nimia transgressio legum. At

At in altero casu non est dubium propriè de ex-
cultatione, sed de lege ipsa, & mente legisla-
toris, an scilicet voluerit sua lege comprehendere
omnes personas, vel actiones, e.g. an pro-
hibendo actiones serviles, voluerit tantum
prohibere actiones certò, vel etiam probabilius,
serviles, an verò etiam dubiè tales: & pari ra-
tione, an obligando ad audiendum sacrum, vo-
luerit obligare, omnibus diebus festis, non tantum
certis, sed etiam dubiis, ad illud audi-
endum. Similiter, quando DEUS vult obser-
vari omnes leges, dubium est, an velit servari
eas tantum, quæ certò, vel probabilius, tales sunt,
an verò etiam dubiè tales.

342. Ob. 11. Ex obligatione sequendi
sententiam tutiorem, aut probabiliorum, non se-
queretur nimia difficultas: ergo potissima no-
stratio est nulla. prob. ant. non requiritur, ut
quis sequatur, quod absolute est probabilius, sed
quod post sufficientem diligentiam, operanti est
probabilius: sed hoc non est nimis difficile: er-
go. Confirm. Judex, vel Medicus, debet etiam
juxta nos sequi probabiliorum, aut tutiorem: in-
super scientiarum, præsertim Theologicarum,
Professores, tenentur dictare, aut asserere, quæ
ipsis videntur probabiliora: quin in his officiis
homines apprehendant nimiam difficultatem,
aut perplexitatem: ergo ista etiam non orientur
in homine privato, etli obligetur ad sententiam
probabiliorum. Resp. neg. antec. ad prob. neg.
min.

Hoc ipsum est valde difficile; nam, cum
quis rarò inveniat tantam præponderantiam mo-
tivorum, ut absque passione possit dicere, sibi
aliquid, præsertim minus tutum, esse notabili-
ter, & clarè probabilius, teneretur quis ferè
semper ad tutius, præsertim, cum tempus sæpè
non sinat, actiones differre, donec major proba-
bilitas pro licentia earum inveniat. Sanè viri
doctissimi ordinariè non audent, sententias suas,
tquam clarè, & notabiliter probabiliores, pro-
ponere, quamvis aliquantum probabiliores ju-
dicent. Imò, quo plùs materiis moralibus stu-
dent, eò plùs dubitant; quia conflictus ratio-
num sæpissimè in materiis adhuc controversis est
tantus, ut clara, & notabilis victoria, difficulter
deprehendatur.

Ad confirm. Quantum attinet ad Professores,
sanè debent sæpè esse contenti, si post dili-
gentiam competentem, ab ipsis adhibitam, inve-
niant sententiam aliquantò probabiliorum: & de
meis nunquam dixerim, omnes esse notabiliter
probabiliores oppositis; licet enim quasdam ta-
les judicem, non judico alias. Quod ad judices
attinet, inprimis non est eadem difficultas, con-
demnandi alium, ac se ipsum: & hæc difficultas,
quæ ab adversariis cuilibet homini imponitur,
est absque comparatione major. Secundo. Ju-
dex sæpè potest uti illo principio: *Melior est con-
ditio possidentis*: quod adversarii negant prodes-
se privato extra materiam justitiæ. Tertio. Po-
test judex sæpè partibus suadere compositio-
nem, vel divisionem: hoc privatus non potest,
præsertim in infinitis materiis extra justitiæ.

343. Quod attinet ad Medicos, ipsi ver-
santur tantum circa unam materiam, scilicet cir-
ca sananda corpora, in qua quivis pro se ample-
ctitur probabiliorum absque difficultate, quam

neque habet Medicus; neque enim debet care-
re ullo commodo, si probabiliora adhibeat. So-
lùm fortasse aliquando carere debet experientiâ,
quam posset sumere de aliquo novo medica-
mento: sed potest hoc probare in aliis animalibus,
vel, si id fieri nequit, potest supersedere eâ
experientiâ; non enim vita hominum est creata à
DEO, ut eâ utantur Medici ad suas experientias.
Dein, si Medicus habet notitiam sufficientem
pro suo officio, in magis obviis facile sciet, quæ
sint probabiliora remedia.

Si morbus est extraordinarius, faciat, quan-
tum potest in circumstantiis illis, & quæ proba-
biliora judicat, adhibeat; neque enim ab eo exi-
gitur, ut semper notabiliter probabiliora adhi-
beat; cum ea sapius nesciat (certè non semper
Medici audebunt dicere, remedia sua esse nota-
biliter probabiliora) hac ratione suo officio fecit
satis. Interim utique etiam Medicus debet stu-
dere, ut morbum, ejusque vires, intelligat, & re-
mediorum vim ritè agnoscat. In forma neg.
conseq. quia in his non est tanta à longè difficul-
tas, quanta esset, si quilibet privatus in omni ca-
su deberet sequi tutius, aut probabilius.

344. Ob. ultimo. Ut quis possit licitè se-
qui aliquam sententiam, debet eam posse abso-
lutè judicare veram: sed, stante tantum æquali
probabilitate, non potest quis absolutè, & qui-
dem prudenter, judicare, sententiam minus tu-
tam esse veram: ergo. Hic est adversariorum re-
centiorum Achilles. Sed inprimis, quæro: vel po-
test quis, sententiam aequaliter probabilem tuti-
orem judicare absolutè veram, vel non: si potest
istam judicare absolutè veram, potest etiam judi-
care veram minus tutam; quia rationes sunt, ut po-
nitur, æquales, & major, vel minor securitas, non
reddit sententiam magis, vel minus veram: si
autem potest, minus probabilem judicare veram,
tunc potest etiam juxta adversarios judicare,
actionem sibi esse licitam: cur igitur eam non pos-
sit facere? At, si non potest judicare sententiam
tutiorum absolutè veram, consequenter nec po-
test judicare, actionem sibi esse prohibitam: cur
ergo statim eam sibi judicet vitandam?

Resp. In forma neg. ma. quam adversarii
nunquam possunt probare. Licet aliquis non af-
firmet, actionem, directè in se spectatam, esse
licitam, seu sententiam directam de ejus licentiâ
esse veram, potest tamen sibi formare dictamen
reflexum, moraliter certum de ejus licentiâ,
& sic licitè eam efficere, scilicet affirmando, le-
gem esse dubiam, & consequenter, hic & nunc,
probabilius non obligare, etiam ex eo, ne nimi-
um onus imponatur hominibus. Potest insuper
experimentaliter nôsse, quod hoc absque passio-
ne, & judicio, quantum in ipso est, prudenti, ju-
dicet: & consequenter etiam prudenter judicet,
actionem sibi esse licitam, nec se peccare, eam
ponendo; eò quod certum sit, illum non pec-
care, qui post omnia, absque passione, & maturè
considerata, judicat, actionem sibi esse licitam:
de quo dictamine reflexo, hinc inde jam egimus,
maximè à n. 223. & seq.

345. Dices. Licet quis, stante æquali pro-
babilitate, non possit affirmare prohibitionem,
vi legis, directè, & immediatè versantis circa hoc
objectum, tamen potest eam affirmare ex
aliis principiis, e.g. in dubio tutius esse eligen-
dum;

dum: non esse exponendam animam periculo peccandi: verbo, ex omnibus illis rationibus, quibus adversarii probant suam sententiam. Resp. nos æquali, imò majori jure dicere, ex similibus rationibus, mediatis, vel reflexis, posse talem affirmare licentiam actionis; hoc enim est, quod hucusque probare conati sumus, & ut speramus, non inefficaciter. In forma neg. illat. quia satis hucusque probavimus, ea principia non probare intentum adversariorum.

ARTICULUS XII.

Quid censeant. Authores de sententia minus tuta, & minus probabilis.

346. **N**on instituitur questio de sententia minus tuta, quæ est tantum modicè minus probabilis, ita, ut excessus probabilitatis, qui datur in sententia tutiore, non sit notabiliter major. De hoc non opus est agere; quippe ex nostris principiis sequitur, quod non detur obligatio sequendi tutiorem: & ita sentiunt Theologi non tantum benigniores, sed etiam benigni, hoc est, qui solum admittunt licitum usum sententiæ æquè probabilis; nam est communiter receptum ab authoribus, quod parum pro nihilo reputetur; hinc modicus excessus in moralibus non curatur, & sententiæ tales sunt in morali æstimatione adhuc æqualiter probabiles. videantur dicta n. 319.

Igitur quaeritur hic maximè de sententia minus tuta, simulque notabiliter minus probabilis, ita, ut excessus probabilitatis pro opinione tutiore sit satis clarus: nec levis tantum momenti, sed notabilis. Qui termini planè ulterius explicari non possunt, sed cuivis prudenti sunt satis aperti, atque etiam experientiæ satis noti; quippe quivis utique advertere, & cognoscere potest, atque in se ipso experiri, an à motivis pro sententia tutiori intellectus illius trahatur, clarè, sensibilibiter, ac notabiliter magis, ad assentiendum istis motivis, quàm oppositis, an non. Dico *motivis, seu rationibus*; nam, si quis trahatur à meticulositate, vel anxietate animi, vel etiam affectu ad tutius, propterea sententia non est magis probabilis; sed debet quis trahi à rationibus, sive intrinsicis, sive extrinsicis, ut cuilibet rem hanc consideranti facile patet. In hoc itaque casu quaeritur, an tamen liceat, sequi sententiam minus tutam, & notabiliter minus probabilem.

347. Plurimi, & absque dubio magni viri, ajunt, esse licitum, sequi sententiam minus tutam, & notabiliter minus probabilem, modò adhuc verè Theologicè probabilis sit: hoc ipsum tamen etiam magni, & plurimi auctores negant; nam negant hoc imprimis omnes, qui rigidi vocantur, seu, qui negant, licere sequi sententiam minus tutam, & non notabiliter probabiliorem: qui ex antiquioribus Bartholomæo Medina fuere quamplurimi, teste Joanne Tabienfi, vel communius dicto Tabiena, qui scripsit circa annum 1525. § 1530. & in *sua summa proœmio* ait, se perlegisse innumeros penè, & diffu-

fos libros in his materiis, nempe moralibus, seu conscientie casibus, de quibus & ipse scripsit suam *summam* sat grandem. Sed & Antonius Possevinus in *bibliotheca selecta* l. 3. c. 22. circiter sexaginta ex antiquis enumerat, qui de iisdem conscientie casibus scripserunt. Licet autem quidam ex his antiquis (de quibus postea) doceant, licere sequi sententiam minus tutam, modò æqualiter, vel quasi æqualiter probabilis, sit, tamen certè pauci adduci possunt, qui defendant, quod liceat sequi sententiam, etiam notabiliter minus probabilem. Quamvis enim Terillus, pro suo in omnino benigniorem sententiam affectu, plures antiquorum cogat in eam sententiam, tamen colligi potest oppositum, ex ipsis eorum verbis, quæ melius referuntur à Ralslero in *norma recti disp.* 3. q. 8. a. 2. quàm à Terillo: & meretur videri eadem *norma recti loc. cit.* itemque *disp.* 3. q. 10. a. 1. n. 926. § 931. Sanè Vasquez, Azor, Sanchez, Amicus, aliique ingenuè fatentur, antiquos, sententiæ omnino benignæ potius adversari, quàm favere.

348. Quodsi quis antiquos tanquam meros *Summistas*, aut tanquam oves ovem, & grues gruem sequentes, contemnere veller, meminerit ex La Croix, auctore adversariis æstimatissimo, l. 1. n. 160. § 162. non esse tantum *summistas*, qui compendia scribere variarum doctrinarum post examinatas sententias, aut traditam Theologiam (quales fuere antiqui quàm plurimi, quorum opera, vel opuscula reveremur) sed eos esse tantum *summistas*, qui sententias à se non examinatas, tantum ex aliis exscribunt; quod fecisse aliquos paucos non negaverim, sed universaliter hoc de antiquis, aut plurimis eorum, dici absque injuria minimè potest. Contra de quibusdam recentioribus, benigniorem sequentibus, idem absque ulla injuria dici potest; cum, & ex his oves, & grues, absque dubio fuerint.

Neque etiam, tanquam exceptio, contra antiquos objici potest, eos nixos fuisse falsis principiis; nam imprimis plures gravissimi viri nixi non sunt illis, quod nulla detur ignorantia, aut ea non excuset, ut est apertum ex textibus in *norma recti* citatis; vicissim autem, etiam recentiores plures, nixi sunt principiis, si non aperte falsis, saltem prorsus incertis: e. g. quod quis cuilibet, etiam minus probabilis opinioni, prudenter possit absolute assentiri ut veræ: quod omnis prudenter agat, qui rationem quamcunque probabilem pro se habeat: imò quidam etiam nixi sunt principiis, aut ab Alexandro VII. aut ab Innocentio XI. damnatis. Secundò, ut supra diximus, etsi ratio auctoris non videatur efficax, vel solida, tamen ejus autoritate, præsertim, si alias magnæ æstimationis sit, meritò firmari potest sententia, de qua re videatur, n. 299.

349. Rursus sententia, negans licitam praxin sententiæ minus tuta, minusque probabilis, est plurimorum recentiorum, & in dies videtur sumere incrementa, saltem, ut recedant auctores à nimis benigna, & accedant ad mediam, ita, ut, quamvis non velint, sequendam esse probabiliorem, aut tutiorem, negent tamen etiam, licitum, sequi notabiliter minus probabilem. Galili universaliter, Belgæ ut plurimum, negant, licitum usum sententiæ minus tuta, & minus probabilis:

habilis: quos, si omnes, vel plures, quis vellet Janenistis annumerare, maximis viris palmarum injuriam faceret: eumque videretur etiam tangere Innocentius XII. in suo Brevis ad Episcopos Belgii an. 1694. in quo istis injungit, ne permittant, quenquam vagam, & invidiosa Janenismi accusationem, traduci, nisi docuerit aliquam ex propositionibus in Janenio damnatis: quod Breve, ejusque verba ad hanc rem facientia, citat Cardinalis Aguirre in synopsis Conciliorum Hispanicorum proemio num. 40. quo in proemio etiam lectori dat rationem operis sui, simulque sui transitus à benigna sententia ad rigidiorē.

Certè Cardinales, atque Episcopi Galliae plusquam centeni, qui fortissimè modò contra Janenium, atque Quesnellum stant, & hac in causa, plus longè pro Catholica Ecclesia praeferunt, quam multi auctores benigni in Germania, aut alibi, Janenistae non sunt, & tamen sententiam omnino benignam rejiciunt: sed & alii Catholicissimi Doctores, & inter eos etiam nostri omnes in Gallia, Episcopis in hoc consentiunt, quin Janenii sequaces dici queant. Scilicet, videtur mihi rigidiori sententia non alio jure obijci Janenismus, quam scientiae mediae Semipelagianismus; quia hisce sententiis haeretici utrique abusi sunt. Sicut autem rigidi quidam excessere nimium in rigore, ita benigni quidam in laxitate: & plures laxae, quam rigidae sententiae condemnatae sunt.

350. Plures quoque ex Italis, atque Hispanis, inter quos Cardinales, Aguirre ex Ordine S. Benedicti, Laurea ex Ordine S. Francisci, ac Pallavicinus ex nostra Societate (ut taceam Cajetanum, ac Bellarminum, qui etiam citantur) à rigida, vel certè à media stant, & quidem Aguirre, ac Pallavicinus, deserta, quam prius tradiderant, sententiā omnino, benignā, ut de se testatur idem Aguirre in eodem proemio: praesertim autem plures ad rigorem accessere ex iis, qui scripsere post P. Thyrsium; unde Viva de Jubileo q. 3. a. 1. sub finem de sententia rigida ait: In bono lumine solide, ac ingeniose, jam collocata à P. Thyrsio Gonzalez Praeposito Generali Soc. JESU, passim à Doctores sua cum laude propugnatur.

Sed nec Germaniae nostrae nova est sententia, rigida dicta, & ut tantum de vicinioribus locis (quid enim in aliis factum, mihi non sat perspectum) dicam, in universitate Oenipontana bis, in Dilingana semel propugnata est, & typis in lucem data: item semel saltem in Herbipolensi à P. Christiano Hartmann S. J. editis a. 1703, thesibus, in quibus fol. 72. dicitur, non licitum esse, sequi sententiam minus probabilem sine speciali ratione, attamen cum ista id licitum esse: sed illa specialis ratio, praesertim talis, qualis ibi assignatur, e. g. obedientia, vel mandatum superioris, facit sententiam, ex aliis rationibus minus probabilem, hac, vel simili accedente, probabiliorem, vel saltem aequè probabilem, ut dicemus n. 380. Tenet eandem sententiam etiam P. Gervasius Brisacensis, ex Ordine Capucinatorum, vir valde doctus, & quem plures ex eo Ordine Lectores praeflegunt, atque absque aliis dictatis explicant. Ex quo hoc saltem infertur, quòd quidem sententia omnino benigna meritò pro se adducat complures Cardinales, Episcopos, atque Doctores: attamen tot,

& fortè plures, pro negativa possint opponi, & integri etiam Ordines Religiosi, ut adeo auctoritas sententiae hujus videatur ad minimum par, & aequalis oppositae: imò P. Rafsler, qui tamen sententiam hanc praeter aliis, profunditate sua insigni, per plures annos, rimatus est, asseruit, tuto posse dici, quòd computando antiquos, atque recentiores, plures stent pro negante, quam affirmante, licitum usum sententiae, notabiliter minus probabilis, simulque minus tuta.

351. Sed neque ex eo praeferenda videtur sententia benignior, quòd diutius habita fuerit communis; nam primus, qui aliquanto apertius eam tradidit, citatur modò Dominicus Sotus, qui mortuus est anno 1560. inde ejus alter, imò juxta quosdam primus, auctorque, parensque, fuit Bartholomaeus Medina, qui scripsit circa annum 1578. Eam tamen jam iterum ex recentioribus impugnavit Paulus Comitulus ex nostra Societate anno 1609. (quem nescio, quo fundamento dicat La Croix, Theologiam non docuisse; cum Allegambe testetur oppositum; nam dicit, docuisse Theologiam moralem, & Sacram Scripturam: imò in libri sui titulo Comitulus vocatur Theologus Societatis JESU: quo nomine eum etiam compellat Possevinus in apparatu sacro) nec minus tunc eam sententiam impugnarunt alii varii Doctores. Licet autem sententia, dicta benignior, manserit communior usque circiter ad tempora Alexandri VII. qui coepit regere Ecclesiam DEL anno 1655. tamen non fuit semper in pacifica possessione, & jam tempore ipsius Alexandri VII. multi coeperunt docere oppositam, eorumque exinde semper auctus est numerus. Longè autem diuturniori tempore viguit sententia, negans licitum usum sententiae minus tuta, saltem notabiliter minus probabilis.

352. Verum nec omnes, qui communiter benigniores censentur, sententiae mediae, adhuc satis benignae, aperte contrarii sunt (quantum non negem, plures esse) licet enim admittant, posse nos sequi sententiam minus probabilem, tamen non hoc ipso dicunt, posse nos sequi notabiliter minus probabilem. Dein quidam, ex ipsis tantum ad probabilitatem requirunt, ut vix possit ad ipsorum mentem censerī sententia illa probabilis, quae notabiliter minus probabilis est. Certè Valerius Reginaldus in praxi fori poenitent. p. 1. l. 11. c. 3. n. 28. valde restringit opinionem probabilem. Cardenas, qui cum adversariis sentit, tantum ad veram probabilitatem requirit, ut alii ad aequalem probabilitatem vix tantum requirant: sanè gloriatur, se septuaginta sententias e probabiliū numero exclusisse, quarum quasdam meritò reputes aequaliter probabiles, imò vix non probabiliōres, quam oppositas. Idem dicendum de P. Andradā, de quo infra n. 356. videatur hac de re P. Thyrsus in sua introductione ad dissertat. de recto usu opin. probab. & La Croix l. 1. de conscientia fusissimè agens de eo, quid requiratur, ut opinio verè Theologicè probabilis censenda sit.

ARTI

ARTICULUS XIII.

Quæ sit auctoritas sententiæ, afferentis licitum usum opinionis æqualiter probabilis, non verò notabiliter minus probabilis.

353. **S**ententiæ, ut vocant, mediæ, quæ scilicet docet, licitum esse, sequi opinionem, etiam minus tutam, æqualiter tamen probabilem, non tamen licitum esse, sequi opinionem minus tutam, & simul notabiliter minus probabilem, obijci inter alia solet, eam esse, tam antiquis, quam recentioribus oppositam, adeoque tanquam auctoritate destitutam, esse rejiciendam: verum ad hanc objectionem refellendam sufficit dicere, quod hæc sententia mediæ, non sit una tantum conclusio, sed complexum ex duabus, quarum quælibet magnos, & multos auctores numerat. Nec est insolitum, ut quis cum aliquibus auctoribus consentiat, quoad unam assertionem, & cum aliis, quoad aliam. Isti ergo patroni hujus sententiæ mediæ, cum plurimis antiquis, & plurimis etiam recentioribus, dicunt, non esse licitum usum sententiæ, notabiliter minus probabilis, & simul minus tutæ: cum aliis autem recentioribus, etiam plurimis, dicunt, quod non sit obligatio, sequendi semper tutiorem, vel notabiliter probabiliorum. Neque enim una sententia est alteri opposita, aut evertit alterius fundamenta, ut ritè consideranti facile patet. Addendum, quod mediæ huic sententiæ nequiquam omnes antiqui oppositi sint; cum ex antiquis magni viri, ut paulò post ostendemus, æquali probabilitate contenti sint: imò etiam illi, qui majorem probabilitatem requirunt, non eo ipso notabiliter majorem exigunt, atque adeò nobis multum favent: & fors dici potest, eos tantum aliquantò majorem exigere, ut certius habeatur æqualis, & amor propius non ita facile decipiat. Quod idem eodem modo dici potest de sat multis recentioribus; nam & hi contenti esse videntur quocunque excessu probabilitatis.

354. Sed nec desunt magni, & graves auctores, qui sententiam hanc mediam, quoad utramque partem amplectuntur, aut ei propius saltem accedunt. Et in primis favet ei Angelicus, dum admittit locis à n. 272. citatis, ignorantiam invincibilem excusare à peccato: hæc autem datur, saltem moraliter, in casu æqualis probabilitatis, non autem in casu probabilitatis notabiliter minoris, ut infra probabitur. Quod autem La Croix l. 1. n. 322. velit, S. Thomam docuisse omnino benignam, ex eo, quod dicat, operantem ex propria opinione non peccare, non probat intentum; quia in hoc casu debet operari juxta S. Thomam, ex opinione propria, hæc est, ex ea, quam suo assensu facit propriam, cui scilicet prudenter assentitur tanquam veræ: hoc autem, ut ajunt authores mediæ hujus sententiæ, non potest quis facere, saltem prudenter, si opposita videatur majoris notabiliter probabilitatis, nisi accedat aliquod extrinsecum motivum virtutis, de quo plura inferius.

355. Stat pro hac sententia clariùs Alber-

tus M. in sua summa p. 2. quæ est de homine. Ral-
lerus in norma recti citat quæst. 22. sed meum
exemplar Gothicis typis impressum (aliud nan-
cisci non potui) nullum habet numerum, qua-
stionibus additum: imò nec ponit in titulo vo-
cem quæstio: unde alii vocant articulos: ubi ta-
men verba mox afferenda ponuntur, ponitur
titulus: *Utrum conscientia semper sit recta?* & de-
in in hac quæstione folio mibi 184. ita habe-
tur: *Non obligat ad faciendum, nisi sit ut opinatum,
vel creditum, vel scitum, id, quod est in conscientia:*
unde juxta Albertum non obligat, quod est
ambiguum. Remittit autem hic lectorem
ad quæstionem superius traditam, quam Ral-
lerus citat n. 160. in exemplari autem, quo ui debui,
ejus quæstionis titulus est: *Quid sit opinio.* folio mibi
158. in qua sic explicat dubium, vel ambiguum:
*Ambiguitas enim est motus rationis ambiens utram-
que partem contradictionis per æqualia media.*

Jam sic. In ambiguitate non tenetur
quis juxta Albertum ad servandam legem:
ergo non tenetur in æquali probabilitate: tenetur
autem, juxta hunc magnum Doctorem ad cre-
ditum: hoc est, de quo habet fidem: quæ juxta
ipsum q. 160. seu folio 158. est *perfecta persuasio
unius partis per multa probabilia:* ergo tenetur,
quando est notabiliter magis probabile: & con-
firmatur ex eo, quod idem Albertus eodem q.
221. (alii vocant articulum) seu mibi folio 184.
quærens, an vera sit regula illa, quod dubius de
mortalis, & tamen faciens, mortaliter peccet,
respondeat: *Dicendum, quod duplex est dubitans,
scilicet dubitans, supponens aliquid magis esse, quam
non esse: & de tali intelligitur regula.* Ecce, qui
magis supponit, seu, cui lex magis probabilis est,
& propterea suo modo dubitat, juxta hunc ma-
gnum auctorem peccat, si contra legem agat,
iterum eodem folio 184. seu q. 221. ait, tenet al-
quem ad opinatum: sed per opinatum intelligit,
saltem notabiliter magis probabile; nam folio
158. seu q. 160. cui titulus: *Quæritur, quid sit opi-
nio:* sic scribit: *Opinio enim est acceptio unius par-
tis cum formidine alterius, ita tamen, quod ad il-
lam, quam formidat, non habet rationem expres-
sam: formidat tamen propter debilitatem rationis
alterius partis.*

Gerison in regulis moralibus, sub initium ait,
exponere se periculo, & peccare eum, qui incertus
est, non ex nimio timore, sed: *Dum tale est
vehementer, & probabiliter incertum, æquè sicut
oppositum, vel magis:* ubi clarè docet, non licere
sequi opinionem notabiliter minus probabilem:
attramen, quod æqualiter probabilem sequi li-
ceat, per hoc insinuat, quod non determinatè
dicat, sufficere ad peccatum æqualem probabili-
tatem, sed disjunctivè, vel æqualem, vel majore-
rem, quibus verbis saltem videtur insinuare, se
non firmiter judicasse, quod sufficiat ad obligatio-
nem æqualis probabilitas. Gabriel in 4. dist. 15.
q. 8. sub finem repetit verba Gerisonis.

Stat etiam pro hac sententia mediæ S.
Antoninus prima parte tit. 3. c. 20. §. 10.
quatenus docet, posse aliquem sequi minus tu-
tam, præcipue, quando quis adhibet diligentiam
inquirendo, an liceat, nec invenit aliquid, quod
eum sufficienter moveat, ad hoc, quod sit illicitum:
hoc autem contingit in casu æqualis probabili-
tatis, in quo nihil sufficienter movet ad hoc,
quod

quod sit illicitum. At vero, quando est notabiliter magis probabilis lex prohibens, jam invenitur, quod juxta S. Antoninum sufficienter movetur; quia S. Pater ibidem ait: *Conspargit certitudo moralis. . . . . ex probabilibus conjecturis, grossis, & figurabilibus, magis ad unam partem, quam ad alteram, se habentibus.*

Rursus, cum S. Antoninus locis citatis n. 328.
dicat, primo, quod quis possit sequi opinionem
habentem pro se notabiles Doctores: secundò,
quod sequenda sit benignior legum interpreta-
tio (quod asserit ex Holtiensis, quem *ibidem* ci-
tat) certè S. Doctor non vult, nos obligari ad tu-
tiam, nisi minùs tutum sit notabiliter probabilius,
ut videtur clarum. Sed neque etiam permittit
usum opinionis minùs tutæ, & notabiliter minùs
probabilis: cum juxta ipsum in casu probabili-
tatis, notabiliter majoris, seu desumptæ ex con-
jecturis grossis, magis ad unum, quàm ad alte-
rum inclinantibus (ut modò ostensum ex ejus
textu) lex sit moraliter certa: qualem obligare
nemo negat. At verò, quando rationes sunt
æqualiter probabiles, tunc juxta S. Antoninum
loc. cit. num. 242, res, aut lex, est dubia, adeoque
non obligat ex eodem Sancto, qui apertè negat,
quod in dubio debeamus sequi tutius: nam l. p.
tit. 3. c. 10. §. 10. ante medium sic scribit: Respon-
detur, quod eligere viam tutiorem consilii est, non
præcepti.

Equidem Sanctus hic prius dixit, quòd quis sequi possit sententiam minus tutam, si, exclamo saltem scandalo . . . bonam sibi conscientiam, & creditatem formet de eo, quod credit, tanquam de probabiliore parte: quæ videntur indicare, cum tantum concedere usum sententiæ aliquantum probabilioris: sed, cum non requirat magnum excessum, imò jam talem aliquo modo agnoscat, quando nihil sufficienter movet in oppositum, (nam in eo casu permittit, sequi sententiam minus tutam, sed modo ex ejus verbis ostendimus) meritò censetur, mediæ sententiæ consentire. Nimis prolixum foret, omnium antiquorum verba describere, eoque quandoque subobscura declarare, vel ex eorum principiis sententiam istam mediani eruire.

356. Tenent autem sententiam hanc mediam quoad utrumque membrum recentiores, quos vide citatos in *norma recti disp. 3. q. 10. a. 1. n. 933*. Nempe Antonius Perez, Benedictinus Candidus Philalethes, seu Andreas Bianchi, Andreas Junius, Thomas Schiara, Herincx, Esparza, Rebellus, Cardinalis Pallavicinus, P. Daniel, seu author *epistolarum ad P. Alexandrum Natalem*, Burgos de Paz, Antonius Cotonius, Joannes Martinez de Prado, Cabafutius, & alii citati in *norma recti disp. 3. q. 10. a. 1. n. 933*. Ex quibus Ant. Perez in *Laurea Salmanticensi* certamine scholastico 10. c. 8. n. 53. dicit, neminem dubitare, quod inter æqualiter, vel quasi æqualiter probabiles sententias, liberum sit, sequi, quam quis maluerit: sequenti autem cap. 10. num. 55. & 56. aperte negat, licitum esse sequi sententiam notabiliter minus probabilem.

Cabalus autem, non tantum qualiscun-
que historicus, ut quidam ingeniosus recentior
ad elevandam ejus autoritatem eum nominat,
sed vir in Conciliorum doctrina, quæ hîc maxi-
mè attendenda est, versatissimus, ad canonem 48.

R. P. Ant. Masr Tbeol. Tom. I.

*Concilii Triburienſis ait, ex hoc canone manifeſte
aſtrui, in quaëſtionibus ambiguis, & utrinque pro-
babilibus, licitum eſſe, dum addit bona fides, nec
credatur oppoſita probabilior, quæmque ſe-
qui. Ex quo legitime inferitur, non tantum pri-
vatam Cabafutii, ſed totius Concilii Triburien-
ſis authoritatem noſtræ ſententiæ ſuffragari: &
certè canone illo dicunt Patres, ſe nihil velle de-
ſignare propter eos, qui diverſe de eo ſentiunt: & re-
linquunt libertatem ſequendi opinionem utramlibet.
Eſparza hanc mediam ſententiam tota ſua
appendice defendit, præſertim autem à n. 152.*

P. Daniel, author epistolarum ad P. Alexandrum, ep. 4. paulò post medium §. ex quo ait, se velle de ea agere sententia, ad quam tam multos hodie accedere intueatur: dein per decursum epistolæ egregiè confirmat nostram hanc mediā: adeoque non tantum eam ipse amplectitur, sed insuper fidem facit, quòd hodie, id est, moderno tempore, tam multi ad eam accedant. Meretur hic auctor planè legi, ob elegantiam styli, & soliditatem doctrinæ: cùmque Gallus fuerit, de Gallis censendus est loqui, adeoque isti favent, mediæ sententiæ, licet fortè extrinsecis verbis majorem rigorem quandoque præferant. Pro hac sententia etiam meritò citatur P. Philippus Aranda in l. 2. l. 10. disp. 38. ubi, cùm sec. 3. n. 98. docuisset, licitum esse usum sententiæ etiam minus probabilis, idque ferè maximè probasset ex eo, quòd quis opinioni, etiam minus probabilis, prudenter assentiat, postea sec. 6. ubi querit, an quis possit sententiæ minus probabilis prudenter assentiri, n. 144. sic ait: *Noto secundo, questionem etiam esse de statu, & apparentia objectorum, ita, facta comparatione, se habentium in actu primo, ut excessus verosimilitudinis, & probabilioritatis, non sit evidens, & indubitabilis, sed inevidens & obscurus, prout communiter accidit. Ratio est: quia, qui evidenter, & indubitanter, judicat verosimilius unum, non potest existimare contradictorium ut verum; esset enim existimare, & judicare, esse verum, quod evidenter constat, quòd videtur a vero recedere: & post pauca: Hinc opiniones oppositæ iis, de quibus est probabilioritas indubitabilis, ac evidens, non manent capaces assensus in intellectu sci disposito, atque adeo nec probabiles, sed moraliter improbabiles. Quare non potest de his esse questio præsens, secus, ac multi ex novis Probabilioristis, ad creandam verè nostræ sententiæ invidiam, videntur existimare.* Quæ si bene expendantur, videbitur hic auctor nostram sententiam amplecti, non minùs, ac Elparza, cuius fundamento nritur, & quem ibidem citat. Accessit Adm. R. P. Matthæus Krefslinger ex Ordine Seraphico, qui hanc sententiam mediā, edita doctissima disquisitione illustravit. Item accessisse censendus est P. Christianus Hartman, de quo n. 350. Omnium autem fusissimè, ac clarissimè, hac de re egit P. Christophorus Rafser in norma recti, qui, cùm priùs acriter omnino benignam defendisset, re per multos annos maturius considerata, hanc mediā amplexus est, ac integro toto illustravit.

357. Sed & alios magnos viros, præsertim
in Oenipontana, & Ingolstadtensi Universitate, hæc
sententia habuit patronos: & quamvis sæpius,
ac diutius tradita fuerit in hisce Universita-
tibus, à maximis etiam viris, sententia omnino

benigna, tamen posterioribus hisce annis Ingolstadtii, quatuor saltem vicibus, prælecta est sententia media: quare nihil insoliti facit, qui tanta vestigia sequitur. Repeto tandem, quod supra jam dixi n. 353. quamvis affirmari non possit, quòd complexum utriusque partis hujus sententiæ mediæ conjunctim defendatur à plurimis, tamen quælibet pars seorsim à plurimis defenditur, quòd sufficit in hac, sicut in aliis innumeris assertionibus, duas partes complexis. Ex quibus omnibus videtur, legitimè posse inferri, quòd auctores omnino benigni, non possint jure, sententiæ suæ autoritatem in tantum extollere, ut asserant, non posse ab adversa, id est, media sententia, moraliter æqualem ei opponi. Hæc hucusque plùs quàm prolixè circa autoritatem, sed ideo; quia, ut mihi saltem videtur, argumentum, ab autoritate desumptum, est maximum, quòd mediæ huic sententiæ objici potest. Unde opus fuit illud sub initium statim præoccupare, & apprehensionem nimiam in quorundam mentibus corrigere.

ARTICULUS XIV.

An liceat sequi opinionem minùs tutam, & notabiliter minùs probabilem.

358. **D**ico. Non licet sequi sententiam, quæ immediatè versatur circa licentiam actionis, & si mul est minùs tuta, ac clarè notabiliter minùs probabilis. ita auctores articulo præcedente adducti. Prob. ratione. In moralibus quæstionibus, de licito, & illicito, de existentia vel non existentia legum, de earum sensu, extenso, aut restricto &c. sapissime non potest haberi certitudo moralis strictius dicta, quæ excludat omne dubium probabile in oppositum, seu omnem prorsus adhuc prudentem formidinem, & oppositæ partis probabilitatem, sed sunt incerta plurima, & posita sub opinionibus utrinque probabilibus: ergo, si nunquam obligamur ad observationem legis ullius, nisi esset strictè moraliter certa, seu excluderet omnem probabilitatem de opposito, & quidem, nisi etiam esset certum, quòd hunc, vel illum sensum, habeat, ad hunc, vel illum casum, se extendat, magnus numerus legum esset respectu plurimorum inutilis, & inefficax, suoque fine frustraretur, ac nimium laxaretur disciplina morum: hoc autem admitti non potest: ergo.

Antec. patet percurrenti materias particulares in Theologia morali, ubi occurrunt plurimæ quæstiones, quæ habent in utramque partem patronos, etiam circa leges Divinas. conf. est etiam clara. subsumptum autem, sive, quòd hoc admitti non possit, probatur ex eo, quòd non deceat providentissimum legislatorem, ponere magnum numerum legum inutilium: nec deceat hominem, DEO ex essentia sua subiectissimum, nolle pluribus legibus se subicere. Confirm. conclusio, maximè quoad leges humanas. Legislatores humani non possunt prævidere omnia prorsus dubia, quæ oritura sunt circa suas leges, adeoque non possunt velle non

obligare, si tantum aliquod dubium, notabiliter minùs probabile, oriatur: ergo.

359. Respondet quidam recentior, quòd, si DEUS imponat legem, præsertim naturalem, semper futuri sint sapientes, quibus ita perspecta sit ejus existentia, ut oppositum ipsis non sit probabile: à quibus dein notitia derivari possit in alios. Contra est. Primò, etsi pauci aliqui tales essent, ii tamen aliis plurimis doctoribus, certitudinem non agnoscentibus, non statim prævalerent, essetque propter hos doctores oppositos, & eorum rationes, adhuc oppositum probabile. Secundò, hoc prorsus gratis dicitur, & contra experientiam; cum plures opiniones dentur, circa leges etiam naturales, sine certitudine morali strictè dicta, quæ ab ullo habeatur. Sanè ante decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. de multis adhuc probabiliter disputabatur, quæ modò certi juris sunt, & quidem naturalis. Ex quo ulterius inferitur, quòd, si assertum hujus recentioris esset verum, leges etiam naturales tunc primùm conditæ essent, quando earum existentia certa esse coepit, scilicet post illa decreta, quòd omnino est falsum; cum Pontifices supposuerint, propositiones illas jam priùs fuisse falsas, & leges illas jam priùs obligasse; neque enim voluerunt, nec potuerunt, novas leges naturales condere. Si dicas, tunc saltem oppositum non fore probabile, quando DEUS voluerit, legem obligare. Contra est. Sic jam concedis, quòd magnus numerus legum sit inutilis, quòd ipsum dicere est absurdum.

Si dicas iterum, cum alio quodam recentiore, quòd, si observarentur omnes leges certæ, mundus esset sanctus, sine omnibus adulteriis, furtis &c. Resp. neg. assertum; quia certum est, de multis probabiliter disputari, an sint furta, seu illicitæ acceptiones alieni, an simonia, an usura, an violationes jejunii, aut aliorum præceptorum &c. unde multa fierent adhuc peccata. Si dicas, ea fore tantum peccata materialia. Resp. hoc tantum esset per accidens, eoquòd homines existimarent, se bona fide posse sequi sententiam dictam benignam: sed eodem modo, si bona fide, vel conscientia, omnes sequerentur sententiam asserentem, licitum operari cum tenui probabilitate, etiam tantum materialia peccata fierent. Interim tamen semper maneret verum, quòd plurimæ leges à sapientissimo legislatore essent frustra positæ &c.

360. Instabis. Ergo etiam, quando tantum æqualiter probabilis est existentia legis, jam debet observari: hoc est contra nos: ergo. prob. ma. si leges, æqualiter probabiliter existentes, non obligant, tunc etiam plurimæ frustrantur suo fine: ergo. Resp. neg. ma. ad prob. neg. ant. licet fortè aliqua, vel, si vis, etiam multæ, frustrarentur, tamen sunt multò pauciores, quàm, si etiam notabiliter probabiles non obligarent. Secundò, fit aliqua saltem compensatio; quia etiam aliqua, reipsa non existentes, observari debent; contingit enim, aliquas notabiliter probabiles reipsa non dari: & quamvis compensatio non sit omnino æqualis, tamen non videtur DEUS exigere, ut omnes æqualiter probabiles observemus; cum tunc prorsus plurimas non existentes deberemus obser-

ferre; eò quòd plurima sint æqualiter, vel quasi æqualiter probabilia: & esset onus incomparabiliter majus, ut infra iterum dicemus. Accedit, quòd adhuc alie rationes suadeant, non debere observari leges tantum æqualiter probabiles, quæ non probant idem de notabiliter probabilioribus: & vicissim alie probent, debere has observari, quæ non probant de illis.

361. Probatur conclusio 2. Lex reverà existens obligat omnes subditos, nisi illius invincibilem ignorantiam habeant, aut certè invincibile dubium de illa, & hoc non tantum qualecunque, sed quod æqualeat moraliter invincibili ignorantie, atque excludat certitudinem moralem, etiam latius dictam: atqui neutrum habetur in casu probabilitatis notabiliter majoris, de existentia legis: ergo, ma. videtur non posse negari: certè longè probabilior est, quàm ejus contradictoria. min. prob. quoad 1. partem, ille non potest dici rem invincibiliter ignorare, qui de ipsa habet tantam notitiam, quanta communiter solet haberi in moralibus, scilicet notitiam notabiliter probabiliorem; quia moralis certitudo strictè dicta rarò habetur. Dein talis potest prudenter affirmare existentiam legis, sicut scilicet iudex potest ex notabiliter probabilioribus prudenter judicium ferre de causa: contra non est ulla ratio prudens (nisi accedat extrinsecum motivum virtutis) ex quo quis possit in hoc casu, legem prudenter negare: ergo.

Prob. min. quoad secundam partem. Quando habetur notabiliter major probabilitas, jam censetur haberi certitudo moralis, latius saltem dicta: ergo non habetur amplius dubium, quod excludat hanc certitudinem: & hæc sanè certitudo videtur sufficiens esse intimatio obligationis, quamvis cum ea stet aliquod dubium: nisi velimus dicere, quòd in moralibus ferè nunquam res sufficiens, & moraliter sciatur. prob. antec. ex S. Thoma 1. 2. q. 96. a. 1. ubi sibi tertio loco objicit, legem humanam, cum sit mensura, & regula actuum humanorum, debere esse certissimam, & ita respondet ad 3. Non est eadem certitudo querenda in omnibus, ut in 1. ethicorum dicitur. Unde in rebus contingentibus (sicut sunt naturalia, & res humane) sufficit talis certitudo, ut aliquid sit verum, ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus. Idem S. Doctor quodlibeto 8. a. 13. sic ait: Aut non habet conscientiam de contrario, sed certitudinem, sed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum &c. ubi per certitudinem intelligi debet tantum major probabilitas; hæc enim adhuc stat cum dubio; nam certitudo moralis strictè dicta excludit dubium, quod saltem sit alicujus momenti, & non levis scrupulus, de quo scrupulo S. Doctor ibi non loquitur.

362. S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. sub finem, sic habet: Tertia certitudo, scilicet moralis, seu civilis, tangitur una cum precedenti in principio ethicorum, ubi dicitur, quòd disciplina est, in unaquaque re certitudinem querere, juxta exigentiam materie; æquè enim vitiosum est, persuadentem querere mathematicum, & moralem demonstrantem; non enim consurgit certitudo moralis ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figurabilibus, magis ad unam

partem, quàm ad aliam, se habentibus. Gerfon de contrariis par. 2. propositione 13. ait: Quòd probabilis certitudo sufficit in moralibus.... prout in moralibus dicit Aristoteles, sumendam esse certitudinem, grossè, & figuratè, quæ certitudo non removet in una parte omnem probabilitatem, vel opinionem alterius partis, licet magis declinet ad istam, vel ad aliam, quòd sufficit.

Angelus de Clavasio ex Ordine Minorum de observantia, cujus summa Angelica, quæ ego uti debui, Gothicis typis edita est Venetiis an. 1511. verbo, Opinio, postquam explicasset opinionem, fidem, scientiam, fermè iisdem verbis, quibus Albertus Magnus citatus n. 355. ibidem sibi objicit illud S. Augustini: Tene certum &c. & respondet: Alia enim certitudo in moralibus, alia in naturalibus: propterea dicit Philosophus 1. mo ethicorum, quòd disciplinatus est, in unaquaque re certitudinem querere juxta exigentiam materie; æquè enim vitiosum, persuadentem (hoc est, moralem certitudinem) querere mathematicum, & moralem (hoc est, Philosophum moralem) demonstrantem (hoc est, querere rationem demonstrantem) non enim consurgit certitudo moralis ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figurabilibus, magis ad unam partem, quàm ad aliam, se habentibus: quæ sunt fermè eadem cum verbis S. Antonini modò citatis. Sylvester in summa, verbo, Opinio, ait: Tenet iste certum sibi moraliter; cum in moralibus sufficiat certitudo ex probabilibus: intelligit autem probabilioribus; quia minus, vel etiam æquè probabilia, non pariunt certitudinem, sed potius dubium, & ignorantiam. Dein, si attentè legatur, videbitur, non admittere, quòd sit licitum, sequi minus probabilem.

Imò etiam ex recentioribus Terillus, inter præcipuos sententiæ omnino benignæ patronos, tract. de conscientia probabili q. 22. non tantum semel idem docet, & apertissimè n. 76. ubi ita ait: Ecce major probabilitas de honestate operis, undecunque tandem derivetur, ex mente Gerfonis, Gabrielis, & communi Doctorum illius ævi consensu, est moralis certitudo, sufficiens ad excusandum à peccato, etsi opposita pars sit probabilis, suæque probabilitate inducat formidinem de opposito. At nos idem per omnia docemus. Si autem talis major probabilitas est moralis certitudo de honestate, eodem modo erit de inhonestate; quia omnimoda paritas est. Eadem ferè verba repetit n. 119.

Et sanè hæc certitudo moralis, latius dicta, est tanta, ut in temporalibus negotiis, anticipis exitus, soleant eam esse contenti etiam illi, qui rerum suarum minimè negligentes, aut imprudentes habentur in sæculo: ergo sanè est notitia sufficiens. Adde, quòd, cum major, quàm ex probabilioribus orta, certitudo frequentissimè non possit haberi, debeat ista sufficere: ergo etiam stante adhuc aliquo non levi motivo, seu potente movere aliquod dubium prudens, modò sint rationes notabiliter graviore in oppositum, jam habetur certitudo, quæ in moralibus sufficit.

363. Respondebis, hoc argumentum tantum probare obligationem pro casu, quo lex existat. Resp. neg. illat. Argumentum hoc probat pro utroque casu, sive lex directæ existat, sive

sive non; nam, si etiam lex directa non existeret, tamen lex reflexa obligaret; quia, qui nesciret, quod lex directa non existeret, & tamen haberet maiorem probabilitatem, quod existeret, haberet se, sicut, qui certo (intellige certitudine morali, vel certitudine adhesionis) iudicaret, legem directam existere: adeoque obligaretur per legem reflexam. Certè haberet dubium practicum, nec esset, unde posset illud deponere, vel dictamen reflexum de licentia actionis concipere; neque enim talis posset dubium invincibile, aut similem ignorantiam prætendere: ergo teneretur ad observationem legis existimata, seu notabiliter probabilius proposita: sed de hoc iterum infra.

ARTICULUS XV.

Uterior probatio nostræ sententiæ.

364. **P**robatur conclusio 3. à pari. Si quis servus nollet facere quidquam, de quo ei tantum notabiliter verosimilius esset, herum id velle, sed ubique expeteret certitudinem moralem strictè dictam, sanè suo officio deesse censeretur. Ponamus e. g. quod herus ei dicat, ut horà undecimâ serviat sibi ad mensam: sint autem duo horologia, quorum unum notabiliter probabilius consentiat cum horologio domini, adeoque tutius, & probabilius sit, ad suo tempore exhibendum obsequium: alterum notabiliter probabilius aberrat, adeoque minus tutum, atque minus probabile sit. Ponamus etiam, quod hic servus velit posteriori horologio se ordinariè conformare, non ex alia ratione, quàm, ut suæ libertati non præiudicet, aut, ne sibi ingratum onus imponat: talis certè officio suo non satisfaceret, nec heri sui voluntatem studiosè inquirere, aut exequi censeretur: ergo nec homo ille satisfacit officio suo erga DEUM, nec censi potest, huius voluntatem studiosè exequi, qui actiones suas, quibus ad DEUM venire, eique servire tenetur, dirigit juxta opinionem minus probabilem, & minus tutam, relicta altera tutiori, & probabiliori. Certè antecedens videtur innegabile, & tali servo suo quilibet meritò, ut non dubito, indignaretur: consequentia non videtur ullam disparitatem formalem admittere.

Nec velint adversarii hoc argumentum retorquere in nostram sententiam, dicendo, quod dominus aliquis neque esset contentus, si servus se vellet conformare horologio, tantum æqualiter probabiliter convenienti cum horologio domini. Resp. enim. Si adest horologium notabiliter probabilius, tunc hoc debet juxta nos servus sequi, sicut debet sequi quivis sententiam notabiliter probabiliorē. Si autem tantum adest horologium tutius, & non probabilius, hoc (ut consideranti patebit) debet ordinariè præcedere horologium domini: atqui nullus dominus, meritò, & prudenter, petit à servo, ut semper tempus præfixum præveniat, & plus temporis, quàm ei præscriptum est, impendat, quamvis contingat, eum ideo aliquan-

do tardius venire: adeoque nec DEUS obligat hominem semper ad tutius.

365. Dices 1. Non est eadem ratio horologii, ac opinionis; bona fides enim non facit, ut horologium conformetur cursui solis, vel alteri horologio domini: at opinio probabilis facit, ut conformetur actio voluntati DEI, saltem secundariæ, & permittenti: adeoque non est paritas. Resp. Non quaritur hic, an opinio de horologio faciat illud conformari cursui solis, vel alteri horologio: sed an voluntati domini; quippe, an veniat servus, vel non veniat suo tempore, est tantum materiale objectum præcepti: quod præceptum, si servus, bona fide, & invincibiliter, non exequatur, est excusatus, e. g. si horologio probabiliori deceptus, non venisset in tempore: sicut scilicet, si quis, opinione notabiliter probabiliori deceptus, legem non observasset: sed quaritur, an talis voluntas servi, volentis se conformare horologio probabilius aberranti, possit censi conformis voluntati domini, ita, ut, si tali horologio deceptus, suo tempore non veniat, excusari mereatur: & putamus, juxta communem hominum persuasione, non excusandum, eò quod planè non videatur studiosè curare, prout obligatur, exequi voluntatem domini. Et inter hanc voluntatem servi, atque inter voluntatem hominis, volentis se semper conformare opinioni, notabiliter minus probabili, instituitur paritas: verbo, paritas est inter horologium, & opinionem: & iterum inter voluntatem servi respectu heri, & hominis respectu DEI: & quoad punctum questionis disparitas nulla est. Accedit, quod gratis adversarii dicant, opinionem quamcunque probabilem, etiam Theologicè talem, in consorcio notabiliter probabilioris, reddere actionem conformem legi DEI permittenti; hoc enim à nobis meritò negatur.

366. Dices 2. Herus non curat de voluntate servi, modò fiat objectum præceptum. Resp. Licet herus non curet omnem voluntatem, e. g. proflus internam, tamen etiam curat modum agendi; unde, licet admittat aliquando excusationem omnis actionis, e. g. si servus, quantum in se est, bona fide fecit, sed inculpabiliter, seu invincibiliter deceptus, mandatum exequi non potuit: tamen non admittit excusationem quamcunque, & non admitteret, si tali horologio se excusaret. Pariter DEUS vult etiam rem præceptam, sed admittit etiam excusationem, ratione modi agendi, vel potius omittendi: sed non omnem, neque deductam ex opinione notabiliter minus probabili, tanquam horologio probabilius aberrante.

Dices 3. DEUS non est tam severus erga nos, quàm sint domini creati erga suos servos: ergo paritas est nulla. prob. ant. Reges creati e. g. ostendunt se graviter offensos, si ijs loquentes non utantur summâ reverentiâ, & attentione: econtrâ DEUS non ostendit se graviter offensum, si loquentes ipsi in oratione sint minus reverentes: ergo. Resp. supponendo, quod esse severum tantum significet exigere exactam observantiam legum. neg. ant. Idedecret sanè infinitam majestatem supremi legislatoris, minus curare suas leges, quàm curent suæ limitatissimæ potentie legislatores creati: & sanè

sanè est persuasio universalis omnium, DEUM velle, sibi exactè obediri. ad prob. dist. ant. reges creati ostendunt se offensos, si ipsis loquentes non utantur summâ reverentiâ, & attentione, quando hanc circumstantiâ exigunt. conc. ant. semper, & in omnibus circumstantiis, neg. ant. & conf. Reges isti, saltem si prudenter se gerant, non exigunt eam reverentiâ, & attentionem, semper, & ab omnibus, qui cum ipsis debent familiariter, quot horis, aut momentis, agere; hoc enim esset moraliter impossibile, nec ipsis principibus gratum: sed tantum exigunt eam reverentiâ ab iis, qui rariis, aut in solemnioribus circumstantiis, sibi assistunt, quod moraliter fieri potest. Sic etiam DEUS non exigit, saltem sub gravi, reverentiâ in omnibus orationibus: quia hæc sapientissimè fiunt, & difficultas in procuranda semper attentione, etiam interna (quam creati reges non attendunt, advertit tamen DEUS) est valde magna: at verò exigit DEUS eam attentionem aliquando, in circumstantiis solemnioribus e. g. in consecratione SS. Eucharistiæ &c. unde non minus, sed magis, exigit DEUS, sibi exhiberi reverentiâ, & attentionem: atque adeò argumentum à pari est firmum.

Confirm. conclusio. Reverentiâ, supremo legislatori debita, videtur sanè à nobis exigere, ut tunc saltem ejus legibus nos subjiciamus, quando earum existentia nobis notabiliter probabilior apparet, ita, ut eam possimus prudenter affirmare, non autem prudenter negare: ergo, antec. probatur ex frequentibus S. Scripturæ locis, ac SS. Patrum sententiis, quibus Divinæ legis amor, & observantia, nobis impensissimè commendatur; hujus enim commendationis exigua ratio haberetur, si neque tunc nos legi submitteremus, quando notabiliter probabilis innotescit; cum tamen major notitia ut plurimum haberi non possit. Et hoc saltem tamdiu verum haberi debet, quamdiu non efficacibus, quales adversarii non afferunt, rationibus ostenditur, DEUM à nobis hoc non exigere.

ARTICULUS XVI.

Solvuntur Objectiones.

367. **O**B. 1. Autoritas antiquorum est omnino dubia; nescitur enim, de quibus sententiis minus probabilibus locuti sint, an de sententiis tantum directe in se consideratis, sine circumstantiis quibusdam, etiam extrinsecè advenientibus, & obiectum extrinsecè mutantibus: qua ratione non essent contra recentiores, qui & ipsi negant, talem sententiâ ita nudatam sequi licere: an verò locuti sint de sententiis consideratis, cum extrinsecis circumstantiis, auctoritate, principiis reflexis &c. quas ut ita vestitas, dicunt recentiores, licitum esse sequi: sed ex dubia auctoritate nihil probatur: ergo. Resp. neg. maj. Antiqui acceperunt sententias minus probabiles, eo in sensu, in quo eas modò accipiunt recentiores; nam eodem modo loquuntur, ut patet ex textibus à num. 355. citatis, & pluribus aliis videndis apud Ralslerum in norma recti. disp. 3. q. 8.

4. 2. Unde, sicut recentiores loquuntur de sententiis ut vestitis, ita etiam antiqui locuti sunt: ergo tam parum est dubia auctoritas antiquorum, quam parum dubia est auctoritas recentiorum.

Hoc tamen facile concedo, quòd, sicut recentiores, dum aliquam sententiâ afferunt minus probabilem, nondum considerant eam ut vestitam principio illo suo reflexo; Probabilis licitum est, sequi quamvis sententiâ verè probabilem (nam hac ratione, sententiâ prius, seu in se, minus probabilis, fit juxta ipsos magis probabilis) ita neque antiqui sententiâ aliquam considerant ut vestitam hoc principio. Et sanè, cum de hoc ipso principio disceptaretur, an verum esset, imò antiqui communiter negarent, id esse verum, non potuerunt illud supponere, eoque sententiâ minus probabilem antecederet vestire. Nec dicas, antiquos tantum negasse, quòd licitum sit, agere cum ultimo dictamine conscientiæ minus probabili; hoc enim est falsum; quia loquebantur de probabilitate, quæ præsupponebatur ad conscientiam, seu dictamen illius, ut patet ex S. Antonino cit. num. 355. imò aliàs ex Alberto ibidem citato sequeretur, quòd ambiguus, seu dubitans actu practicè, sive in ultimo dictamine, in utramque partem licet ageret, quidquid eligeret, quod admitti non potest.

368. Ob. 2. Sententiâ de licita praxi opinionis minus tutâ, & minus probabilis, fuit ultra centum annos, communis in Ecclesia DEI: ergo universaliter errasset Ecclesia, si sententiâ hæc non esset vera: atqui hoc DEUS non potuit permittere: ergo. Confirm. 1. Prudenter agit, qui sequitur præeuntes tanto tempore innumeros doctores, docentes, licitum usum sententiæ minus tutæ, minusque probabilis: ergo non peccat; quia peccatum non potest prudens esse. Confirm. 2. Vel isti auctores benigniores fuerunt cæci, vel videntes: cæcos dicere, est inferre viris sapientissimis injuriâ: si autem videntes fuere, tunc viderunt etiam nostras rationes; cumque tamen iis moti non sint, signum est, eas non esse efficaces: ergo.

Resp. Si adversarii possunt hoc deglutire, quòd doctores longè diuturniori tempore erraverint, imponendo hominibus onus, quòd DEUS non imposuerat, quòdque suo modo erat occasio peccatorum formalium, cur non potuerint minori tempore errare alii, & quidem errore, tantum inducente ad peccata materialia? Certe, ut jam dictum n. 260. inevitabiliter admitti debet, quòd aliquando longo tempore erraverint doctores: nec tamen propterea erravit Ecclesia; quæ nunquam ullam ex his duabus sententiis definivit; quamvis autem magna pars fidelium erraverit in opinando, & multi etiam in operando, non tamen errarunt omnes: & etiam istos, bona fide excusatos fuisse, facile concedo.

369. Ad 1. confirm. dist. antec. Prudenter agit, qui sequitur præeuntes innumeros doctores, si non stet in oppositum moraliter æqualis autoritas, & ratio gravior. conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. & retorqueo argumentum. Imprudenter agit, qui non sequitur innumeros, & gravissimos doctores, per longius tempus præeuntes viam rectiorem ad co-

lum, & simul graviolem rationem habentes: ergo peccat. Ad 2. confirm. Si adversarii audient, antiquos dicere cacos, non possent nos arguere irreverentiae, si etiam tales diceremus recentiores. Resp. tamen cum majori reverentia facile. neg. ma. datur enim medium, scilicet fuerunt minus videntes, & aut rationes nostras, non ita considerant, aut ad alia distrahi, vel aliter impediti, non ita penetrant. Nec est irreverens, hoc etiam de magnis viris circa particularem aliquam sententiam judicare; aliis nunquam posset quis ab ulla sententia alicujus magni viri recedere. Scilicet posteri etiam plura discunt, ac praecedentium laboribus, ceu scalis adjuti, saepe altius ascendunt, & semper plura cum tempore clarescunt.

370. Dices 1. Etiam Summi Pontifices usi sunt opinionibus minus probabilibus, & juxta has dispensant: ergo. prob. antec. Honorius II. Clemens II. dispensant in voto solemnium Religionis ad contrahendum matrimonium, item S. Pius V. Gregorius XIII. & alii dispensant in matrimonio rato, ad contrahendum aliud: quod tamen tantum fuit minus probabiliter in eorum potestate: imò Adrianus VI. dicitur, in matrimonio rato, contra propriam sententiam, juxta opinionem Cajetani dispensasse, sed addidisse, dare se, quod posset, & tamen credere, se nihil posse: ergo ipsi Pontifices usi sunt opinionibus minus probabilibus.

Resp. cum Ralslero, & Kreslinger, dist. antec. Summi Pontifices usi sunt opinionibus, quae aliis tunc videbantur notabiliter minus probabiles. om. antec. quae ipsismet Pontificibus, consideratis omnibus circumstantiis, videbantur notabiliter minus probabiles. neg. antec. & conseq. Imò, cum hic agatur de valore Sacramenti matrimonii, debent ipsi adversarii idem respondere. Quod attinet ad Adrianum, dispensavit is tantum conditionate, quod se posse ipsi certum fuit, attentis circumstantiis omnibus. Pariter, quando antiqui docuerunt aliquid, quod nunc videtur, vel visum est, minus probabile, non sequitur, quod etiam ipsis tale fuerit visum. vide etiam inferius n. 405.

Similiter, etsi quidam antiqui, quasdam sententias tanquam probabiliores amplexi, permiserint tamen aliis, amplecti oppositas, & iis uti, propterea non credendi sunt, usum illum permisisse, etiam iis, quibus ex sententia minus probabiles viderentur, sed tantum iis, quibus illae sententiae apparerent magis, vel saltem aequè probabiles, quales supponebant, posse aliis videri: atque adeo eas, ut absolute improbabiles, condemnare ausi non sunt. Eodem modo, quando antiqui permiserunt simplicibus, ut sequerentur viri docti judicium, non approbarent propterea etiam sententiam talis viri minus probabilem: sed tantum dixerunt, simplices posse illam sequi, si scilicet eam ipsos doceret vir doctus, de quo non haberent suspicionem, quod velit ipsos fallere, aut quod fallatur: verbo, in iis circumstantiis, sapissime occurrentibus, in quibus simplex non tenetur plures interrogare, sed potest consilio prudentis viri acquiescere; hoc enim frequentissime cum posse, est probabilissimum.

371. Dices 2. Obligatio, quam asserimus,

esset juris naturae, & ad omnes homines spectaret, atque ad plurimas actiones se extendere: ergo non potuisset latere viros tam doctos tanto tempore. Resp. Sicut juxta adversarios potuit longè diutius latere licentia sequendi opinionem minus probabilem, ita potuit etiam longo tempore latere obligatio sequendi opinionem notabiliter probabiliorum. Nec est in uno major, quam in altero inconvenientia, respectu DEI, aut error respectu Ecclesiae. Unde, quidquid adversarii responderint, serviet etiam nobis. Si ergo probatur ea obligatio dari, & simul probatur, aliquamdiu latuisse, merito negatur consequentia. videantur etiam dicta n. 368. & 260. Accedit, quod non omnes omnino latuerit ea obligatio, saltem non valde diu, ex supra dictis num. 351. & modò etiam plurimos non lateat.

ARTICULUS XVII.

Solvuntur aliae Objectiones.

372. **O**B. 3. Quando est adhuc verè Theologicè, & comparative probabile, legem non dari,

quamvis sit notabiliter probabilis, eam dari, tamen adhuc lex est dubia: sed dubia lex, ut ipsi fuisse probavimus à n. 263. non obligat: ergo. prob. ma. Theologica probabilitas vera nititur tali motivo, quod movet saltem adhuc ad prudens dubium, & non finit oppositum esse certum: ergo. Resp. dist. ma. in eo casu tamen lex est dubia, dubio excludente certitudinem moralem strictè dictam, conc. ma. est dubia, dubio excludente moralem certitudinem, etiam latius dictam, qualis in moralibus ordinariè tantum haberi potest, & sufficit. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. ad prob. dist. eodem modo antec. & neg. conseq. videantur dicta à n. 361.

373. Dices 1. Antiqui per probabilis, asserens certitudinem aliquam moralem, etiam latius dictam, intellexerunt tale probabilis, quod non relinqueret morale dubium in oppositum, sed tantum dubium aliquod logicum, quod essentialiter oritur, ex ipsa incertitudine motivi probabilis, etiam absque ratione ulla gravi in oppositum: ergo illud necdum erat juxta antiquos moraliter certum, etiam latius loquendo, contra quod stabat adhuc ratio verè Theologicè probabilis. Ita quidam recentior, existimans, hac ratione concordari posse, ut ait, probabilistas, & probabilioristas. Resp. neg. antec. quod falsum esse ostenditur, ex allatis verbis auctorum à n. 361. & seq. S. Thomas tantum exigit, ut sit verum in pluribus, quamvis non in paucioribus, nec dicit in plurimis, aut paucissimis; cum tamen certitudo, quam adversarii requirunt, utpote excludens omne quomodocunque prudens dubium, rarissime, & in paucissimis fallat. S. Antoninus, & Angelus, exigunt tantum, ut motiva magis ad unam, quam ad alteram partem se habeant: hoc autem nullo modo est excludere probabilitatem, vel dubium quomodocunque prudens, in oppositum. Gerson expressè dicit, non debere removeri omnem

omnem probabilitatem alterius partis. Sylvester tantum ait, *ex probabilibus*, sed intelligit *probabilioribus*, ut tibi expositum. Unde nullo modo probari potest, eos exigere tanta motiva pro una parte, ut nulla vera probabilitas sit pro altera.

374. Dices 2. cum eodem recentiore. Gerson ait, non posse haberi maiorem certitudinem sine revelatione: sed potest haberi maior, quam tantum notabiliter major probabilitas, a nobis assignata, scilicet certitudo tanta, quæ non relinquit prudens dubium in oppositum: ergo. Resp. etiam potest absolute haberi maior certitudo, quam ista moralis, absque revelatione; quia absolute est possibilis certitudo etiam physica: ergo nec ista sufficit. In forma dist. mi. potest haberi maior ordinariè. neg. mi. in quibusdam casibus rarioribus. conc. mi. & neg. conseq. Non potest haberi ordinariè tanta certitudo, quantam adversarius requirit, ut probatum jam à n. 358.

Dices 3. ex eodem. S. Thomas in exemplum majoris probabilitatis affert exemplum duorum, vel trium testium, sine teste in oppositum, quo casu non datur prudens dubium in oppositum: ergo S. Doctor ad moralem certitudinem latius dictam hoc requirit. Resp. neg. antec. S. Doctor eo loco, scilicet 2. 2. q. 70. a. 2. querit, an iudici sufficiat testimonium duorum, vel trium testium; cum possit fallere: & ait, sufficere; eoquod tantum requiratur certitudo, ut sit verum in pluribus: unde non affert illos testes in exemplum; aliàs afferret in exemplum, quod est in questione, sed potius ex eo, quod sufficiat, esse verum ut in pluribus (quod etiam potest dici de testimonio duorum, vel trium) infert, duos tales testes sufficere.

Dein ad 2. ibidem ait, testes contradicentes, vel non consentientes, actoris, & rei, comparandos à iudice quoad dignitatem, numerum, negotia &c. & sic iudicandum: ergo non loquitur de casu, quando nullus testis est in oppositum, ut magis patebit legenti totum articulum. Et quis dicat, S. Doctorem supponere, quod tanta inter testes diversitas semper inveniri queat, quæ non relinquit probabile dubium in oppositum? Quare antiqui, ad moralem certitudinem, latius dictam, tantum expetierunt sensibilem, ac notabilem excessum probabilitatis.

375. Ob. 4. Libertas hominis tamdiu est in possessione, quamdiu ab ea non deturbatur per legem certam: atqui, quamdiu datur opinio Theologicè probabilis, pro negatione legis, non datur lex certa, adeoque libertas à sua possessione non deturbatur: ergo. Confirm. Non debet adstrui aliqua obligatio, quæ non est sufficienter probata: atqui, quando lex est tantum notabiliter probabilior, non est sufficienter probata obligatio, e. g. ponendi actum, ab ea lege præceptum: ergo. Resp. neg. ma. & mi. Non queritur hic de libertate physica, sed morali, seu de libertate, ad non parendum legi, probabilibus intimatæ, quæ non est in possessione, sed formalissimè in questione;

Utique enim lis, & questio, inter nos, ac adversarios est, an homo hanc libertatem (quam à se habere non potuit, utpote essentialiter subiectus dominio DEI) à DEO acceperit: & qui-

dem adversarii affirmant, hominem eam libertatem moralem à DEO accepisse: nos autem negamus, homini concessam esse eam libertatem, eoquod laxaret nimium disciplinam, & redderet frustraneas leges &c. videantur nostræ probationes. Unde hæc libertas concessa homini, & in possessione existens, malè à quibusdam adversariis supponitur, tanquam principium, nulla indigens probatione; videtur enim hæc petitio principii valde esse vitiosa. Quare deberet hæc libertas positivè probari, sicut nos probavimus positivè libertatem ab obligatione legum, tantum æquè probabiliter existentium.

Sed etiam minor argumenti meritò negatur; quia in casu probabilitatis, notabiliter majoris, lex est sufficienter certa ex n. 361. & seq. Si fortè, in quibusdam casibus particularibus, esset aliter statutum à iure humano, inprimis non posset istud quidquam præscribere DEO, vel juri naturali: dein etiam legislator humanus, nullo modo statuit universaliter, ut nulla lex obliget in ullo dubio (ut ostensum n. 358. & inferitur etiam ex eo, quod aliàs vix non etiam tenuis probabilitas obesset obligationi legis) sed ad summum id statuit universaliter, pro casu dubii oppositi certitudini morali, etiam latius dictæ.

Ad confirm. conc. ma. neg. mi. quando enim existentia legis est probata argumentis notabiliter gravioribus, est sufficienter etiam probata ejus obligatio. Certè, sicut in Philosophia illud principium: *Entia non sunt multiplicanda sine necessitate*: non admittitur in hoc sensu, quod nihil sit admittendum, nisi illud moraliter certò probetur, sed tantum, nisi rationibus probabilioribus ejus necessitas adstruatur, ita etiam hoc principium adversariorum: *Non debet adstrui obligatio &c.* non est admittendum, nisi eoque, donec obligatio rationibus probabilioribus adstruatur. Sanè petere (prout adversarii videntur petere) ut admittatur, tanquam principium, nulla probatione indigens, hæc propositio: *Nulla obligatio est adstruenda, nisi moraliter certò probetur*: est petere vitiosè tanquam principium, id, quod ab innumeris negatur, & cuius statim prima fronte apparet dubium. Sed & gratis ab adversariis petitur, ut non tantum sit probata lex directæ, & particularis, sed ut etiam lex reflexa, & universalis, sequendi scilicet probabiliorum, de novo probetur; si enim obligatio est probabilius asserta, pro omnibus casibus particularibus, etiam est sufficienter probata obligatio universalis, quæ est quasi aliquod totum, ex illis particularibus compositum: adeoque totum est in suis omnibus partibus probatum.

Dices 1. Præceptum fidei non obligat ad actum fidei, nisi sit moraliter certum: ergo neque alia præcepta obligant, nisi sint moraliter certa. Resp. neg. ant. modò enim obiectum sit fidei Divina proximè credibile, potest quis obligari, ad eliciendum actum fidei, etiam si ipsi non sit strictè moraliter certum, quod, hic & nunc, teneatur ad eum eliciendum. Aliud est, quod obiectum fidei debeat esse certum, & revelatio per moralem certitudinem applicata; nam hæc ita sunt necessaria, ut sine ipsis non possit elici actus fidei, ut docent communiter: & hinc, si ista non dentur, non potest me DEUS obligare; quia non potest obligare ad impossi-

possibile. At non est ita impossibile, sequi tutius, & probabilius, sine pravia morali certitudine de obligatione (si enim taliter impossibile esset, etiam ad istud non teneremur) & hinc est lata disparitas.

376. Dices 2. Obligatio certa non potest provenire, nisi à lege certa: atqui lex tantum notabiliter probabilior, non est certa: ergo neque obligatio, adeoque est obligatio dubia, consequenter nulla. prob. ant. effectus certus non potest provenire, nisi à causa certa: ergo nec obligatio certa potest provenire, nisi à certa lege. Resp. 1. neg. mi. lex enim talis est sufficienter certa, certitudine illa morali latius dicta, qualis ordinariè in moralibus potest haberi: & taliter certa est etiam obligatio. Nec dicas, hanc obligationem non esse sufficienter certam; cum jus, & possessio libertatis, in homine sit certior; nam respondeo, nullo modo esse certum jus talis libertatis, quod adversarii adstruunt, sed omnino esse in questione, ut dictum *n. precedente*. Resp. 2. dist. minorem: non est certa lex directæ. om. min. non est certa lex reflexa. neg. min. & conf. quamvis non strictè moraliter esset certa lex directæ, est tamen certa lex reflexa non agendi, nisi deposito prius prudenter dubio practico: at in nostro casu nemo potest istud prudenter deponere, aut se resolvere quod prudenter licet agat; cum neque possit prudenter prætexere ignorantiam invincibilem, nec dubium invincibile, nec possessionem libertatis: atque adeo nemo potest elicere dictamen conscientie moraliter certum de licentia actionis: quamdiu autem non potest quis deponere dubium illud, aut elicere tale dictamen, tamdiu per legem reflexam certam tenetur abstinere actione.

377. Dices 3. Hoc ipsum non est certum, quod talis non possit dubium deponere. Resp. Non sequitur: ergo potest deponere; an enim hæc resolutio foret prudens, prudentiâ Christianâ? *Non est certum, quod non possim me resolvere: ergo possim, & volo me resolvere?* Certo foret imprudens, nisi haberet alias rationes, aut principia reflexa, quæ tamen nos negamus posse haberi, & videmur id probasse: si quis tamen bona fide absolute judicaret, tales rationes adesse, e. g. si bona fide judicaret, sententiam omnino benignam esse absolute veram, non nego, talem per accidens posse ratione talis sui principii (quod æquivaleret ignorantie invincibili) deponere dubium, & licetè operari.

ARTICULUS XVIII.

Respondetur aliis Objectionibus.

378. **O**B. 5. Juxta nos subditus non posset obedire superiori, præcipienti aliquid minus tutum, & subito minus probabile: sed hoc est contra SS. Patres & evertit bonam disciplinam: ergo. mi. est clara; quia aliàs daretur ansa, detrectandi sæpissime imperia: & SS. Patres, ac ascetae docent, in tali casu obediendum. Sic S. Augustinus. *l. 22. contra Faustum Manichæum c. 75. ita scribit: Cum ergo vir justus, si forte sub rege, bo-*

mine etiam sacrilego, militet, rectè possit illo jubente bellare, civica pacis ordinem servans, cui quod jubetur, vel non esse contra DEI præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est, ita, ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi. Bernardus tract. de præcepto, & dispensatione c. 9. ait: *Quidquid vice DEI præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere DEO, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat DEUS.* S. P. Ignatius in epistola de obedientia n. 18. ait, obediendum esse omnibus in rebus, que cum peccato manifesto conjunctæ non sunt: & consentium passim doctores, atque alcatæ: ergo. Major autem patet ex eo, quod juxta nos subditus non posset facere, quod ipsi esset minus probabile, consequenter non posset exequi tale mandatum.

379. Resp. Inprimis videntur potius adversarii obesse obedientie; cum non improbabile videri possit, quod subditus non teneatur obedire, quando ipsi probabile est, quod superior non possit jubere, aut quod probabilius sit illicitum, quod jubetur. Sanè non contemnendi auctores id dicunt, cum Castro Palao p. 1. tr. 1. disp. 2. punct. 6. & disp. 3. punct. 13. & disp. 2. quidem plures citat, & non contemnendos auctores; interque eos Suarezium in 3. p. tom. 5. disp. 4. sec. 6. n. 6. qui loquens de lege (inter quam, & præceptum, vix assignabunt adversarii discrimen formale) ait, si manifestè probabilius sit, legem aliquid illicitum præcipere, valde probabile esse, subditos posse se excusare ab observantia talis legis. Addi potest Ludovicus Schilderus tr. 2. de conscient. c. 4. n. 57. & alii adhuc, quos citat recentior quidam in manuscriptis. Cur igitur juxta adversarios non possit, subditus se liberare ab obligatione præcepti, & bonâ conscientia non obedire?

380. Resp. 2. & melius in nostris principiis. neg. ma. quia est notabiliter probabilius, quod teneatur, saltem ordinariè, etiam in tali casu, subditus obedire, & ita habet, teste Castro Palao loc. cit. communis. Sanè superior in hoc casu est in possessione præcipiendi, donec subditus clarè ostendat, eum non rectè præcipere. Licet enim talis actio, independentè ab auctoritate superioris, per præceptum ei applicata, sit minus probabiliter licita, tamen, accedente per præceptum illa auctoritate superioris, fit ea actio probabilius licita, imò obligatoria; quia hæc circumstantia accedens extrinsecè immutat objectum, & DEUS, qui fortè prohibet talem actionem, lege prima directæ, seu tendente in rem, tantum in se, & independentè à præcepto spectatam, permittit eam, vel etiam jubet, per accidens lege reflexa, seu secunda, tendente in rem, ut vestitam hac circumstantia præcepti.

Paritas est in hoc exemplo, DEUS ultimum materiæ dubiæ, concernentis valorem Sacramenti, per se prohibet: permittit tamen, imò jubet eum, in casu extremæ necessitatis: sic etiam DEUS sæpe rem per se prohibitam permittit, ratione ignorantie invincibilis. Ceterum quilibet, non præoccupatus aliis ideis, difficulter capiet, quod omnia, quæcunque potest quis licetè facere, superiore jubente, e. g. circa omissionem jejunii, precum,

votorum, item circa res accipiendas, & retinendas &c. si sint ipsi valde dubia, & notabiliter minus probabilia, etiam possit facere antecederet ad præceptum superioris.

Noto tamen, si subditus sciret, quod superior esset manifestè malus, & indifferenter juberet, licita & illicita, tunc, nisi ipsi satis esset cognitum, hic & nunc nil mali præcipi, non teneretur: imò non statim posset obedire, nisi prius se sufficienter informaret de licentia. Idem deberet facere subditus, si videret, superiorem indotum præcipere rem gravissimi momenti, vel quæ in grave aliorum præjudicium vergeret; cuius tamen omisio non vergeret in grave præjudicium superioris: simulque merito dubitaret, an res sit licita. Noto tamen 2.º cum Valquez in 1. 2. disp. 62. c. 6. n. 33. superiorem non debere subditis semper manifestare rationem suorum præceptorum, & hinc e. g. si quando rex aliquos jubet ad bellum proficisci, satis est, ut subditi sciant, penes regem esse, qui ei sanum consilium præbeant &c.

381. Dices 1. Auctoritas superioris non potest esse talis circumstantia excusans: ergo nulla responsio. prob. antec. Auctoritas superioris nulla est, quando non præcipit nomine DEI, seu ut habens potestatem præcipiendi à DEO: sed hanc tantum habet, quando licita præcipit: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. dist. min. tantum eam habet, quando certò, vel probabiliter licita præcipit. neg. min. quando etiam præcipit minus probabiliter licita, non tamen certò mala. conc. min. & neg. consequ. DEUS etiam dedit superiori potestatem valide præcipiendi, quando non est certum, quod male imperet, ut probant ipsi adversarii ex SS. Patribus, præsertim SS. Augustino, & Bernardo, 2. 378. adductis. Et, licet S. Augustinus tantum dicat, posse obediri, bene inferitur, etiam debere; quia, quando subditus potest obedire superiori strictè præcipienti, debet obedire.

Quamvis autem aliquando superior præcipiat malum, si non est certò malum, & quidem certitudine morali strictè tali (ita enim videntur sentire Patres, Ascetæ, atque doctores) tamen DEUS obligat per accidens, sicut obligat, quando nobis conscientia erronea dictat, aliquid faciendum, quod reipsa est malum. Præcipit autem DEUS per accidens, & vult obediri in hoc casu, ne evetatur ordinata disciplina, cuius bonum exigit, ut subditi in eo casu obtemperent; alias, ut advertit etiam Sarasa de arte semper gaudendi, magnus sententiæ omnino benignæ patronus, tom. 2. tr. 5. n. 10. facillima multis esset via ad non obediendum. unde ad præceptum superioris validum non debet præsupponi res licita, sed, ut habent SS. Augustinus, & Bernardus, tantum res non certò illicita, seu, ut S. Pater Ignatius, non conjuncta cum manifesto peccato.

382. Dices 2. Quando lex DEI est sufficienter proposita, non potest attendi lex humana contraria: sed juxta nos, quando alicui lex prohibens est notabiliter probabilior, est sufficienter proposita: ergo non potest attendi lex humana contraria. ma. prob. ex illo Añor. 5. v. 29. obedire oportet DEO magis, quam hominibus. Resp. dist. mi. lex notabiliter probabilior est sufficienter

proposita, ut obligans in circumstantiis præcepti, à superiore creato impositi, neg. mi. extra has circumstantias. conc. mi. & neg. conf. Etiam nulla necessitas debet præferri legi DEI sufficienter propositæ, & tamen necessitas sæpe excusat: e. g. in administratione sacramenti, extrema necessitas excusat usum materiæ dubiæ; quia scilicet lex non est sufficienter proposita, ut obligans in extrema necessitate: Pariter autem non est sufficienter proposita ut obligans in casu superioris præcipientis.

Textus adductus tantum probat, magis obediendum DEO, quam hominibus, id est, superioribus, clarè & manifestè oppositum DEO præcipientibus: quale erat, quod Judæi præcipiebant ibi Apostolis, scilicet, ne prædicarent doctrinam Christi Domini. Si autem aliquid non clarè oppositum DEO præcipiunt homines, tunc faciendo illud, obeditur etiam ipsi DEO, saltem per accidens præcipienti, per eos ipsos homines, ut jam probatum. Unde in tali casu conveniunt quasi duæ voluntates, vel leges Divinæ: una directæ, quæ videtur prohibere actionem, altera reflexa, volens obediri superioribus: cumque hæc sit certius proposita (quia certius est, debere nos obedire superioribus, etiam in casu dubii, ut ipsi adversarii hic supponunt) prævalet alteri tantum probabiliter propositæ.

Ad summum tandem hoc argumentum probaret, requiri clariorem aliquam, & manifestiorem propositionem, seu intimationem voluntatis Divinæ directæ, in casu superioris creati præcipientis ei contrarium, quam in aliis casibus: sicut in casibus extremæ necessitatis e. g. infantis, vel alterius hominis moribundi requiritur certitudo de invaliditate materiæ, ad hoc, ut ea non possit adhiberi in administratione sacramenti, si alia non adsit: quæ tamen certitudo non requiritur, quando similis, vel æquivalens necessitas non urget. Nec est absurdum, exigere hanc certitudinem de existentia præcepti Divini, in casu superioris oppositum præcipientis; cum talem præcepti Divini intimationem, vel propositionem in eo casu SS. Patres, & Ascetæ, quin & ipsi adversarii requirant.

383. Dices 3. Si Autoritas superioris, vel præceptum, est talis circumstantia extrinsecè mutans objectum, & reddens actionem licitam, tunc etiam ipsum dictamen reflexum, seu ipsa sententia benigna, potest dici, esse talis circumstantia, quæ mutet extrinsecè actionem, ac reddat licitam. Resp. nego illatum; nam hæc ipsa sententia probabiliter non subsistit, adeoque probabiliter ista circumstantia non datur. Quod autem probabilis sit sententia ista, nil evincit; quia circumstantiæ probabilitatis minoris ex una parte, prævalet circumstantia notabiliter majoris probabilitatis ex altera parte, vel alia ratio gravior: neque etiam autoritas illius sententiæ reddit actionem licitam; non enim est licitum, sequi magnos, & multos authores, si in oppositum sint æquè multi, ac magni, & ratio major. Hoc tamen concedo, quod ij, qui invincibiliter judicant, sententiam omnino benignam esse veram, possint sequi sententias notabiliter minus probabiles; quia eos bona fides, & ignorantia invincibilis legis, saltem per accidens excusat. Sed hic esset alius casus; quia in eo non quæreretur, an

an sententia benigna sit vera, adeoque per se licite deducatur in praxin, sed, an supposito, quod invincibiliter judicetur vera, possit practicè adhiberi: quod utique affirmandum est.

ARTICULUS XIX.

Solvuntur adhuc alie Objectiones.

384. **O**B. 6. Qui sequitur sententiam, quamvis notabiliter minùs, tamen adhuc verè Theologicè probabilem, prudenter agit: ergo non peccat; quia omne peccatum est evidenter imprudens. Respondent quidam, omitendo ma, & ajunt, teneri hominem, prudentiùs agere: sed non malè nonnemo objicit his illud Apostoli 1. Cor. 7. v. 38. *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, & qui non jungit, melius facit*: scilicet, quamvis hic melius faciat, non facit ille malè: sic neque faceret imprudenter, qui sequeretur notabiliter minùs probabilem, licet alter faciat prudentiùs, adeoque nec ille peccaret; quia, quamvis minùs, tamen adhuc prudenter agendo, non peccamus. Resp. igitur neg. antec. nam non video, quæ prudentia sit, relinquere motiva notabiliter graviora, & agnita quæ talia, atque amplecti notabiliter leviora; nec enim talis prudenter potest directè judicare, sententiam minùs probabilem esse veram: nec reflexè se excusare dubio, aut ignorantia invincibili: neque prætere legem non sufficienter promulgatam, aut iniuriam, quæ omnia patent ex suprà jam dictis.

385. Dices 1. Titius Juvenis non potest argui imprudentiæ, si sic discursat. Licet videam, in Religione longè majorem pro me fore spem salutis; quia tamen in matrimonio video sufficientem salutis spem, & simul, quia Religio mihi esset onus valde difficile, ideo me determino ad matrimonium; ergo neque alius potest argui imprudentiæ, qui sic discursat: Licet videam in altera opinione longè majorem spem veritatis, salutis, vel rectè agendi, tamen; quia benignior sententia mihi adhuc sufficientem spem veritatis, salutis & rectè agendi præbet, & opposita opinio est mihi onus valde difficile; me determino ad sequendam hanc opinionem benigniorem. Resp. 1. om. antec. neg. conseq. Titius, qui certus est, se non obligari ad Religionem, potest utique habere spem salutis in sæculo, aliquo modo sufficientem; quia potest prudenter judicare, se non peccare, non ingrediendo Religionem. At, quando obligatio legis est longè probabilius, tunc nec est sufficiens spes veritatis, saltem non talis, ut quis possit prudenter judicare, non dari obligationem; nec est sufficiens spes salutis, aut rectè agendi; quia non potest quis in eo casu prudenter judicare, se non peccaturum. Hæc clarescent magis ex dicendis. unde

Resp. 2. dist. antec. Titius non potest argui imprudentiæ peccaminosæ. om. antec. non alicujus imprudentiæ defectuosæ. neg. antec. & multo magis conseq. ubi intervenit imprudentia peccaminosa. Concedo quidem, quod Titius per se non peccet (quidquid sit, an peccet per accidens, ratione periculi proximi &c. qua de causa omisi antec.) At, si nullo modo impruden-

ter agit, cur toties inclamant ascetæ de negligentibus vocationem? Certè est innegabile, hunc vocationis neglectum saltem esse magnam imperfectionem positivam, quæ verè prudens non est.

Nec dicatur, quod aliquis etiam, qui non sentit vocationem ad Religionem, tamen possit videre, esse sibi majorem spem salutis in Religione. Resp. eam neg. illat. DEUS neminem vocat ad statum, in quo pro ipso est spes minor salutis: & quibusdam major spes est in sæculo, quàm in Religione: unde, si talis habet indicia sufficientia alterius vocationis, non debet credere, majorem spem salutis pro se fore in Religione. Quod si tamen ponatur aliquis quæcunque de causa judicare, majorem spem sibi fore in Religione, hoc non obstante prudenter sequitur voluntatem Divinam, qua putat se vocari ad statum sæcularem, & optime debet sperare. Verbo: positivè prudenter agimus, quando agimus ex motivo virtutis (sicut talis agit ex motivo implendi voluntatem Divinam) etiam inferioris; quia datur prudens, & prudentius: at, si ex nullo motivo virtutis agimus, non agimus positivè prudenter prudentiâ Christianâ, quamvis sæpe dicamur prudenter agere prudentiâ hujus mundi. Ex quo tamen non sequitur, quod semper agamus imprudenter peccaminosè; quia, quando certè nulla est obligatio, ut in casu Titii, vel quando ex sufficienti ratione potest quis se resolvere, se hic & nunc non teneri ad aliquid, etsi istud ex nullo motivo virtutis omitat, non peccat, quamvis etiam agat ex hoc solo motivo, eò quod non teneatur. Si autem accederet motivum virtutis, posset positivè bene agere.

386. Ubi obiter noto, posse aliquid esse motivum virtutis in quibusdam circumstantiis, non in aliis, e. g. manere domi amore solitudinis, & collectionis animi, est sæpius motivum virtutis, non autem est tale, quando est obligatio audiendi sacrum in templo; sic etiam potest aliquid esse motivum virtutis in circumstantiis certitudinis de nulla obligatione, non autem in circumstantiis obligationis, notabiliter probabilius propositæ; quia obligatio, ita proposita, prævalet alteri spontaneæ electioni. Sic, quando est notabiliter probabilius, rem non posse alienari, non est motivum virtutis, si eam dem in elemosynam. Quando ergo proponitur obligatio per motiva, notabiliter graviora, non video, quomodo non imprudenter quis agat, si ei non pareat. Certè si Titio proponeretur ingressus Religionis sub obligatione per rationes longè probabiliiores, e. g. quia experientia longa ei ostendit, esse sibi periculum, & determinatas occasionem peccandi, vix evitabiles, aut vincibiles in sæculo, non video, quæ prudentia posset discursum, in antecedente objectum, facere, & in sæculo manere.

In casu nullius obligationis potest tandem Titius, saltem sine imprudentia peccaminosa (quamvis, si nullum motivum virtutis aliunde accedat, Christianam positivam prudentiam non agnoscant) potest, inquam, sic dicere: *Nolo ingredi Religionem; quia non obligor*. In casu autem obligationis, per notabiliter majora motiva proposita, nemo sic dicere potest; quia, si quid huc-

usque probavimus, id probavimus, quod ex nulla ratione, Christiana cum prudentia, dicere possit: *Non obligor*: præcisè autem se resolvere sic: *Nolo obligari, quia obligatio est mihi onus, & oppositum est mihi favorabile, etsi rationes longè fortiores sint in oppositum*: videtur tantum esse prudentia filiorum hujus sæculi, non filiorum lucis. Ex quibus etiam habetur, quod à casu, in quo certò nulla est obligatio, non sit paritas ad alium, in quo est obligatio notabiliter probabilior.

387. Dices 2. Potest quis sententiam minus probabilem absolute affirmare, vel judicare, esse veram: ergo etiam potest prudenter eam sequi. Resp. dist. antec. potest hoc absolute, om. antec. potest prudenter. subdist. casu, quo accedat aliud motivum virtutis. om. vel conc. antec. casu quo nullum accedat. neg. antec. & conseq. vide etiam num. 298. & seq. Sanè non malè Admodum R. P. Matthæus Kreslinger, insignis Scotista, in sua *disquisitione Theologica de ultimo dictamine q. 2. §. 3. n. 64.* ait, non fore prudentem, nisi prudentià carnis, qui diceret: *Ego quidem omnibus pensatis agnosco, hanc sententiam... familiorem falso, ... quia tamen desidero juxta mihi favorabiliorè operari, ideo absolute prudenter judico, illam... reipsa esse veram, quamvis attendendo ad contrarias rationes... graviores... gravius formidè de falsitate.* Quin aliud neque imprudenter posse fieri, ajunt Layman l. 1. tr. 1. c. 5. n. 5. Moniella stimulo 6. conf. n. 113. Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 10. sec. 1. n. 5. P. Thyrsus de usu opinion. probab. differt. 3. c. 2. n. 11. ubi longè plures adhuc citat: ad quod asserendum etiam valde inclinat Ralslerus disp. 3. q. 5. Quare, si qui sunt, qui hoc antecedens ex definitione sententiæ Theologicè probabilis putent parere, illi in definitione probabilitatis ab istis authoribus, & à nobis longè recedunt: & id, quod vel maximè est in quæstione, tanquam aliquod principium vitiosè petunt. Repetantur hæc dicta statim primo articulo hujus quæstionis à num. 292.

388. Dices 3. Potest subditus prudenter, relicta opinione probabiliori propria, conformare suum judicium per obedientiam cæcam judicio superioris minus probabili: Item potest quis prudenter judicare, proximum suum esse bonum, etsi probabilius ei sit, esse malum. Certè Angelicus 2. 2. q. 60. a. 4. in corp. & ad 2. docet, de proximis bene sentiendum, nisi manifesta ratio in oppositum appareat: ergo potest quis prudenter assentiri opinioni minus probabili præ probabiliori. Resp. Non videtur posse negari antecedens: unde auctores n. præced. allati, & negantes, posse voluntatem imperare assensum absolute præstandum opinioni minus probabili, vel debent asserere (ut videtur velle P. Thyrsus) quod e. g. auctoritas superioris ex opinione minus probabili faciat magis probabilem, ferme, ut auctoritas Ecclesiæ facit certa, quæ soli naturali lumini viderentur ex se incredibilia: quod, licet possit admitti, sæpissime fieri, tamen non videtur universaliter dicendum: cum superior non habeat infallibilem assistentiam Spiritus S. & sæpe superior subsequens corrigat acta, & præcepta prædecessoris: adeoque, vel priorem, vel posteriorem errasse, necesse sit.

Vel debent illi auctores explicari, quod

tantum velint, voluntatem non posse imperare assensum præstandum opinioni minus probabili, quamdiu intellectui adhuc applicata sunt motiva contraria magis probabilia: à quibus tamen considerandis possit voluntas eundem intellectum amovere, & dein, illis quasi disparentibus, hunc ad assensum, opinioni minus probabili præstandum permovere: quod mihi videtur probabilius dici. Sic autem voluntas poterit, licet non in omni, tamen in aliquo casu imperare assensum, præstandum opinioni minus probabili, quamvis tunc non ut tali agnitæ. Hoc autem voluntas faciet prudenter, si habeat motivum virtutis: at imprudenter, si tantum habeat pro motivo facultatem liberius vivendi. Hæc de mente istorum auctorum: ego, ut supra dixi, omitto, quod voluntas fortè etiam stantibus in oppositum motivis fortioribus, possit intellectum despoticè impellere ad assensum opinionis minus probabilis: at nego, id semper posse prudenter.

Unde in forma ad objectionem Resp. dist. conseq. potest hoc subditus, quando accedit prudens motivum imperandi talem assensum. conced. conseq. secus. neg. conseq. Assensus præstitus opinioni minus probabili, non est actus elicited prudentiæ (quæ, cum sit virtus intellectualis, non habet actus elicited, nisi certos) sed tantum est actus imperatus. Potest autem contingere, ut quis habeat motivum honestum virtutis, imperandi talem assensum: & tale motivum est obedientia erga superiorem, vel charitas erga proximum. Hinc assensus in antecedenti adducti sunt prudentes, sicut etiam prudens est, imperare sibi usum materiæ dubiæ sacramenti in casu necessitatis.

At, sicut non esset prudens, imperare sibi usum talis materiæ absente necessitate, ita nec est prudens, imperare sibi tales assensus absente motivo virtutis prudenti. In casu autem nostro non datur motivum virtutis; sic enim tenderet imperium: *Volo hanc sententiam, quamvis clarè, & notabiliter familiorem falso, quam vero, judicare tamen absolute veram: quia nolo esse obligatus lege, sed volo liberius vivere, & meam libertatem intactam retinere.* Quod autem hoc motivum sit motivum virtutis, & prudens prudentià verè Christianâ, non tantum prudentià carnis, quam Apostolus reprobatur, planè dicere non audeo: & credo, nec adversarius auderet, si Christus dominus ipsemet eum interrogaret.

Dices 4. Possum ex motivo virtutis obedientiæ, vel charitatis, judicare, esse verum, quod ex se est tantum minus probabile, ut modò dictum: ergo etiam possum ex motivo virtutis humilitatis, seu ex honestate subjiciendi meum judicium judicio aliorum, judicare, esse veram opinionem, quamvis ex se tantum minus probabilem, tamen adhuc verè probabilem, adeoque eam sequi. Resp. neg. conf. in casu quæstionis; nam in tali casu, quando meum judicium subicio judicio aliorum, faventium meæ libertati, & non aliorum, eidem non faventium, motivum, in quo ultimò quiesco, non est exercitium humilitatis, sed amor libertatis, nolentis obligari ad tutius; si enim motivum esset humilitas, deberem meum judicium non minus subicere judicio aliorum, quando illi me obligant

ad servandam legem, quam quando ab ea servanda me deobligant.

Sed nec video, quæ virtus prudentis humilitatis sit, subicere iudicium suum potius auctoribus, nec magis doctis, nec majores rationes, sed minores asserentibus, & liberiora suadentibus, quam subicere illud auctoribus aliis, æquè doctis, & notabiliter majores rationes asserentibus, ac legis observationem suadentibus: certè non videtur esse prudentis, illos istis præferre; cum tamen vera virtus humilitatis, etiam prudens esse debeat. Aliud foret, si ego solus contra torrentem sentirem, ob rationes non adeò convincentes; tunc enim possem cogitare, alios esse me prudentiores: at, si sint plures mecum ejusdem opinionis, cur ex humilitate istos deserram, ut & me, & ipsos aliis subiciam?

ARTICULUS XX.

Satisfit iterum novis objectionibus.

389. **O**B. 7. Nostra sententia est nimis rigida: ergo rejicienda. prob. antec. plures leges non dantur, de quibus tamen probabilius est, eas dari; nam etiam falsa quandoque sunt probabiliora veris: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. dist. antec. non dantur aliqua leges, de quibus probabilius est, eas dari. conced. antec. non dantur valde multæ. neg. antec. & conseq. Etiam plures leges existunt, de quibus non habetur major probabilitas: adeoque non debent observari: ergo fit compensatio: imò cum non teneamur servare leges, tam minùs probabiliter existentes, quam æqualiter probabiliter existentes, fit compensatio ultra æqualitatem: ex hac enim benignitate DEI, nos in his duobus casibus non obligantis, sit, ut frequentius solvamus legibus existentibus, quam stringamur non existentibus, & elucet major bonitas DEI in remittenda, quam rigor in exigenda legum observantia.

390. Dices. Nostra sententia est causa peccatorum formalium: opposita autem tollit occasionem peccatorum formalium, & tantum est causa aliquorum peccatorum materialium: ergo ista est præferenda. Resp. si tollerentur omnes leges, illæ etiam, quæ de facto sunt certæ, adhuc minor foret occasio peccatorum formalium. In forma dist. antec. nostra sententia est causa per se peccatorum formalium. neg. antec. est causa per accidens. conced. antec. & neg. conseq. Quod enim, homines nollint servare legem Divinam, culpa non est legis, aut DEI, sed malitiæ hominum, in cujus gratiam leges non debent tolli. Aliud est, si per nostram sententiam imponeretur onus humanæ fragilitati nimium, quod tamen planè non fit; est enim valde moderatum, debere tantum obligationem vereri, quando notabiliter probabilior est: Si autem etiam obligationem æqualiter probabilem deberemus attendere, tunc utique esset major difficultas *ex n. 327.* Cæterum non debet quæcunque occasio per accidens tantum peccati à legislatore caveri: & præsertim, si eà amotà sequeretur nimia laxitas disciplinæ, vel inutilitas legum.

391. Dices 2. Deberet juxta nos semper

indagari, quænam sententia esset notabiliter probabilior, vel certè æquè probabilis, & non sufficeret, scire, esse Theologicè probabilem: sed sic imponimus hominibus grave onus, quod non probamus: ergo. Resp. Etiam juxta adversarios debet semper indagari, an sententia sit verè Theologicè probabilis, & non tantum tenuiter probabilis: & tamen certum est, plures sententias non esse ampliùs Theologicè probabiles, quæ inveniuntur hinc inde in libris, præsertim eorum, qui scripserunt ante decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. Legant, oblectro, adversarii, quæ Cardenas in sua *crissi Theologica* part. 3, tr. 1. disp. 59. requirit, ut quis possit judicare de probabilitate sententiæ: item quæ la Croix l. 1. n. 119. item n. 150. 152. & 165. & non erit multò majus onus in inquirenda probabilitate æquali.

In forma dist. ma. deberet juxta nos indagari, quænam sententia sit absolute æqualiter probabilis. neg. maj. quænam respectivè ad operantem, seu ipsi operanti, sit æqualiter probabilis. conced. ma. & sic dist. min. neg. conseq. hoc enim onus, quæcunque sit (quamvis adversarii valde id augeant) sufficienter probavimus. Dein, ut diximus n. 264. dubius de lege, debet morali diligentia veritatem inquirere: si quis igitur hanc sufficientem adhibuerit, tunc (ut rectè ajunt Ralsler in *synopsis parte posteriore*. n. 120. & Kreslinger in *sua dissertatione* q. 3. num. 111) vel percipit, intellectum suum vi rationum satis clarè, ac sensibilibiter ad assensum magis trahi à fundamentis opinionis tutioris, tanquam notabiliter gravioribus, vel non percipit: si secundum, datur moraliter æqualis probabilitas, & licet sequi etiam minùs tutam: si primum, non est ampliùs difficultas in indagando, vel intelligendo, sed exequendo, quam superari debere, nostræ rationes probant.

392. Circa hanc tamen diligentiam, requisitam, ut ignorantia non sit vincibilis, aut imputabilis, imprimis auctores conveniunt, quòd non debeat esse summa; aliàs quis vellet esse confessarius, vel consiliarius? vel quis auderet, aliquid minùs tutum facere? P. Suarez tom. 5. in 3. p. disp. 4. sec. 8. n. 19. ait, debere esse moralem, qualitati operis, vel ministerii accommodatam, e. g. ut ait, indoctus debet consulere doctos viros, vel peritos ejus rei, & carentes suspitione, quòd ex malitia sint ipsum decepturi. Doctus debet Doctores aliquos evolvere, vel leges ipsas mediocri diligentia inquirere, iisque intelligendis studere: nam neque adversarii dicunt, quòd semper ad habendam veram probabilitatem Theologicam sufficiat, inspicere tantum unum authorem; quia multi, etiam magni viri, quandoque defendunt sententias, modò non ampliùs Theologicè probabiles.

Ubi tamen nota, hanc diligentiam mediocrem, debere esse proportionatam circumstantiis rei, & operantis; ut advertit Suarez *locomodo citato*; nam utique in gravioribus negotiis debet adhiberi major, quam in minoribus: & majorem quoque debet adhibere doctus, quam indoctus; hic enim, ut communiter docent, satisfacit quærendo pro rei gravitate doctos: doctus, ut ait Rhodes *tr. 4. de peccatis*. disp. 2. q. 1. f. 1. §. 2. de-

debet diligenter studere, quod idem ait Sanchez l. 1. in Decal. c. 16. n. 36. Muniesla stimulat. 8. n. 4. ait, literarum debere legere aliquem, vel aliquos libros idoneos, aut consulere aliquem, vel aliquos doctores. Rusticis verò, vel aliis indoctis, ait n. 5. sufficere, si interrogent confessarium, vel parochum. Et hoc utique in ordinariis est verum, ut habent etiam Suarez loc. cit. & Vasquez in 1. 2. disp. 62. c. 8. n. 42. & 43. Muniesla tamen cum aliis recte advertebat, posse utique casum graviores dari, in quo major diligentia etiam ab indocto requiritur, videatur idem auctor à n. 118. ita tamen, ut, quando in casu æqualis probabilitatis negat ulum licitum sententia minus tutam, sciatur, nos ab eo recedere.

Præ aliis tamen hanc questionem contra Elizalde ac Camargo, nimis rigorosos, fusiùs pertractat Ralslerus in norma recti disp. 2. q. 8. a. 9. & eadem terminè ratione de indoctis quidem ait, ipsis sufficere, si à viris probis, ac doctis, sincere consultis, acceperint responsum non ambiguum: & in plerisque sufficere ipsis responsum parochi, vel confessarii; doctis verò sufficere, si consuluerint alios doctores, & maxime, si legerint scripta celeberrimorum auctorum, & ea saltem, quæ in aliis magni momenti negotiis adhiberi solet, diligentis, rationes utrinque ponderaverint. Addit etiam, nunc majorem, nunc minorem requiri diligentiam, pro diversitate personarum, rerum, aut actionum &c. videri meretur ipse auctor hac de re doctissimè differens: ubi obiter noto, ex eodem, quod, quando aliqui antiqui dicunt, indoctum posse sequi opinionem alicujus magistri, ex hoc non inferatur, eos voluisse dicere, quod liceat sequi sententiam minus tutam, ac minus probabilem; nam probabilius est, certè ad minimum æquè probabile, quod rudis possit sæpius absquæ ulteriori inquisitione sequi responsum viri docti.

393. Obi. 8. Juxta nos daretur varietas consiliorum, & unus doctorum, aut confessariorum, diceret aliquid licitum, alius idem diceret verum; sed hæc varietas debet vitari: ergo. Resp. Etiam juxta adversarios admitti debet varietas consiliorum, dum quidam dicunt, sententias quasdam esse Theologicè probabiles, alii negant, videatur tantum Cardenas in suacrisi p. 2. tr. 2. disp. 66. c. 8. in catalogo post art. 9. ubi non unam sententiam improbabilem asserit, quas alii tanquam Theologicè probabiles propugnant. Dein quidam confessarii indocti quandoque dicunt licitum, quod certò est illicitum: nunquid ad vitandam varietatem responsum idem debet affirmare doctior? scilicet in hoc casu poenitens debet credere illi, cuius vel rationem, vel auctoritatem, prævalere bona fide existimat; si hoc non potest discernere, post factam sufficientem diligentiam, utraque sententia ipsi æqualiter probabilis est.

ARTICULUS XXI.

Respondetur denuo aliis Objectionibus.

394. Obi. 9. Juxta nos confessarius non posset absolvere poenitentem,

qui non vellet deferere sententiam, quæ eidem confessario videretur notabiliter minus probabilis: hoc est valde durum: ergo. Resp. hoc non sequi ex nostra sententia; quia, ut rectè ait Muniesla, stimulo 8. n. 110. aliud est, confessarium non posse sequi illam sententiam: aliud, non posse eum, qui illam sequitur, absolvere: & potest esse probabilius istud, quin prius sit probabilius; vel æquè probabile; nam sunt duæ quæstiones diversæ. Hæc responsio sufficeret pro speculatione: at, quia hic casus potest in praxi occurrere, operæ pretium est, eum magis discutere.

Ponamus igitur, poenitentem e. g. nolle resstituere aliquid, eò quod invincibiliter existimet, se non teneri ad restitutionem illius rei ex aliqua ratione, quæ confessario non videtur, nisi notabiliter minus probabilis, quæritur, an possit absolvi. Resp. Si poenitens est homo doctior, vel quasi æquè doctus, ac confessarius, utique debet absolvi; quia potest ipsi videri probabilius, vel æquè probabiliter licitum, quod licere confessario videtur notabiliter minus probabile: & non video, cur talis se debeat hac in re conformare judicio confessarii: de cætero, quia agit bona fide, ut supponitur, est ritè dispositus ad absolutionem.

Si est homo indoctus, sed bona fide credit, se non obligari ad restituendum; quia à doctis, & rei peritis, de quibus nulla suspicio est, eos ex malitia velle decipere, sine ambiguitate audiit, se non teneri, iterum potest absolvi; quia potest illis viris visum fuisse probabilius licitum, quod licere confessario videtur minus probabile: & non est, cur potius poenitens sequatur confessarium, quam illos viros doctos: Et sanè sententia, quæ confessario videtur minus probabilis, sæpe aliis magnis viris est probabilior, aut certè æquè probabilis.

395. Si autem homo indoctus invincibiliter bona fide judicat, se non teneri ad restituendum; quin doctos consuluerit, confessario autem videatur notabiliter probabilius, quod teneatur, tunc imprimis videndum, an ex admonitione, vel instructione confessarii, fructus sit fecuturus, vel non. Si meritò timeatur, quod, qui nunc materialiter peccat, postea peccaturus sit formaliter, est absolvendus absque eo, quod imponatur ei restitutio; si enim in aliis certis erroribus invincibilibus, ubi admonitio esset potius nocitura, quam profutura, non est monendus, ut docent gravissimi doctores, quos citat, & sequitur la Croix. l. 6. p. 2. n. 1758. tunc saltem æquali ratione non est urgendus in eo, quod non est certò, sed tantum probabiliter error. Si autem speretur fructus, tunc debet confessarius eum monere, suamque sententiam ei exponere: in qua, si nimiam difficultatem habeat, tandem, meo judicio, potest remitti ad alios, quos consulat, non quærendo laxiores auctores, sed bonâ fide doctos, & pios: quorum judicio, si se statutum promittat, videtur posse absolvi; cum non sit certa opinio confessarii, & ab aliis fors judicandum sit probabilius, quod ipsi videtur minus probabile.

Dices cum P. Thyrsio de recto usu opinionis probab. dissert. 14. c. 9. §. 4. n. 134. poenitentem subiectum esse confessario, adeoque debere ejus

sententiam amplecti: & , si ita sit affixus bonis terrenis, ut ea nolit ad mentem confessarii dimittere, non esse ritè dispositum. Resp. Quod ad primum spectat: poenitens tantum subiectus est confessario in ordine ad peccata, & dispositionem requisitam ad Sacramentum, non autem, quoad omnes opiniones: unde, cum talis, ut ponitur, exponat omnia peccata, nec habeat affectum positivum ad ullum peccatum (nam bona fides eum excusat) est ritè dispositus. Quoad secundum non est affectus peccaminosus ad divitias, si nolit eas relinquere, quando non iudicat, aut non potest, vel non debet iudicare, se obligatum ad eas relinquendas: atqui in casibus allatis non iudicat, aut non potest, vel certè non debet iudicare, se ita obligatum: ergo. vide hac de re Muniesam *stimul.* 8. n. 106. Thyrsus loco modò citato, Schildere tr. 2. n. 120.

396. Hæc dicta sint, quando poenitens invincibiliter iudicat, sibi actionem licitam esse, quæ notabiliter minus probabiliter licet. At, si poenitens dubitet de licentia actionis, quæritur, an confessarius possit ei asserere licitam, quamvis ipsi, omnibus ritè consideratis, videatur notabiliter minus probabilis sententia asserens licitam. Resp. Licet recentior quidam Dilin-gæ editus (qui omnino rigidam tenet) hoc licitum asserat, non videtur mihi, hoc posse concedi. Vel enim confessarius, dicendo, actionem esse licitam, intelligi vellet, actionem esse absolute licitam, & loqueretur contra mentem: vel intelligi vellet, eam esse operanti licitam, & non video, ex quo fundamento hoc diceret.

Non enim ea actio licita est; quia alii dicunt licitam; cum confessarius omnino iudicet, eos falsum dicere: non, quia aliis licet id dicere, nempe qui eam sententiam tenent esse æquè probabilem, vel saltem bona fide iudicant, licere sequi sententiam minus probabilem &c. nam istis licet hoc dicere; quia vel habent ignorantiam invincibilem legis, quam confessarius non habet: vel, si lex directè prohibens non detur, non habent conscientiam, aut persuasionem, seu veram, seu erroneam de existentia legis, quam confessarius habet, & qua stante non potest idem affirmare: non, quia poenitens habet bonam fidem; nam istam excludit dubium: non, quia, etsi confessarius dicat illicitam, tamen poenitens eam faciet; quia hac ratione hominibus projectæ conscientiae omnia licerent: non, quia est difficile, abstinere ab actione; difficultas enim intrinseca observationi legis non excusat. Si tamen accederet aliqua difficultas extrinseca per accidens, posset hæc aliquando excusare: sed tunc actio, ex se minus probabiliter licita, posset ut vestita hac circumstantiâ difficultatis, videri probabilius, vel æquè probabiliter licita.

Hoc tamen non nego, posse confessarium dicere, se iudicare rem illicitam ex his rationibus, quosdam alios tamen iudicare eam licitam ex his, vel illis rationibus, quas potest breviter addere, ut poenitens doctus possit ipse rationes librare, & videre, an propter illas ipsi videatur actio probabilius licita, vel non: vel, si est indolus, potest ei (uti etiam docto) permitti, ut bona fide consulat alios &c. ut dictum n. *preced.* interim autem actionem, prout potest, suspen-

dat: & dein bona fide prudentum, & piorum iudicium sequatur.

397. Dices. Potest quis, ut diximus n. 388, ex motivo charitatis iudicare, & affirmare, proximum esse bonum, licet notabiliter probabilius sit, eum esse malum: ergo etiam ex motivo charitatis, ne scilicet proximus nimium grave-tur, potest dicere actionem licitam, quamvis minus probabile sit, esse licitam. Resp. neg. conf. non est charitas, si proximo condescendamus in illicitis: neque charitas proximi exigit, ut in ejus gratiam tollamus leges superiorum, quas ipse potest, & tantum non vult implere. Certè charitas non vult, ut falsum dicamus, aut ut vi-am arctam ad cœlum nimium laxemus, neque ut legem DEI sufficienter cogniram non doceamus. Unde in hoc casu non est motivum virtutis charitatis, quæ tantum vult, proximo succurri in rebus, quæ non sunt contra leges: & hinc ad actum charitatis debet præsupponi, actionem non esse contra leges, atque tunc primum hæc potest ex charitate fieri; alias cur non posset idem quis dicere respectu sui ipsius, non enim minus potest quis amare se ipsum, ac alios: imò in causa pari potest quis seipsum præferre se aliis. Quare longè aliud est in casu opinionis bonæ de proximo, aut obedientiæ; quia opinio illa non est ullo modo prohibita, autoritas autem superioris est circumstantia, murans extrinsecè obiectum: non ita difficultas, quam in adimplenda lege habet proximus, cui compatimur; ut enim jam dictum, difficultas intrinseca legi, non excusat ab ejus observatione, nec te, nec proximum tuum.

398. Ob. 10. Sententia asserens, licitum esse sequi opinionem minus tutam, & notabiliter minus probabilem, est æquè probabilis, ac nostra, vel saltem non est notabiliter minus probabilis: ergo licet illam sequi: consequenter nostra conclusio evertit se ipsam. Hoc argumentum reflexum est etiam adhibitum contra rigoristas à benignis, dicentibus, sententiam benignam esse magis probabilem adeoque licitè adhibendam: sed rigoristæ negarunt antec. & nos quoque existimamus, nostram sententiam esse notabiliter probabiliorē; nam auctoritas est saltem moraliter par, ratio pro nostra sententia notabiliter prævalet, cui accedit valde rationalis, & satis clara solutio objectionum omnium, qualem nostris, rationibus reponere adversarii non possunt. Igitur nihil deest, quo minus prudenter dicamus, nostram sententiam notabiliter prævalere. Resp. 2. om. antec. neg. conf. non enim juxta nos licitum est, sequi quamcunque sententiam æqualiter probabilem, sed tantum illam, quæ immediate, & directè, versatur circa licentiam actionis, & immediate asserit, esse æqualiter probabile, quod res liceat, vel non liceat: vel quando æqualis probabilitas cadit immediate super existentiam legis directæ, immediate prohibentis, vel permittentis aliquam actionem, ut expresse diximus n. 316. sententia autem adversariorum, de qua hic agitur, non immediate cadit in existentiam legis directæ de actione ponenda, neque versatur immediate circa licentiam actionis, sed cadit reflexè in opinionem conceptam de licentia actionis, & hanc ex se minus probabilem, aliquo modo reflexè, & extrinsecè, facit æquè probabilem.

probabilem, atque sic tantum reflexe, & mediate versatur circa licentiam actionis: quare non est similis casus cum casu nostrae conclusionis.

399. Dices 1. æqualis probabilitas non debet cadere in actionem, ut ita dicam, nudam, sed in vestitam suis circumstantiis objectivis: ergo potest dici, quod etiam sententia benigna cadat immediate in actionem ut vestitam opinionem minus probabili: adeoque sufficienter immediate versetur circa licentiam actionis. Resp. dist. antec. æqualis probabilitas debet cadere in actionem vestitam circumstantiis objectivis, quæ sunt objectum iudicii directi, & immediate versantur circa licentiam actionis. conc. antec. quæ sunt tantum objectum iudicii reflexi. neg. antec. & conseq. Circumstantiæ illæ sunt e. g. necessitas, auctoritas, vel opinio aliorum de ea re directe iudicantium, præceptum, accidentalis difficultas &c. quæ aut causant bonam fidem, aut sunt objectum directum, iudicii immediati, de licentia actionis.

Si jam iudicium directum, immediate respiciens has circumstantias objectivas, sit æque probabile, actio est juxta nos licita. At inter has circumstantias non debet computari opinio ipsa propria, vel ipsum directum iudicium minus probabile; nam hoc est tantum objectum iudicii reflexi, & hac ratione non jam directum iudicium, sed tantum reflexum esset æque probabile: adeoque casus non esset similis casui nostræ conclusionis: contra quam insuper non militat ratio, quæ contra sententiam adversariorum, scilicet, quod hac ratione nimis leges forent inutiliter, & etiam existentes nec tamen invincibiliter ignoratæ, non obligarent: unde cum hac sententia reflexa adversariorum, & nostra conclusione non est paritas, & contra eam pugnant rationes valde graves, quæ nostram conclusionem confirmant.

400. Dices 2. Etiam nos adhibemus principium reflexum: *In dubio legis non datur obligatio eam servandi.* Resp. nos non negare, posse, adhiberi principia reflexa, sed dicimus, ad hunc applicationem debere jam præsupponi æqualitatem probabilitatis sententiæ directæ; non enim ex hoc principio inferimus, sententiam aliquam esse æqualiter probabilem, sed æqualis probabilitas præsupponitur, & ex hac ipsa inferitur, legem esse dubiam, tunc autem primum ex principio reflexo inferimus licentiam actionis. Sic etiam alterum dictamen reflexum, *stante æquali probabilitate utriusque sententiæ, non teneor amplecti tutiorem:* non probat, sententiam aliquam esse æqualiter probabilem, sed supponit.

401. Dices 3. Saltem nos tanquam circumstantiam objectivam ponimus ignorantiam, & dubium: ergo etiam potest poni sententia minus probabilis. Resp. neg. antec. in sensu stricto loquendo, quamvis aliquando latius loquendo, ignorantia, vel dubium vocetur circumstantia objectiva. Potius ponimus ignorantiam, & dubium loco opinionis directe versantis circa licentiam actionis; nam ignorantia, & dubium saltem æquivalent opinioni directæ æqualiter probabili: imò ideo juvat æqualis probabilitas; quia æquivalent ignorantia, aut dubio: ergo jam per ipsam ignorantiam, & dubium habetur sal-

tem æquivalenter æqualis probabilitas immediata de licentia actionis, & non primum hæc licentia, vel aliquod iudicium directum de licentia, debet hanc æqualitatem probabilitatis recipere à principio reflexo, sicut tamen juxta adversarios debet primum sententia directæ minus probabilis recipere æqualem probabilitatem à principio reflexo, scilicet ab isto, quod æqualiter probabile sit, licitum esse, sequi sententiam etiam minus probabilem. Quare, licet juxta nos ignorantia, aut dubium, sit aliqua circumstantia objectiva respectu iudicii reflexi, non est talis circumstantia respectu iudicii directi: sed est æquivalenter hoc ipsum, neque in hoc casu debet haberi iudicium aliud directum æqualiter probabile; quia, quod æqualis probabilitas præstaret, immediate præstat ignorantia, vel dubium, ut modò ostensum.

ARTICULUS XXII.

Solvuntur ultima objectiones, & adduntur aliqua corollaria.

402. **O**B. 11. Licet mihi videatur sententia aliqua notabiliter probabilior, possum tamen absolute judicare, eam non esse magis probabilem, quam oppositam: ergo omnes licet sequi. prob. antec. possum utique falli meo iudicio: & sapit superbiam, velle suum iudicium aliorum iudicio præferre: ergo. Resp. retorq. arg. ergo, etiam si mihi sententia videatur moraliter certa, possum judicare, non esse talem, quia etiam possum falli, & sepe sunt, qui etiam sententias aliis certis oppositas defendunt. Sanè Cardenas non unam tanquam certam defendit, cui oppositam tueri alii. Ex hoc autem ulterius sequeretur, quod talibus sententiis non posset quis uti, quando agitur de valore sacramentorum, quod est valde durum. in forma neg. antec. supposito, quod omnia legitime consideraverim. ad prob. conc. 1. p. antec. neg. autem 2. & conf. licet enim possum falli, non sequitur, quod prudenter possum judicare, me hic & nunc falli, aut non esse majus periculum deceptionis in opposita, quam in mea sententia, quæ ab auctoritate, vel ratione notabiliter prævalet. Cumque quilibet debeat sibi formare dictamen conscientie proportionaliter ad suum iudicium, quod sine passione, & matura cum deliberatione, ac sufficienti intellectu capacitate, concepit, non potest in hoc casu judicare actionem sibi licitam. Quod spectat ad 2. p. probationis, seu superbiam, esset quidem ei locus, si ego solus sine gravibus rationibus contra alios id judicarem: at, si plures doctiores me, & doctissimi mecum sentiant, vel ego saltem rationes, mature, cum debita applicatione, ac capacitate, sine omni passione expensas, longè graviores habeam, & oppositas satis clare solvam, nulla est superbia non sentire aliter, imò foret imprudentia, si oppositis levioribus fundamentis assentiret.

Ob. 12. Non semper teneor consulere doctiores, quamvis hi doctius, & probabilius responsuri essent, sed sufficit consulere doctos: ergo etiam non teneor semper sequi sententias proba-

probabiliores, licet hæ sint verosimiliores, sed sufficit sequi sententias adhuc verè probabiles. Resp. Consulere in casibus conscientiarum alios viros doctos, spectat ad moralem diligentiam, quæ adhiberi debet ad inveniendam veritatem: quæ in re sufficit, saltem ordinariè, consulere doctos, & prudentes; quia isti, saltem in communibus, censentur non minùs sufficientes ad solvenda dubia, quàm magis docti, & existimatur æquè faciliè apud illos in communibus invenienda veritas, quàm apud istos: imò magis docti non semper respondent probabiliora, sed sæpe laxiora, & minùs probabilia. Si autem sint casus difficiliore, etiam non semper sufficit consulere quosvis minùs doctos: sed debent pro qualitate negotii consuli doctiores, quantum moraliter fieri potest; & quantum ista moraliter haberi possunt.

Certè si haberem doctiorem ad manum, & verosimilius mihi esset, quòd minùs doctus mihi responsum esset probabilius falsum, non possem istum præ illo consulere; quia non bona fide inquirerem veritatem. In forma. neg. conf. Licet sæpe consulere minùs doctos; quia etiam hac ratione satisfat obligationi inquirendi veritatem; eoquòd æqualis spes sit eam inveniendi apud minùs doctos, quàm apud magis doctos. At non licet sequi sententiam minùs probabilem; quia hanc sequendo non satisfat obligationi servandi præcepta; cum ista non eodem modo observarentur, si minùs probabilis ratio ab eorum observatione eximere posset: sed multæ leges reverà existentes violarentur, aut frustra essent positæ &c. quæ in probatione sententiæ nostræ deduximus.

403. Collige 1. Judicem non posse judicare juxta sententiam minùs probabilem, quod videtur per se clarum, & sumitur ex propositione damnata mox citanda: imò iudex non potest judicare juxta æqualiter probabilem: sive, non potest, ex duobus æquale jus habeatibus, uni præ altero rem totam adjudicare, sed debet procurare, aut compositionem, aut transactionem, aut divisionem rei. Ratio est; quia, licet sit æqualis probabilitas circa jus, non est æqualis probabilitas circa licentiam actionis iudicis; hic enim ex officio constitutus est, ut judicet secundum probabiliorum. Unde casus hic, qui à quibusdam vocatur *casus pro amico*, ab aliis rectius dicitur *casus pro diabolo*. Et huc spectat propositio 2. damnata ab Innocentio XI. *Probabiliter existimo, iudicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.*

Aliud est de Advocato, qui, cum ejus officium sit, non judicare, sed rationes proponere, & juvare clientem, potest causam æqualiter probabilem defendere, & rationum momenta afferre: imò potest etiam defendere minùs probabilem causam; quia fors iudici videbitur magis probabilis: monere tamen debet clientem; quia fortè hic in causa ita periculosa nollet facere sumptus.

404. Collige 2. Ministrum Sacramentorum, extra casum necessitatis, non posse adhibere materiam, aut formam, vel aliam rem, ad valorem sacramenti requisitam, tantum probabilem, aut etiam tantum probabiliorum præ tuta, si hæc haberi possit; nam iterum non est probabile, quòd adhibere ista liceat, ex propositio-

ne 1. ab Innoc. XI. damnata: *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis, aut Episcopalis.*

405. Quodsi obijciatur, ipsos summos Pontifices usos fuisse sententiis minùs probabilibus in dispensationibus, ubi agebatur de valore matrimonii, vel alterius Sacramenti. Respondetur, licet aliis minùs probabiles visæ sint, non tamen Pontificibus tales visas fuisse, imò, si Pontifices ejusmodi sententiis usi sint, inferri, tales sententiis esse sufficienter certas, vide etiam num. 370. Quantum autem attinet ad matrimonia Paraquariensium, circa quæ Urbanus VIII. videtur reliquisse nostris Patribus usum opinionum probabilium, intelligendum id est, si nempe tuta, aut certa haberi non possit, ut ibi crebrò non poterat haberi, eo quòd videretur fuisse tantum concubinatus vagus, & nesciretur sapissimè, quænam uxor prima fuisset. videatur Del Techo *Histor. Paraquariens.* l. 10. c. 25. Item P. Thyrsus *de usu opinionum probabilium differt.* 14. c. 7. Quando autem quædam consistoria judicant, in causis matrimonialibus, ubi agitur de valore Sacramenti, juxta sententiam minùs probabilem, & minùs tutam, si etiam ipsis talis videatur, & tamen rectè judicent, ideatenus fieri potest, quatenus censetur Ecclesia posse in iis dispensare, & simul, quantum potest, tacitè dispensare, eo quòd, ut ajunt, sciat, & toleret. De hac questione videri potest Cardenas, *differt.* 2. in 1. propositionem ab Innocentio XI. damnatam c. 8. ubi per plures paragraphos, & numeros hac de re agit: & a. 3. n. 529. sic habet: *Quando est vera probabilitas juris de valore matrimonii, saltem in iis, quæ pendent ex jure humano Ecclesiastico, valor matrimonii sit omnino certus.* Veram autem probabilitatem opinionum, seu opiniones verè probabiles, num. 530. ait esse illas, *Quæ, licet non propugnentur ab omnibus, tamen ab omnibus recipiuntur tanquam probabiles.* Deinde a. 11. ponit hunc titulum: *Resolvitur in dubio positivo circa impedimenta jure Divino, & naturali dirimentia, certum esse valorem matrimonii ex dispositione juris Ecclesiastici.* Prius autem num. 586. dixerat: *Dubium positivum est, quod oritur ex varietate opinionum probabilium utrimque pugnantium.* Quæ longè fusiùs deducta in ipso auctore legi possunt.

406. Collige 3. Nec Medicum posse, adhibere medicinam tantum æqualiter probabilem præ tuta; exigit enim hoc charitas erga proximum, & officium medici, ut, quantum potest, tutissimè procuret valetudinem corporis. Si tamen nulla medicina foret certa, aut tuta, posset in casu gravis necessitatis adhiberi medicina probabilior, aut etiam, si hæc haberi non possit, probabilis. Plura corollaria similia faciliè est reperire apud morales Theologos. Cæterum, ut sub finem universaliè aliquid dicam, in morali materia maxime in id incumbendum, ut non nimium laxus, nec nimium rigidus sis, *Medio tutissimus ibis: rûnque ritè incersis, si Regio Prophetæ concinere possis: Miseri cordiam, & judicium cantabo tibi Domine.*

Ps. 100. v. 1.

INDEX.